

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Csitt!...csendesesen!! — Megjöttek a bujdosók. Messzi idegenből, koporsókban jöttek — haza. Mennyei ihlet szálljon a lelkünkre: ma van a temetés napja! Koporsóik talán épen e pillanatban szállanak le örök pihenésre, a mindig sovárgott hazai, édes anyaföldre. A halottak árnyai tán' éppen most ölelik át egymást. A »kurucz király« előtt s a »szövetséges magyar rendek vezérlő fejedelme« előtt most hajtja meg újra lobogóját a kurucz tábor 100 ezer vitéze. Hazánk most egy nagy temetőkert; benne a gyászoló család — az egész magyar nemzet.

Csodás temetés! Mikor átlépték a honi határt: örömkönnyet sirt az ég is. Örömkönye van itt a gyásznak; diadalmas öröme, szent lelkesedése a sóhajásnak. Harangjaink hangja nem a nagypénteki zokogó siralom, de a husvéti diadalmas öröm. Gyászlobogónk ma nemzeti színben ragyog s temetőkertünkben a feltámadás angyalának ébresztő harsonája zeng.

Bocskayt »magyarok Mózesé«-nek, Rákóczit a »magyarok Messiásá«-nak nevezte korának vallásos-hazafias kegyelete. Rákóczi nagypénteken hunyt el (1735.) — mint a Megváltó. Husvéti feltámadása 1848-ban volt. Ma van mennybemenetelének, megdicsőülésének napja. 200 esztendő kellett idáig! De ma őt is, őket is fényes felhő fogja körül s felemeli a magasságba, hogy lássa meg minden ember e hazában az alföld rónáin ép' úgy, mint Erdély bércei közül: — megdicsőült honszerelmét a szabad, független Magyarországnak.

É felhő 200 esztendeig hullatott könyeinkből támadt. Fényét a csillagoktól kapta. Ah, a könyező szemek is csillagok! Virrasztanak a bánat éjszakáján; — a nemzeti bánatában is.

Ma nincsenek könnyeink, csak ihlet és felmagasztosulás. A multak keserve, tenger vére, szenvedése elfeledve, — nem; elfeledve soha! de... megbocsátva. Dicsősége ma közös kincse nemzetnek és királynak: — a hazának dicsősége.

Bevezető beszéd, melyet az orsz. tanáregyesület kolozsvári köre által okt. 29-én rendezett »ifjusági színelőadáson« tartott Nagy Károly th. tanár. Előadott: *Herczeg Ferencz* »Színházavatás«-a, az »Oskay brigadéros« első felvonása és »II. Rákóczi Ferencz fogsága« utolsó felvonása.

E dicsőség fényében fürdik ma Magyarország. E fény mennyei áldás s a nemzet térden állva, imádkozva, szent áhitattal fogadja azt.

S mikor az egész nemzet megdicsőülve áll a honszerelem glóriás fényében: maradhat-e el az ifjuság és a művészet? — Ifjuság és művészet összetartoznak. Ők közvetítik a multból a jövőt. Ők ujtják meg az időket; mert ők termelik *ideáljainkat*.

Ideálokat mondok és nem illúsiókat. Az illúsió betegség; az ideál — élet. Az illúsió álmadozó munkátlanság, ködbe vesző ábránd; az ideál erő, reform, munka forrása. A mór lovagokat illatozó, virágos bokrok alatt álmadozva lepte meg és ejtette el az ellenség. A magyar ifjuságnak nem szabad illúsiókban élnie; de kell ideálokat termelnie, követnie. A hazatért bujdosók maguk egy nagy, történelmi tiltakozás az illúsiók ellen. A béke áldásai között azt hinni, hogy ez a maroknyi magyar nemzet, külső és belső ellenségtől tépve is, diadallal szállhat szembe az egész világgal: illúsió; de e nemzetet békében nemzeti munkával, veszélyben hazafias önfeláldozással a nagy nemzetek sorába emelni: ez nemzeti ideál. Jövőnket véletlen fordulatokra hagyni, vagy külső segítségre bizni — szomorú tapasztalatok bizonyítják! — illúsió; erőinket kifejteni, erényeinket fokozni, hibáinkat levetkezni s így tenni önmagában erőssé a nemzetet: ideál.

II. Rákóczi Ferencz mindenha ideálja marad az önfeláldozó hazaszeretnek; a magyar ifju megtanulhatja tőle, hogy a hazaszeret mértéke nem az, hogy mennyit ad nekünk a hon, hanem az, hogy mennyit adunk mi a hazának. Zrinyi Ilona, a fejedelmi nagyasszony mindenha megmutatja a magyar honleánynak, hogy miként válik a nő, a férfi oldalán, annak nemtőjévé, hogy kell megállani könyben, vérben, ágyudőrejében; hogy kell a gyermeket tanítani imádkozni, — imádkozni a hazáért.

Lelkünk előtt megelevenednek a »daliás idők« küzdelmeikkel, szenvedéseikkel, hőseivel, vértanúival és — áruóival. Visszhangzik lelkünkben a Rákóczi-induló, a kuruczok csatadala, kesergője, bujdosó nótája. »Daliás idők«, csodás napok, melyekről elmondhatjuk, mint szabadságharcunk legujabb korszakáról: »Mindig nyílt benne a virág, habár gyakran vérből volt a rózsa; mindig süttött a dicsőség napja, ha nem is mindig a szerencse napja« (Molnár Albert.) Dohától Majtényig — innen Rodostóig — és... a mai napig látunk. A művészet jelenné teszi a multat.

Nemcsak; a művészet építi a jövőt. Ki hozta haza Rákóczit és bujdosó társait?! Ah, tudom bizonytalan, mily része van benne történelmünk lelkes kutatóinak, iskoláinknak s annak az államférfiúnak, kinek ma a nevét sem merik kiejteni. De mi tette a lelkekben ellenállhatatlan nemzeti kíváncsalmá, a népléleket-

vívó szenvedelmévé? A tárogató, a kuruczdalok, a kuruczkorban játszó szindarabok: — a nemzeti ideálokat szolgáló művészet.

Nemzeti ideálokat. Nemcsak a múltét, hanem a jövődit is. Mert nemcsak a csaták hősei az ideálok; a békés munkának is vannak hősei — ideáljai. S a magyar ifjuság e hősoke! is meg fogja érteni. Avagy a magyar ifjuság nem tudna és nem akarna a munka hőse lenni? Hol van az megírva, hogy a magyar diák magyarsága csak a betyárkodó virtus lehet? Van, bizonyára van virtus a pennában is, a szerszámban is, az eke szarvában is. És a magyar nőnek csak multunk felett kesergő könnyei volnának kiapadhatatlanok s nem egyszersmind jövőnkért való lelkesedése, hite, imádsága is?! Ah, bizonyára, a magyar nőnek keze nemcsak sebeket tud kötözgetni, de tud építeni boldog családi otthont is. A magyar nőnek nemcsak a vérző, de a verejtékező homlokra is van — cserkoszoruja, csókja!

Hadd jöjjenek hát a Muzsák papjai és szóljanak: »Erősnek lenni magyar kötelesség! Erősnek hitben, hazaszeretben, becsületes jellemben, mert e nélkül nincsen nemzet.« És papnői, hirdetve, hogy itt »a szépség varázskertje«, »az igazság csodakútja«, »az anyanyelv szent kohója«, »a magyarság fellegvára.« (Herczeg: »Szinházavatás«.)

És jöjjenek a kurucz-világ csataképei; hősök szikrázó szemekkel, villogó kardokkal, vérző homlokkal, hazát és szabadságot áldó halálhörgésben, győzedelmesen lengő lobogókkal a meghódított várfokán!

A magyar ifjuság megérti a hazaszeretet kötelességét s legyen bár vasa kard vagy ekevas, Rákóczi lelkével készül... — készülj magyar ifjuság! — egy új honfoglalásra!!

Nagy Károly.

Pädagogiai kérdések.

1.

(A figyelem természete és szerepe szellemi életünkben. — A figyelem kifáradása. — A csak délelőtti órák veszélye.)

A figyelem szellemi tevékenységünknek nélkülözhetetlen feltétele, ezért nem lesz érdektelen vizsgálunk annak természetét.

A figyelem a mi énünknek tevékenysége, mely által az egyes képeket magával mintegy szembesíti és azokat szembesítvén, megismerni törekszik. Az egyes képek u. i., melyeket a külvilág tárgyairól birunk, örökösen változnak, eltűnnek, majd ismét jelentkeznek, ezért Ribot, a híres francia lélekbúvár, a figyelem lélektanáról írott munkájában azt állítja, hogy normalis állapot az, mikor számos kép áll az én előtt s ezt az állapotot polyideismusnak nevezi. A figyelemnek már most az a feladata, hogy e képek közül azokat, melyeket az én tüzetesebben akar ismerni, utjokban megállítsa, vagy, a miként Böhm Károly mondja, a képeket egy pontban szegezze. Ezt az állapotot Ribot, monoideismusnak nevezi, azaz egyképességnek, mivel ilyenkor egy kép áll az én-nel szemben. Ribot a monoideismust, tehát a figyelmet kivételes állapotnak mondja, mivel az teljességgel ellentétben áll a lelki élet alapfeltételével: a változással.**

A képeknek ezen szegzése bizonyos erőfeszítéssel jár, a mely erőfeszítés visszatükröződik az emberi arczon. A figyelő embernek változást szenved izomzata, vérkeringése, sőt — mint Wundt iskolájának kísérletei igazolják — az ember lélegzése is.*** Az iz-

* Lásd Ribot: Psychologie de la'attention. Paris. Alcan. 1889.

** Lásd Lélektan. 2. kiad. 28. s köv. lapokon.

*** Erre nézve lásd a Wundt által szerkesztett „Philosophische Studien“ kötetiben különösen a Lange és Lehmann cikkeit.

moknak elváltozása okozza a homlok összeránczolását, a fogak összeszorítását, az egész törzsnek előrehajlását, a mit különösen a lesben álló vadászon lehet megfigyelni.

A figyelem eme szegző természetétől következik, hogy a figyelem a képeket kiemeli, szétválasztja és ez által megválasztja azokat. Ha a képek, melyeket a külvilágról birunk s a melyek ismeretünknek tárgyait alkotják, a figyelem által meg nem világítottatnak, megismerésről szó sem lehet, mivel a képek mintegy elvágtatnak a tudat előtt, anélkül, hogy pillanatnyira is szegeztetnének. A figyelem tehát az ismerés alapfeltétele, figyelem nélkül nincs tudás. Azt a tárgyat, melynek képét figyelmünk által szegezni képesek nem vagyunk, megismerni soha sem fogjuk.

Azt a teret, melyben a figyelem által a képek elhelyeztetnek, tudattérnek nevezzük, ennek középpontját pedig nevezzük a figyelem szegző pontjának. E tudattért a figyelem mintegy megvilágítja, még pedig olyan formán, hogy a világosság legnagyobb lesz a tudattér középpontjában, innen kezdve pedig folyton gyengül, míg a tudattéren kívül már teljes sötétség uralkodik. Azokat a képeket, a melyeket megismerni akarunk, e tudattérben kell elhelyeznünk, hogy figyelmünk által megvilágíttassanak. A tudattéren kívül eső képeket megismerni nem tudjuk. A psychophysikai kísérletek bizonyosága szerint a tudattérben 12 kép foglalhat helyet egyszerre, míg a figyelem szegző pontjában csak 3 kép, tehát a tudattérben 4 annyi kép fér el, mint a figyelem szegző pontjában, a mint a psychologusok kifejezni szokták: a tudattér kapacitása négyszer nagyobb, mint a figyelemé.

Ha a figyelemnek ilyen nagyfontossága van a mi szellemi életünkben, természetes dolog, hogy a paedagogusnak is kötelessége megismerkednie annak természetével, feltételeivel, úgy lélektani, mint physiologiai feltételeivel.

Ha a figyelemnek az ismerésben való szerepét közelebbről vizsgáljuk, első sorban az ötlük szemünkbe, hogy a kis gyermek, ki éppen most kezdi tanulni a külvilág tárgyait, figyelmét minden dologra egyforma élénkséggel fordítja: szeretne mindent megismerni, mindent megnéz, meghallgat stb. Ez a figyelem önkénytelen s egyformán fordul minden benyomás felé. A nevelőnek itt már most az a feladata, hogy e figyelmet önkényessé tévén, úgy vezesse azt, hogy ne forduljon az a külvilág minden ingere felé egyforma élénkséggel, hanem igyekezzék a reá nézve fontosabb képek szegzésére és megvilágítására.

Hogy a figyelemnek ily módon való nevelése a gyermeknek nagy erőfeszítésébe kerül, az kétségtelen. Ez az erőfeszítés szüli azután a fáradságot, mely eléáll minden hosszabban tartó figyelés után.

A figyelés maga ugyanis több egymásután következő aktusnak sorozata. Minden ilyen aktus nem egyéb, mint egy-egy képnek a szegzése a figyelés, tehát voltaképpen nem is összefüggő folyamat, hanem összetett processzus. A szegzés már most a szerint, mint az illető egyén szellemi fejlettsége alóbb vagy magasabb fokon áll s a mint a kép, melyet szegezni akarunk, többé vagy kevésbé bonyolult, a szerint kíván a szegzés több vagy kevesebb erőfeszítést. Innén magyarázhatjuk meg azt a tüneményt, melyet a psychologusok a figyelem oscikatioja név alatt ismernek.

Hogy miben áll a tünemény, legkönnyebben megmagyarázza a következő egyszerű kísérlet. Vegyünk elő egy zsebórát és hallgassuk annak ketyegését figyelemmel. Azt fogjuk tapasztalni, hogy a ketyegés pár perc mulva gyengülni kezd s azután ugy tetszik, mintha meg is szünt volna. Pár másodperc után azonban ismét hallani fogjuk a ketyegést, minek okát abban kell keresnünk, hogy a figyelem ismét megerősödött, illetve az agy kipihente magát. E tény

alapján James, a híres angol pszichológus egyenesen azt állította, hogy a figyelem szigorubb értelemben véve, egy másodpercnél tovább nem is tarthat. Az itt említett esetben tehát nem a hallási ideg — a nervus acustius — fáradt el, hanem maga az agy.

Ujabb időben a figyelemnek ez elfáradását experimentális uton tették vizsgálat tárgyává és kimutatták, hogy a figyelem függ nem csupán a szellemi munka tartamától, hanem annak idejétől is.*

A figyelem fáradásának vizsgálatában különösen Kraepelin, német tudósnak vannak nagy érdemei. Kraepelin kísérleti uton kimutatta, hogy a felnőtt embernél egy félórás munkaidő után az első félóra után elegendő ugyan egy félórás pihenés arra, hogy a szellemi egyensúly ismét teljesen helyre álljon; ámde a 2-ik, harmadik stb. félóra után már sokkal több pihenésre van szükségünk, mivel a szellemi energia folytonosan és rohamosan hanyatlak. E tényt különben jól ismerte Kant is és ezért, ha hosszabb ideig írta munkáját, közben-közben más könnyebb természetű dolgot olvasott, hogy ezalatt agya pihenjen.

Ugyancsak kísérleti uton lehet megállapítanunk azt a tényt is, hogy a figyelem, ha folytonosan egy tárgyra vagy ugyanolyan minőségű tárgyra vonatkozik, sokkal hamarabb elfárad, mintha különböző természetű és minőségű tárgyakra irányozzuk. Így pld. sokkal hamarabb beáll a fáradtság érzése, ha egész délelőtt matematikával foglalkozunk, mint akkor, ha matematika tanulásunkat meg-meg szakítjuk és ezen idő alatt más könnyebb tárggyal foglalkozunk. Griebach, német tudós kísérleti szerint a mennyiség tanulás körülből 3-szor inkább elfárasztja az embert, mint a vallás tanulás. A lelkiismeretes latin tanulás körülből éppen annyira fáraszt, mint a matematika tanulás. A természetan pedig jobban fáraszt, mint akár a matematika, akár a latin.**

»E tényeknek ismerete rendkívül fontos a pedagógiában, mivel csakis ez által vagyunk képesek az iskolai óráknak racionális beosztására és a munkamenységének kimérésére« — mondja Jodl idézett művének 85. oldalán. Ha tehát az órák rendjét a gyermek szellemi egészségének szemmel tartásával akarjuk megállapítani, a következő tényeket kell szemünk előtt tartanunk: 1. A szellemi fejlődés alsóbb fokán állóknak figyelme hamarabb fárad, mint azoké, a kik a szellemi fejlődésnek magasabb fokára emelkedtek. 2. Bizonyos tárgyak sokkal hamarabb kifárasztják figyelmüket és szellemi energiánknak nagyobb quantumát fogyasztják el, mint a könnyebb természetű tárgyak. 3. A nap bizonyos szakáiban figyelmünk hamarabb fárad és merül ki.

A mint fennebb láttuk, Kraepelin szerint, a felnőtt embernek egy félórás munka után, egy félórás pihenésre van szüksége, hogy a fáradtságnak az érzése teljesen eltűnjék és a szellemi egyensúly teljesen helyreálljon. És ezzel szemben már most mit találunk iskoláinkban országszerte? A tanóra 50 perczen van megállapítva úgy a nép-, mint a középiskolákban. Kivételt természetesen e tekintetben is csak az egyetem alkot, hol a 20 perczes akadémiai szünet kitarthatik. A népiskolában és a középiskolában azonban a 16 és 17 éves fiuknak éppenugy 50 percnyire van megszabva a tanóra, mint az elemi iskola 6—10 éves tanulóinak. Már pedig az elemi iskola és a gimnázium felsőbb osztályai tanulóinak szellemi fejlettsége között óriási különbség van. Egy észszerűen s a szellemi higienia követelményeinek megfelelőleg összeállított tanrendben e különbségre tekintettel kellene lenni. Ámde nemcsak

* Lásd: f. Jodl Lehrbuch der Psychologie 2. Aufl. 2 kötet 83 s. köv. lapokon.

* Griebach kísérleteire nézve lásd dr. Salgónak, a lipótzmezei elmegyógyintézet főorvosának „A szellemi élet higienijára“ cz. munkáját. Budapest 1905.

nálunk, de Német- és Franciaországban is, a pedagógusoknak a gyermeki lélektan terén való járatlanságuk meglepő. Nálunk az egy Ranschburg Pálon kívül, kinek neve Németországban is ismeretes, alig van valaki, a ki a gyermeklélektan tanulmányozására szentelné életét. Már pedig teljes mértékben igazat kell adnunk Laisant-nak, a párisi psychophysiologiai intézet tagjának, ki »L'education fondée sur la science« cz. munkájában a következőket mondja: »Ha tovább is megmarad a pedagógusoknak a gyermeklélektanban való monstruosus járatlanságuk, úgy a nevelők szerepe egy őriző szerepére csökken s a gyermekek azért záratnak iskolába, hogy ne csattongoljanak az utcán; de az ilyen iskolában nem lesz sem tanítás, sem nevelés.« (100. lapon.) Ugyanezt mondja, ha más szavakkal is, a híres francia természettudós Gustave Le Bon is a nevelés lélektanáról írott kitűnő munkájában.

Szükséges tehát tekintettel lennünk a tanóra tartamának megállapításánál a tanuló szellemi fejlettségére.

Ifj. Bartók György.

(Folyt. köv.)

A szociálizmusról és vallástanításról.

(Részletek Bartha Dezső szilágyszolnoki esperesnek a folyó év október 10-én tartott egyházmegyei közgyűlésen bemutatott esperesi jelentéséből.)

Mielőtt a hitéletre vonatkozó jelentésemet befejezném, meg kell emlékezni még egy másik fenyegető jelenségről is, a mely saját állami életünkben is hatalmas erővel kezd fellépni és a melynek viselkedése az egyházzal szemben valami barátságosnak épen nem mondható. Igaz ugyan, hogy barátságatlan magatartása egyházi értelemben ez idők szerint még inkább csak a kötött természetű, földi javakkal gazdagon megáldott róm. kath. egyház ellen irányul. De a mennyiben nem tesz különbséget egyház és egyház között, úgy vagyunk és ezután még inkább úgy leszünk ezzel is, mint a zsidóüldözéssel, mely a zsidón kezdődik ugyan, de rendszeren az intelligenciát képviselő, kaputos osztályon szokott végződni. Mi is szervezett egyház vagyunk és bárha a krisztusi szegénység aranyos igája alatt nyögünk, a róm. kath. egyház ellen irányuló, ezen ellenszenvéből már is kivesszük és később még inkább ki fogjuk venni részünket.

Értem e jelenség alatt a szociálizmust.

A szociálizmus maga egy hatalmas, forradalmi törekvés, a munka és a tőke nagy harcza, melynek célja a mostani osztályuralom megszüntetése és a jelenlegi állami és társadalmi rend gyökeres átalakításával a munkásosztály — az úgynevezett proletáriátus — uralomra juttatása. Legmélyebb lényegét az a kérdés képezi, hogy mi adja meg közgazdasági élet különböző termékeinek a maga igazi értékét. És e kérdésre a szociálizmus ekként felel: a munka. Ugyde a szociálizmus szerint a mai gazdasági rend nem a munkát, hanem annak képviselőjét, a munkást fizeti meg, akit — mint piaci árúvá törpült, eleven munkaerőt, sokkal olcsóbban vásárol meg, mint amennyit ér az általa végzett munka. A munkaerő ára és a munka igazi értéke között mutatkozó különbség, az úgynevezett érték-többlet, mint haszon, a termelő javára esik és annak tőkét gyarapítja, ezért a termelő arra törekszik, hogy a munkaidő meghosszabbításával minél jobban kihasználja a munkást; másfelől pedig arra, hogy a gépek tökéletesítésével minél magasabbra fokozza a munkások által végzett munka értékét.

A szociálizmus szerint ez a mai gazdasági rend életfolyása.

Azonban a tőke ezen rohamos szaporodásával nagy veszélyek járnak karöltve. Ugyanis a kis üzemek

nemsokára el fognak pusztulni; a kézi és házi ipar lassanként megszűnik; az iparosok elszegényednek, minek következtében a munkásosztály tagjainak száma ijesztően nagyra nő; a kisebb gyárak a nagyobb vállalatokba fognak beolvadni és végül a termelés mind kevesebb-kevesebb kézben összpontosul. A gazdasági élet ezen fejlődésmenetének betetőződése egy irtózatos kataklizma, az ugynevezett gazdasági összeomlás lesz, amit siettetni minden munkásnak kötelessége; és a minek bekövetkezése egy új világrendet fog magával hozni, a mely valóra fogja váltani a proletariátus összes álmait: a termelési eszközök államosítását, a termelésnek egy szocialisztikus társaság által történő szabályozását és a jelenlegi nyomornak a közjólétbe való felolvadását.

Ime az ugynevezett tulajdonképeni vagy ipari szocializmusnak lényege, célja és törekvése: Ennek egyik hajtása az agrárszocializmus, a melynek éle a földbirtokos osztály ellen irányul és végcélja a földnek — mint termelési eszköznek — az államosítása és gazdasági szövetezetek által való hasznosítása a mezőgazdasági munkások nyomorának megszüntetése céljából.

A szocializmus ezen jellemzéséből látható, hogy törekvése valóban forradalmi, mert a maga legsajátosabb célját a meglevő állami és társadalmi rend gyökeres átalakításával akarja elérni. De másfelől egy rideg materialistikus világnézet is, a mely — mint ilyen — kizárólag a gyomron keresztül nézi a világot és irtó háborút üzen minden idealizmusnak. És épen ez a jellemvonása az, a mely minket — mint egyházat — közelebbről érdekel és én épen erről az oldaláról kívánok vele röviden foglalkozni.

Az egyház a legfenségesebb idealizmus szolgálatában áll és a szocializmus még sem tud benne egyebet látni egy népbuító intézménynél, megelégedve arról, hogy az egyház mindenha egyik legnagyobb jóltevője volt az emberiségnek, mert az emberi lélek legmélyebb szükségérzetét — a vallásos érzés kívánalmait — akarta és akarja kielégíteni; és saját egyházunkkal szemben, a mely méltán mondható a világosság egyházának, elkövette azt az égbekiáltó igazságtalanságot, hogy ítéletében minden megkülönböztetés nélkül, egy kalap alá vonja azt azokkal az egyházakkal, a melyek hatalmi törekvésektől vezéreltetve, talán nem egészen menthetők fel a népbuítás vádjá alól. És tovább menve, a szocializmus szerint az erkölcs egy megvetendő hagyomány, a történelemben minden fenségesnek látszó törekvésnek egyedüli rugója a jól elrejtett önzés, a szabad szerelem, vagy a határidőre kötött házasság egy elengedhetetlen társadalmi postulatum. Költészetében a rhytmikus elemet a gyomor korgása és a testi, vagy érzéki vágyaktól felkorbácsolt vér lázongó lüktetése képezi a szépségnek minden bája és elbűvölő varázsa nélkül.

Az idealizmussal szemben tanusított, ez az ellenséges magatartása és velünk szemben elkövetett igazságtalansága — megvallom őszintén, — egy cseppet sem teszi előttem rokonszenvenessé a szocializmust; noha azt is kénytelen vagyok elismerni, hogy közgazdasági törekvéseiben sok olyan igazság is van, a melyek előbb-utóbb meg fognak valósulni. Meg fognak valósulni, de nem úgy, mint a hogy azt a szocializmus képzei; hanem úgy, hogy az állam humanus intézkedések életbeléptetésével és okos közgazdasági politika követésével orvosolni fogja a lehetőség határain belül a munkásosztály valóban szomorú helyzetét. Azonban a termelési eszközök államosításáról — mint végcélról — le kell mondania a szocializmusnak. Ez szerintem soha sem fog bekövetkezni; de bekövetkezését nem is tartom kívánatosnak, mert a kollektivismus kiölvén a lélekből a szerzési vágyat, azzal együtt teljes elsorvadásra kényszerítene az emberi lélek legbecsesebb tulajdonságát,

a folytonos előhaladási törekvést. És mindennek szomorú végkövetkezményeképen a fejlődés szellemi téren előbb-utóbb teljesen holt pontra jutna, — anyagi téren pedig az egész társadalom az állam által kitarított, renyhe testületté süllyedne alá.

Ez az én, nagyon is egyéni véleményem a szocializmusról.

De legyünk bármilyen véleménnyel is ezen irányról, mint uralkodó koráramlattal mégis számolnunk kell vele egyházi értelemben is. Épen azért rólunk való, igazságtalan ítélete daczára sem szabad anyagi téren mozgó, igazságos törekvéseinek megvalósulása elé akadályokat gördítenünk, hogy e tekintetben bennünk ne ellenségét, hanem segítő munkatársát láthassa; de másfelől az idealizmus, vagyis az élet eszményi felfogása ellen intézett, durva támadását a leghatározottabban vissza kell utasítanunk.

Az előbbi célt elérjük azzal, ha — mint egyház — tulajdonképeni rendeltetésünk határai között élére állunk minden olyan mozgalomnak, mely a köznyomort enyhíteni, a közjólétet előmozdítani van hivatva. Az utóbbit pedig azzal, ha mint eddig, ugy ezután is, a világosság szellemében nevelve gyermekeinket, kiváló gondot fordítunk a vallásos nevelésre és a felserdült ifjuság vallás-erkölcsi továbbképzésére, mélyen bevésve a fogékony gyermeki és ifju lélekbe azt a krisztusi igazságot, a mely nem tagadva meg a fizikai élet természetes szükségeinek kielégítését, a test és vágyaival szemben a léleknek és az élet ideális felfogásának elsőbbségét hirdeti ezen örökbecsű igékben: «Eredj el tőlem Sátán, mert meg vagyok irva, nemcsak kenyérral él az ember, hanem Istennek minden igéjével!»

Ezt kell tennünk, mert álmok, remények és eszmények nélkül az élet minden bája és szépsége elvesz, — az akaraterő elveszíti legfőbb mozgató erejét, — az eszmények szeretetéből táplálkozó lelkesedést és az élet hasonló lesz egy végtelen homokszivataghoz, a melynek unalmas egyhangúsága reménytelen kétségbeeséssel tölti el a lelket. Én legalább a magam részéről mindig csak áldó kegyelettel tudok visszagondolni még öszülő fűrtökkel is azokra, a kik ebben az igazságban neveltek fel engem, mert ha az élet sokat is elvett tőlem azokból az eszményekből, a melyekkel a szülői hajlék, az iskola lelkeket megtöltötték, még mindig eleget hagyott meg nekem arra, hogy minden kérdést, minden jelenséget egy ideális világ magasabb nézőpontjáról szemlélve, meg tudjak elégedni a magam egyszerű sorsával és ne tekintsek fel irigykedve azokra, a kik anyagi tekintetben végtelenül fölöttem állanak.

Az ilyen irányu vallásos nevelésnek ezen kívül még az a nagy haszna is meg lesz, hogy a vallásosan felnevelt ifju az érett korban is meg fogja őrizni minden ujtással, minden újabb mozgalommal szemben azt az egészséges tartózkodást, a mely nem engedí őt vakon futni minden lidérczfény után, hanem arra kötelezi, hogy csak akkor hajoljék meg e mozgalmakban megnyilatkozó törekvések ereje előtt, ha azok igazságát belátva, egyuttal arról is meggyőződött, hogy e törekvések valóban a köznek tesznek elvitázhatatlanul jó szolgálatot.

Ezzel végzem is mondanivalóimat a szocializmusról. De midőn az utolsó szavakat akarom papírra vetni, tekintetem önkéntelenül is a szomszéd gyümölcsös kert terebélyes diófájára táved, a mely hatalmas törzsével és égbetörő lombjavesztett koronájával úgy tűnik fel előttem, mintha a mennyboltozaton átfutó villámok akarná önmaga ellen harczra hívni. . . Körülötte meggyérült a gyümölcsfák sora. . . . Árnyékában csupán apró cserjék huzódnak meg. . . . E kép láttára önmaguktól sietnek ajkaimra ezek a kérdések: Vajjon az a hatalmas diófa nem azt hirdeti-e nekem, hogy az élet nagy harczában mindig az erőseké a

diadal? És vajjon azok a diófa árnyékában meghuzódó, apró cserjék nem azt suttogják-e elhervadt lombjaik zizegő hullásában, hogy a mióta a világ megvan, mindig voltak és a míg a világ fennáll, mindig lesznek szegény emberek?! Vajjon e megragadó természeti kép nem a láthatatlan Istennek a jövőre irányzott újmutatása-e, mely a gazdagot arra inti, hogy erejével ne éljen vissza a szegény rovására, hanem szeretettel és a szeretet által tegye annak sorsát elviselhetővé; a szegényt pedig arra kötelezi, hogy a saját sorsával kibékülve, zugolódás nélkül vonja meg magát természetes oltalmazójának — a gazdagnak, mint erősebbnek — védő szárnyai alatt?!

Kérdések ezek, a melyekre tapogatózó sejtések alakjában — ugyszólva — már meg is adtam a feleleteket. Vajjon ez lesz-e a jövő felelete is a szociálizmus nagy kérdésére?.. Nem tudom. De — mint valósosan érző és gondolkozó ember — mélyen megvagyok győződve arról, hogy a nyomor és a gazdaság ijesztő ellentéte között tátongó feneketlen űrt — mint szívárvány az egyszerre síró és mosolygó égboltozatot — egyedül csak a krisztusi szeretet lesz képes áthidalni.

Szeretet az emberek között, otthon, a társadalomban és az államban! — ez legyen a régi és az új világnézetnek egymással folytatott, nagy harcában a küzdő felek jelszava és akkor bármelyik fél kerüljön is ki a harczból diadalmasan: a legyőzött ellenfél sorsával kibékülve, megnyugvással fogja tudomásul venni a végzet perdöntő ítéletét.

E hitem és meggyőződésem hangoztatásával ki is meritettem e tárgyra vonatkozó gondolataim fejtegetését.

*

Jelentésem során a vallástanításról lévén szó, legyen szabad egy pár gondolatot közölnöm lelkész- és tanítótársaimmal a tanítás formájára nézve.

Részemről mindig azt tartottam vallástani kézi könyveink és ez alapon vallástanítói működésünk egyik legnagyobb hibájának, hogy a vallás tanítását tulságosan értelmi cselekménnyé tettük és e közben elmulasztottuk a gyermeki szív foglyul ejtését a magasságos gondolatok számára, a gyermeki lélek gondos előkészítését egyelőre annak megsejtésére, később öntudatos és hitvallásszerű elismerésére, hogy a bölcsőtől a sírig egy láthatatlan hatalom szent akarata és végtelen atyai szeretete vezérli lépteinket és igazgatja sorsunkat, akinek lélekben és igazságban való imádása elengedhetetlen kötelesség és valóságos lelki szükség reánk nézve. Épen azért úgy gondolom, hogy a mi vallástanításunk csak akkor lesz sikeres és gyümölcsöző, valódi célját csak akkor fogja elérni, ha ezen egyoldalúságtól megszabadulva, első sorban a vallásos érzés ápolására és fejlesztésére fogja fektetni a fősúlyt és a vallásos igazságok értelmi elsajátítását a fejlődés későbbi éveire halasztja, amikor azok a sejtelmek világából kiemelkedve, mint az értelem által megfejtett, vagy legalább megvilágított, szent titok a gondolat tiszta fényében fognak megjelenni és tovább élni a serdültebb korba lépett, ifju nemzedék lelkében.

Meglehet, hogy a vallástanítás ezen módjának alkalmazása mellett nem fogunk jól bemagolt, de bizonyára meg nem értett feleleteket kapni a vallás köréből vett kérdésekre; s talán az is meg fog történni, hogy a feleletadásra felszólított gyermek nem lesz képes vallásosan érző lelke gondolatait szavakba önteni. De az bizonyos, hogy a vallást egy olyan kincs gyanánt fogja magával az iskolából az életbe kivinni, a melyet — a szentírás szavai szerint — »a rozsdá és a moly soha meg nem emésztenek, a lopók el nem lopnak és ki nem ásnak«. És úgy hiszem, hogy ez kívánatosabb eredmény lesz, mint a vallás tananyagának gépies elsajátíttatása, mely a szívet érintetlenül hagyva és az értelem által fel nem dolgozva, a gyors elfelejtésnek lesz természetes áldozata.

Nem tudom, hogy vajjon lelkész- és tanítótársaim is így gondolkoznak-e; de azt tudom, hogy a vallástanítás mostani módja mellett elért csaknem meddő eredményre támaszkodva, szükségét éreztem ezek elmondásának. És ha e kérdés felett gonczolkozásra és megfelelő cselekvésre tudtam volna sarkalni a vallástanítással foglalkozó lelkészeket és tanítókat, felszólalásomat akkor is olybá tekinteném, mint a mely nem hiában hangzott el.

Az esperesi jelentésből kiadta a közgyűlés határozatából:

Tasnádon, 1906. október 12-én.

Bartha Dezső,
ev. ref. esperes.

Az erdélyi református egyházkerület kolozsvári szeretetházának szabályzata.

(Folytatás.)

VI.

Nevelő személyzet.

24. §. *Igazgató.* Az igazgató az intézet szellemi ügyeinek és háztartásának közvetlen vezetője, az intézeti rend és fegyelem őre.

25. §. Az igazgatónak az intézet vezetéséből folyó jog- és hatásköre:

a) Vezeti az intézet háztartását anyagi felelősséggel.

b) A szükségletek fedezésére kezeihez utalt pénzeket átveszi és rendes számadás mellett kezeli. Számadásait legalább félévenként a kebli-tanács elé terjeszti.

c) Minden bevásárlást és fizetést nyugta, vagy számla ellenében teljesít. Piaczi bevásárlás esetében a bevásárló által jegyzék állítandó ki.

d) Az intézet árvanövendékeiről rendes törzskönyvet vezet, melybe az árva neve, kora, születési helye, ideje, az intézetbe belépése napja, végzett tanulmánya, az iskola, hová tanulásának folytatására beiratott, szorgalma, magaviselete; a szülők neve, elhalálozásuk ideje, a halált okozó betegség neve, az életben levő szülő vagy törvényes gyám neve, orsz. gyámintézeti járuléka; a »jegyzet« rovatba az évenkénti előmenetel, a kibocsátás ideje az int. kebeléből, végzett tanulmánya, hova, kihez távozott, pontosan, időrendben bejegyzendő.

e) Az intézet ingó és ingatlan vagyonáról, felszereléseiről stb. leltárt vezet és minden év végén a leltári változásokat kimutatja.

f) Az internátus növendékeiről az ellátási díjakat, valamint az árvák neveltetési járulékait és egyéb díjakat átveszi. Hasonlóképp jár el minden hozzáérkezett és az intézet céljaira szolgáló pénzzel is. Az átvett pénzekről nyugták, illetve ellennyugtákkal számol.

g) Takarékpénztárban kezeli az árvák javára adományozott pénzt »Tőkealap« czimen (17. §. b), mely alapból fedeztetik az árvák karácsonyfa-ünnepélye és a szükséghez képest segélyt nyújt az intézetből végleg kibocsátott árváknak. A takarékpénztári könyvet megőrzi. A pénztár állapotáról a kebli-tanácsához jelentést terjeszt.

h) Az intézeti nevelés és rendtartás körében házilag intézkedik, utasításainak az intézet kötelekébe tartozók engedelmeskedni tartoznak.

i) A nevelő és segédszemélyzet működését ellenőrzi, szükség esetén kötelességeik teljesítésére figyelmezteti.

j) A nevelő testület tagjainak indokolt esetekben 1 napi szabadságot adhat.

k) A cselédséget fölfogadja, elbocsátja és azokkal rendelkezik.

l) Hivatalból tagja a képviselőtestületnek és kebli-tanácsnak, hol jegyzői és előadói tisztet tölt be.

Árvaanya.

25. §. a) Árvaanyának oly fedhetetlen életű református hajadon, vagy gyermektelen özvegy nő alkalmazható, ki képességei és aravalósága alapján ily állás betöltésére alkalmasnak látszik; tökéletesen bírja a német nyelvet, esetleg a francia nyelvet legalább tanítási képességgel; a zongorában annyi elméleti és gyakorlati jártassággal bír, hogy nemcsak a kezdőket, hanem a haladókat is képes eredménnyel oktatni és a növendékek énekkarát több szólamban vezetni tudja.

b) Az árvaanya évi, a kebli-tanács által megállapítandó fizetésén kívül részben teljes ellátás (élelmezés, fűtés, világítás, butorozott szoba [ágynemű nem]), orvosi gyógykezelésben az intézet orvosa által.

c) Az árvaanyát a szeretetház kebli-tanácsa az igazgatótanács jóváhagyása mellett két évi próbaidőre alkalmazza és ha feladatának mindenben megfelelt, két év elteltével a kebli-tanács előterjesztésére az igazgatótanács állandósítja.

26. §. Fegyelmi tekintetben az erdélyi református egyh. ker. tanítói és tanítónőire vonatkozó törvények, eljárások alá tartozik.

27. §. Teendői:

a) Az intézetben benlakó és az igazgatónál magánórák tanulására jelentkező növendékeket, illetve szülők szóbeli vagy írásbeli nyilatkozatára, a zongorában, a francia és német nyelvben köteles oktatni a jelentkezők száma szerint hetenkint legalább 24 órán.

A tanítási órákat, ugyszintén a zongora gyakorlati órákat az igazgatóval egyetértve osztja be, az órándeket két példányban szept. 15-ig elkészíti, 1—1 példányt a zongorák közelében falra függeszt, 1—1 példányt az igazgatónak ad át. Tanítási órát az órateremben megállapított időben tartozik pontosan kitarítani és a mennyiben ideje engedi, a növendékek gyakorlati órái kitarítását ellenőrzi.

b) Az összes énekeseket több szólamu énekekre oktatja, kiváló gondot fordít az egyházi énekek tanítására.

c) A növendékeket vasárnap és ünnepnapokon és a mennyiben a körülmények engedik, hétköznapokon is templomba kíséri.

d) Időnkint a szeretetház mellett levő templomban a növendékek énekkarával énekeltet.

e) A vallásos érzés ápolására, erősítésére kiváló gondot fordít.

f) Jegyzék mellett a tanév elején a növendékek beérkezésekor a vezetése, felügyelete alá rendelt csoport, vagy csoportokba tartozók ruhaneműit és egyéb tárgyait számba veszi; a növendékek fiókjait, szekrényeit hetenkint többször is átvizsgálja, ruházatuk, tan könyveik, írószerek rendben és jókarban tartását ellenőrzi.

g) A mennyiben ideje engedi a gyengébb tanulóktól leckéjüket felkérdezi, a hanyagokat szorgalomra, munkásságra serkenti és jó magaviseletre inti.

h) Gondoskodik, hogy a növendékek elveslett, elszakadt ruhaneműiket megvarrják.

i) Az igazgató által megjelölt csoportjába tartozó növendékei lefekvésénél, felkelésénél jelen van, felügyel, hogy este, reggel mindenik növendék megmosdják, megfésülködjenek, cipőit megtakarítsa, ágát rendbehozza és este, ha mindenik növendéke lefeküdt, a lámpákat eloltja és csak azután távozhatik a hálóból. Lefekvés után is köteles utána nézni, hogy minden növendéke saját ágyában van-e. Csoportjába tartozó mindenik növendéke tisztaságáról, rendességéről felelős.

j) Esetről-esetre a növendékek közt előfordult fontosabb és más, az intézet érdekeit érintő ügyekről az igazgatónak jelentést tesz.

k) Ha az intézetben a varró és háztartási iskola szerveztetnék, a kebli-tanács által megállapított tárgyak tanítását is végezni köteles.

l) Az intézeten kívül levő tanulóknak órákat nem adhat, semminemű magánfoglalkozást nem vállalhat a kebli-tanács, illetve az igazgatótanács engedélye nélkül.

m) Szabad idejében az igazgatónak irodai munkákban segédkezni tartozik, ha erre felszólítja.

n) Felügyel arra, hogy ugyanazon iskolába járó növendékek egy időben, párosával sorban menjenek iskolába és a reggeli menetel alkalmával egy csoportot elkísér az iskoláig.

o) Az intézet zongoráinak megkimelésére, tisztántartására különös gondot fordít.

p) A csoportjához tartozó növendékek közül heteseket jelöl ki, kik a munka- és zongorateremben a port napközben letörlik és rendet tartanak.

q) A növendékek asztalterítés és elbontásánál a felügyelőnővel felváltva, illetve az igazgató által beosztott sorrendben és időben hetesek.

28. §. A nyári szünetekben a kebli-tanács engedélyével megállapított időre távozhatik az intézetből. Tanév közben hetenkint $1\frac{1}{2}$ napi szabadságot vehet igénybe és pedig egyik héten a délelőtti, másik héten a délutáni időben. A délutáni fél napi szabadság este 7 órán túl nem terjedhet. A kimenetel mindig az igazgató tudta és beleegyezésével történhetik.

Indokolt esetekben tanév közben az igazgató 1 napra terjedő szabadságot adhat, több napra terjedőt a kebli tanács elnöke.

29. §. Ha az intézettől végleg megválni óhajt, ebbeli szándékát írásban tartozik bejelenteni a kebli tanács elnökének eltávozásá előtt 3 hónappal.

Felügyelőnő.

30. §. Felügyelőnőnek református vallású, fedhetetlen erkölcsű hajadon, vagy gyermektelen özvegy alkalmazható, ki a német nyelvet tökéletesen bírja, előnyben részesíthető, ki a francia nyelvet bár tanítási képességgel bírja és a zongoratanításban legalább annyi elméleti és gyakorlati jártassággal bír, hogy a kezdőket tanítani képes.

Egyik legfontosabb feltétele, hogy annyi ismerettel, tudással bírjon, hogy a polgári iskolába járó növendékeknek leckéik megmagyarázására, felkérdezésére képes legyen.

31. §. A felügyelőnő alkalmazása 6 heti kölcsönös felmondás mellett szerződészerűleg történik, a mi azonban nem zárja ki azt, ha feladatát jó eredménnyel és megalégedésre teljesíti, hogy éveken át az intézet kötelékében működhesse.

32. §. Fizetése a kebli-tanács által megállapítandó havi díjazáson felül teljes ellátás, élelmezés, fűtés, világítás, orvosi gyógykezelés az intézet orvosa által. A növendékekre való felügyelet céljából a növendékekkel egy hálóteremben, elkerített fülkében alszik.

Teendői:

33. §. A felügyelőnő kötelességei:

a) A házvezetőnőt szükség esetén teendőiben helyettesíti.

b) Segédkezik a növendékek szennyes alsó ruháinak beszedésénél és a tiszta ruhák kiosztását végzi.

c) A növendékek egy vagy több csoportjának fürdését naponkint ellenőrzi és erről naplót vezet.

d) Kezeli felelőség terhe alatt az árvák alsó és felső ruhaneműit és erről két példányban leltárt vezet.

e) Egyebekben a 27. §. a, c, é, f, g, h, i, j, l, m, n, p, q pontokban és a 28. §-ban felsorolt szabályok a felügyelőnőnek is kötelességeit képezik.

Házvezetőnő.

34. §. Házvezetőnőnek ref. vallású, fedhetetlen erkölcsű hajadon, vagy magánosan álló özvegy, esetleg az igazgató neje választható meg, ki a háztartás vezetésében a konyha és virágkertészetben teljesen jártas, a háztartás vezetése körül kitaró szorgalmu és takarékos.

35. Fizetése a kebli-tanács által megállapítandó havi díjazáson felül teljes ellátás (élelmezés, fűtés, világítás, mosatás), orvosi gyógykezelés az intézet orvosa által.

(Vége köv.)

EGYHÁZMEGYEI ÉLET.

Papbeiktatás.

Megható szép ünnepségnek voltak részesei a *damos-jákótelki* ev. ref. egyház hívei okt. 21-én. E napon iktatott be *Szathmáry* Gyula rendes lelkész papi állomásába. E nap volt hivatva 3 évtized sanyaruságainak s szenvedéseinek véget vetni. Igen, mert e kettős egyház-köztség majdnem 3 évtized óta volt kénytelen nélkülözni az őriző pásztort s ezen idő alatt az egykor virágzó s jólétnek örvendő egyház-köztség a megpróbáltatások egész láncolatát szenvedte át, a mi teljes anyagi romlását vonta maga után. A nyáj szétoszlott, idegen próféták férköztek a szívekhez s az egyetértő hívők serege megbomlott. Amde az isteni gondviselés kegyelme áldó tekintetével e nyomorgó egyház felé fordult s egy munkabíró, tetterős, nemes tradíciók közt nevedett ifjút adott neki pásztorul.

A hívők érezték a nap nagy jelentőségét, érezték, hogy vallásos életükre nézve egy egészen új, jobb és szebb jövő integet feléjük, mert vallásos ihlettel teljesedett meg szívük, szent öröm ömlött végig arcukon, mikor a harangok hívogató szava megszólalt s csakhamar szorongásig töltötték meg a templomot. Majd az orgona bűgása újabb lendület adott a lelkek szárnyalásának s mikor az új pap alakja megjelent a szószéken, a magasztosultság és meghatottság drága gyöngye csillogott meg a szemekben. Az a beszéd, melyet az új lelkész aa. Pál apostol I. Tim. I. 12. felvett igék alapján tartott, kitörülhetetlen nyomokat hagyott a hívők lelkében; nemkülönben Paulai Viktor beiktatást eszközölő lelkész magas szárnyalású záró beszéde is.

A mily epekedve sovárogtak a hívők egy rendes pap után, ép' oly határtalan szeretettel köszöntötték is az új lelkészt, kire bizony nehéz feladatok megoldása várakozik. De bizunk abban, hogy aki egy Sándor János (ny. esperes) környezetében nevedett, az magával is hozta azokat a nagy és nemes erények csiráit, amelyek azok megoldását feltételezik.

Adja Isten, hogy minél fényesebben töltse be hivatását s minél sikeresebben munkálkodjék az Ur szőlőjében.

M—y.

TÁRCZA.

Gyászos lapok a magyar protestáns egyház történetéből.

1674—76. Magyar papok gályarabsága.

— Irta: *dr. Dékány Kálmán* marosvásárhelyi ref. koll. tanár. —

Midőn mi magyarok elmegyünk Nápolyba, meglátni a szép Itália legszebb városát, nem igen jut egyikünknek sem eszébe, hogy ez a festő ecsetével alig utánozható hely, az ő örökké mosolygó, derült kék egével, ismeretlen, bűbájos hangokon sutgó ciprusaival, kékszinű tengerével, a magyar történelemben is szerepelt már. És különös. Minden szereplése csak sötét, gyászos emlékeket ébreszt fel bennünk!.. Közéleben, Aversa mellett esik áldozatul Endre, a daliás magyar királyfi, felesége ármánykodásainak. Szerencsétlen halálával kényszeríti bátyját, a magyarok királyát, hogy bosszút álljon az alattomos gyilkosokon. S a vitéz magyarok fegyvere megvillant a füsttőlges Vesuv aljában és bűnét bánva, eltagadva borult az olasz városok minden polgára, a lovagias magyar király lábai elé. A hol ekkor a magyar seregek diadalmos harci zaja hangzott s a merre a magyar czi-

merekkel diszitett hajók usztak büszkén a tenger hullámain, ott 330 év mulva magyar rab prédikátorok keserves fohászát hallhatták a ciprusok sötétzöld lombjai, s ugyanazon tengeren, a messze Magyarországból idehurczolt papok vonták tovább evezőikkel a nehéz gályákat!..

Régi könyvek között találtam egy ismeretlen és valószínűleg csak ebben az egy kéziratban létező magyar történeti munkát. Szerzője Babotsay Izsák, czime »Idők bizonyossága«; irták 1700 körül. Ebben a munkában, melynek a stílusa kissé nehézkes és az akkori idők szokása szerint latin kifejezésekkel van még nehezkesebbé téve, az 1674. esztendőről következőket találtam:

»Ugyanezen praememoralt Esztendőben Felső és Alsó Magyar Országbul citáltattanak fel Pozsonyban, a' Catholicus Clerusnak ákkori Fejei által sub praetextu praetensae intentatae duplicis Rebellionis; de bizonynyal a' Jesus Christus Evangeliumi igaz Tudományának exterminatiojéért (ha onnan felyül engedtetett volna) az Augastana és Helvetica valláson levő keresztýén Magyaroknak Lelki Pásztori feles számmal: A' kik sok színes és Practicas mesterségek által az Embereknek nagyaitul, ante latam sententiam sok izben megh késértetvén három rendbeli képtelen dologra erős Reversalisnak magokrul való adása és subscibálása alat adigaltattanak. Elsőben is: Evangeliumi confessiojok szerint való igaz vallásokat ejuralvan, amplexallják a' Pápa vallását s uralkodását. Ha azt nem tselekednék; Másodszor kötelezzék magokat, magok szabad jóakarattyok szerint Magyar Országbul szomorú számkivetésre való kimenetelre. Azt sem tselekedvén; Harmadszor obligallják arra magokat erős kótés alat, hogy Praedikatori kötelességektül végh butsut vevén, soha többé azon Szent Tiszteket és functiojokat nem gyakorollyák, hanem mint privatus emberek más hivatalra applicallják magokat. Így es nem külömben maradhatnak megh a Hazában.

Mely képtelen kívánságnak egyikére is szegények (egy néhány Lutheranus Tanító Atyafiakon kívül) hiteknek holtig való szoros kötelessége szerint, lelkiismereteknek örök gyötrelmével semmiképpen nem léphetvén; midőn azon Posonyi Conciliumban öszve gyült méltóságos Praelatusi rendek és Pap Urak látnák az Evangeliumnak tiszta Tudománya mellett való erős állhatatosságokat, mond akkori Ersek a' Széki-bül: perditio ex te Israel; A' több Conciliumos Assessorok penigh edgyül egyik mind ellenkező indullal és akarattal levén, ki sokféle irtóztató halálnál keservesebb küldetetéssel rettentti és fenyegeti őket; kire szegények mint az ártatlan Bárányok, tsak vállal vonítottanak. Azomban ugyanakkor megh sententiaztatván, némellyek közzülök mindgyárt a' Sententia után, kinzó irgalmatlan idegen vitézeknek kezekben adattattanak és nagy vasakban verettetvén, sok keserves, sőt közzülök némelyeknek halált nemző kinos hurczoltatás után, azon Siciliai tengeren levő Neapoly Gályákra egy néhány száz mértföldeken a nagy vasakban gyalogh menni kényszerítették. Némellyek ismét Komáromba és Leopold várában iszonyu bűdös, mindenféle ártalmas férgekkel tellyes mély tömlöczökben nyakra fűre vettetenek; A' kik edgyütt is másutt is ártatlanul minémü gyötrelmes kinokkal tsigáztattanak és naponként mortificaltattanak; nevezetesen említett Leopold várában amaz könyörületlen szívü Kellio nevü mérges Jesuitának ellenek praeconciptált furóval való kegyetlenkedése által: azt senkinek is pennája lerajzolni, annál inkább nyelve kibeszélleni nem tudhatná! Kírül a' ki nem sajnallya bővebben olvashat Tiszteletes Pigurni Professor Hejdegger hét periodusok szerint irta Historiájába, ismét Ötrokocsi Ferencz Quinta tubájában. E buzgó és nagy készséggel való Intentionak illendő jutalmául, megküldetik Rómából

akkori méltóságos Esztergomi Érseknek Szeleptsényi Györgynek a' Cardinalisi veres bársony palást, ahhoz való Fűpapi veres süveggel edgyütt az üdöbéli Tizedik Kelemen nevű Szentséges Pápa által.

Ime ezeket olvassuk Babotsay Isák uramnál; a maga módja és tudása szerint írja le a szegény prédikátorok történetét, nem ír élvezetesen, tévedései is vannak, de nagyon jellemzi saját korát is az ő felfogása, melyet feljegyzett arról az évről, mely a sokat szenvedett, üldözött és sanyargatott protestáns egyházunk nehéz küzdelmekkel annyira feltört történetének is leggyászosabb lapját foglalja el.

És ekkor is, mint mindig, a magyar protestantizmus egyszersmind a magyar nemzetet, annak elnyomása a magyar nemzet elnyomását jelentette.

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

A bujdosók hamvainak hazaszállítása s itthon való örök nyugalomra tétele országos ünnepek keretében folyt le. A nemzet részvetele impozáns és meghatározó volt Orsovától — Budapesten át Kassáig — Késmárig. Lapunk szűk tere nem engedi, hogy részletesebben emlékezzünk meg lefolyásáról, de elrebegjük imánkat: Legyen hazánk hasonlatos a hellén Kolonoszhoz, melynek egy sírhelyért áldás ígértetett!

Reformációs emlékünnepek. Egyházaink legnagyobb része, követve a zsinat határozatát, a ref. emlékünnepeket gyülekezeti közistentisztelet formájában a múlt sárnap tartotta meg. Ekkor emlékeztek meg a „hazatért jdosókról“ is s az efelett érzett nemzeti örömről, halált szívvel. Kedvező alkalom volt rámutatni arra, hogy a prot. vallásosság az egyéni és társadalmi élet megszűnésének, a szabadság szeretetének igazi forrása. Még Rákóczi is megérzi a bibliás-kereszténység hatása. Iskoláink és templomaink e napon ismét gazdagon árasztották vallásos hit- és hazaszeretet fényét, áldásait. Gyümölcsözenek gazdagon egyházunk és hazánk javára!

Az iskolás növendékek reformációs emlékünnepe. A ki figyelemmel kísérte a zsinat tárgyalásait a reformáció-emlékünnepe idejéről, emlékezni fog még arra, hogy a többség tisztán azon gyakorlati szempontból tette az emlékünnepe idejéül okt. utolsó vasárnapját, hogy látogatottsága biztosítva legyen. De kimondotta egyben, hogy e rendelkezése nem érinti az ifjúság számára okt. 31-én tartandó ref. emlékünnepeket, a melyen való részvételt minden prot. tanulónak egy kultuszminiszteri rendelet biztosítja. Szomorúan tapasztaljuk azonban s fájdalom, épen itt Kolozsvárt, hogy a vezetők e kínáló alkalmat az ifjúság prot. öntudatának emelésére nemcsak hogy fel nem használják, sőt az államtól nyert előnyt is kockáztatják. Oly fejetlenség van erre nézve épen a kolozsvári ref. egyház vezetésében, hogy ezt már szó nélkül nem hagyhatjuk. Évek óta az volt a nagy nehezen megteremtett gyakorlat, hogy okt. 31-én az összes ref. iskolás növendékek számára a nagytemplomban ifjúsági istentisztelet tartatott, melyen 1000-et jóval meghaladó ifjúság, tanítók és szülők vettek részt. Hogy, hogy nem, ez az idén elmaradt. A legutolsó pillanatban való intézkedéssel a gyermek-sereg egy kis töredéke a múlt vasárnap délutánra gyűjtetett össze a reformáció emlékünnepeére. Persze, a kikre legnagyobb szükség lett volna, épen a más felekezetű és állami iskolákba járó növendékek nem voltak ott. S a következménye? Nemcsak az, hogy ezek így elhanyagoltak, hanem az is, hogy most már ezen iskolák igazgatói igen természetesen okt. 31-én a református növendékeket is iskolába rendelték, nem akarván közreműködni abban, hogy ezek a gyermekek tekeréssel ünnepeljenek. Nagy lelki szomorúsággal vesszük ezt tudomásul s kérjük főleg nagyobb gyülekezeteinket, ne vegyenek Kolozsvárról példát. De kíváncsiak vagyunk arra is, hogy ki rendezte ezt így Kolozsvárt: iskolaszék, presbiterium vagy ki? S ki ügyel fel általában a tanuló ifjúság istentiszteleteire, templomba járására? Itt tapasztaljuk ugyanis azt a furcsa esetet is, hogy míg a milleniumi áll. iskolás gyermekeket minden vasárnap ott látjuk a Magyar-utcai templomban: a saját

Magyar-utcai ref. iskolánk növendékei egész őszön távolmaradásukkal tündökölnék. Hát miért tartunk mi fenn reform. iskolákat.

A kézdi ref. egyházmegye Egyházi Értekezlete Kézdivásárhelyt, a ref. templomban, 1906. okt. 31-én d. e. 10 órakor reformációi emlékünnepeket és értekezleti közgyűlést tartott. Az ünnepélyes istentiszteleten imát mondott *Zayzon* Lajos feltorjai lelkész, ünnepi beszédet pedig *Bodor* Géza esperes. Az értekezleti közgyűlésen elnöki megnyitó után felolvasott *Meggyaszi* Mihály felsőcsernátoni lelkész. Volt tisztujtás is. Délután fél 3 órakor a templomban ifjúsági istentisztelet tartatott imával és egyházi beszéddel, *Vollanics* Miklós maksai lelkész által. Lám, ezek megértik az idők jeleit s aképpen cselekednek. Helyesen. Koronázza siker fáradozásait!

Kollegiumaink reformáció ünnepélyei. Okt. 31-én iskolai ünnepélyek keretében megemlékeztek e nagy napról, a melyekről tudomást szereztünk:

Theol. fakultásunk, hol imát mond *Vásárhelyi* János theol., emlékbeszédet tart *Kenessey* Béla tanár, szaval *Benedek* Márton theológus.

Naggyenyedi Bethlen-kollegiumunk az idén is tartja mintául vehető jó szokását, hogy az ünnepi beszédet nem a vallástanár tartja, ki az imát mondja, hanem *Bartha* Zsigmond tanár. A gazdag programban az ifjúság több szép énekszámmal és szavalással szerepel.

Zilahy Wesselényi-kollegiumunkban igen helyesen két részből áll az ünnepelés: templomból, hol *Kádár* Géza lelkész és *Kerekes* András vallástanár fungálnak és iskolából, hol az emlékbeszédet *Bajkó* Viktor tanár, az imát pedig *Kovács* Ferencz tanár tartja. Tehát imádkozni is hall az ifjúság más tanárt is, nemcsak a vallástanárt.

Sepsiszentgyörgyi Mikó-kollegiumunkban az ifjúságon kívül csak *Molnár* Lőrincz vallástanár, az aktív szereplő.

Kolozsvárt a vallástanár szerepel egy imával, emlékbeszédet dr. *Imreh* Sándor tanár tart, az ifjúságnak jut ének és szavallatok.

„A nagyenyedi protestáns nők szegényeket és beteget Segélyező Egyesülete“ saját alapja javára 1906. évi nov. 3-án tánccal egybekötött műsoros estélyt rendez, énekekkel, zenével és egy szavallattal. Műsor: 1. Énekel az iparos önképzőkör énekkara. 2. Vonós négyes. Előadják: Veress István, Weinrich Frigyes úr (hegedű), dr. Szilády Zoltánné urnó (viola) és dr. Farnos Árpád ur (cello). 3. Beethoven „Ah perfido“ áriáját énekl *Pataky* Lászlóné urnó, zongorán kíséri *Fülöp*, *Judit* k. a. 4. Monolog. Előadja *Hegedüs* Mariska k. a. 5. Énekel *Zsigmond* Ferencz úr. Műsor után adományozott tárgyak ki-sorsolása. Egy sorsjegy ára 20 fillér.

Nyilvános köszönet. Ó-Tordai Weress Sándorné sz. *Sófalvi* Ilyés Olga aranyos gyéresi egyházunknak egy remek munkáju ezüst keresztelő antik kannát és tálcát adományozott az Aranyos-Gyéresen töltött tíz év emlékéül. A községünkben töltött tíz év alatt sokszor és sokakban láttuk a vallásos buzgóságú jóságos asszony ó nagyságának igaz református lelkét. Minden nemes jó dolgaiban támogatója volt egyházunknak, gyakorlója templomunknak, hitűnknek. Midőn magam és egyházam ne-mében a nyilvános helyen is köszönetet mondok ó nagyságának a gyakorolt támogatásért és a bucsuképen tett gyönyörűséges adományért, engedje ohajtanom, hogy az új otthonban is, hol új bástyákat kell emelnünk magyar református egyházunk támogatására, hasonló buzgósággal fog fáradozni az Ur oltára körül. Istennek segedelme és áldása kísérje minden nemes munkájában! Aranyos-Gyéresen, 1906. okt. 21-én. *Bartha* Lajos ref. lelképásztor.

GYÁSZROVAT.

Sükösd *Ferencz* sz. kocsárdi nyug. ev. ref. lelkipásztor, 48-as honvéd, életének 76-ik évében, folyó hó 22-én hosszas szenvedés után jóbblétre szenderült. Egyházában 28 évig hirdette az igét alkalmas és alkalmatlan időben, buzgósággal munkált annak erkölcsi és anyagi fejlődésén. Nagy, megfeszített munkásság folytán beállott betegeskedés ez előtt 19 évvel nyugalomba vonulni kényszerítette és azóta csendes visszavonultságban élt kedves emlékeinek. Legyen nyugalma csendes!

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Kerületünk állapota.

— Az egyh. ker. közgyűlés elé terjesztett s előre kiadott hivatalos jelentések alapján. —

Előttünk vannak: 1. a püspöki jelentés melléklete, illetőleg adattára. 2. az Igazgatótanácsnak a) közigazgatási-, b) vagyonügyi-, c) tanügyi jelentései. Gazdag anyag, melyből a figyelmes tanulmányozó véleményt alkothat egyházkerületünk belső és külső, szellemi és anyagi állapotáról. Ez állapot nemcsak egyházi szempontból fontos, hanem nemzeti szempontból is. Az erdélyi református egyh. kerület ma is e hazarész magyarságának csaknem felét magában foglalja s így ezek egyházi állapota méltán érdekkel mindenkit, ki az erdélyi magyarság kulturális életének fontossága iránt érzékkel bír.

Elmondjuk ez állapotról saját véleményünket. Nem kívánunk senkit befolyásolni s csak saját véleménye megalkotásában, sőt azon örvidenének legjobban, ha mindenki a maga alkotta véleménye szerint járna el; de gondolatokat ébreszthetünk, szempontokat érvényesíthetünk, melyek az ítéletet többoldalavá teszik s így alaposágra segítik.

De tartozunk e munkásság komoly méltatásával azoknak is, kik ez óriási munkásságot csendben, zajtalanul, de annál nagyobb hűséggel teljesítik: egyházkerületünk legmagasabb dignitariusaitól br. Bánffy Dezsőtől és Püspökünktől — a kötelességteljesítés e megtestesült mintaképeitől — le a legkisebb gyülekezet papjáig és curátoráig. Ebben az egyoldaluan kritikára hajló világban, mely mindíg csak a hiányokat látja, igyekszünk reámutatni azokra, a mik tényleg vannak s a melyekbe mindnyájunk munkája beleolvad. S ha szemünket a hiányok előtt sem hunyjuk be, azzal a tudattal tesszük, hogy ezzel is a köznek leszünk hasznára.

1. Szellemi életünknek szorosabban a spirituálékra tartozó részről a püspöki jelentés van hivatva képet adni, a mely ugy a tárgy, mint a személy iránti tiszteletből a közgyűlés színén olvastatik fel. Vegyesen lesznek benne bizonyára fényes, sőt tündöklő vonások mellett árnyalatos, sőt sötét vonások is. Mert hát ilyen az élet, a valóság. De egészben a kép derült, sőt felemelő kell, hogy legyen. Papságunk azt a kevéssé méltányolt, de végtelen fontos feladatát, mely közel 1/2 millió ember lelkipogozásában, magyarsága és hite megtartásában lélezernél több gyülekezet és iskola anyagi és szellemi ügyeinek vezetésében s majdnem ugyanannyi szórvány gondozásában a vallaira nehezedik, egészében derékul, tiszteletet parancsolólag betölti. Lélekszámunk ha nem is a megszokott mérvben, de nehéz viszonyok közt is, gyarapszik a születések által, (+ 5097) csodálatosan éppen egyensúlyt tart — de ez már

rosszabbodás — a ki- és betértek számában (+313—313), a házassági reversalisok száma immár javunkra billent (+ 75—49). A mult évihez képest kedvezőbb a meg nem keresztelt szülöttek (98, 1904-ben 203), pap nélkül temetettek (16, 1904-ben 65) és egyházilag meg nem esküdöttek (96, 1904-ben 110) száma, a miben a legnagyobb részt részint a romániai elszórtak, részint a szocializmus által legjobban kikezdett szilágyszolnoki egyh. megye adnak. Szomorú számok a törvénytelen szülöttekre (1232, 788-al több, mint 1904-ben), kivándorlókra (1053) és anabaptistákra (555) vonatkozólag. Az elsöben megdőböntő számmal a székelyek (sepsi, udvarhelyi, marosi) és szilágyszolnoki vezetnek, a másodikban az udvarhelyi, nagyszebeni és küküllői, az utóbbiban a kalotaszegi és szilágyszolnoki egyh. megyék. Nemcsak a tradíciók, de a lelkészek működése javára is irandók az egyházi adakozásnak és buzgóságnak azon szép, csaknem hihetetlen magas összeget kitevő, eredményei, melyeket a kegyadományok (89,053), szorgalmi jövedelmek (47,072), alapítványok iskoláknak (60,928) és egyházaknak (180,455) tesznek ki az 1905. év folyamán s a melyek összege ide számitva a Kendeffy (108,000), Décesei (20,000), Hegyi Mihályné (20,000), Koós Ferencz (10,000) alapítványokat megközelíti a 400,000 koronát. Ha még ehez hozzávesszük az építkezésekre u. m. templom-, torony (101,413); iskola, tanítói-lak (43,113) és papi-, kántori-lak (118,484) ez a legmagasabb összeg, melyre az ig. tanács meg is teszi egy pár szórványos esetre hivatkozva a maga megjegyzését „a modern élet tultengő igényére” és javítások (75,135 kor.)-ra fordított, együtt 338,150 koronát kitevő összeget, melyet apróbb segélyektől (2011 kor.) eltekintve legnagyobb részben a mi derék, jó népünk izzadott ki, a mely legtöbb helyt a súlyos kepefizetést is hordozza: akkor valóban van okunk büszkélkedni népünk és hiveink áldozatkészségével, főleg ha tekintetbe vesszük a szomorú kereseti viszonyokat.

Valóban ezt a mi derék, jó népünket gondolni, vezetni, az anyagi és erkölcsi jóllét minél magasabb fokára emelni, nemes ambíciója kell hogy legyen a mi papságunknak. Bizonyoságot teszünk róla, hogy az is. Egy pár kirivóbb sajnos eset, melyről az Ig-tanácsi jelentés megemlékezik s a hol visszaéltek a nép bizalmával és ragaszkodásával, ezen nem változtat, ha egyelőre még oly sajnálatos következményei lennének is. Tudjuk, látjuk, hogy megindult a belső hitélet regenerálásának nagy munkája is s ha ez még feltünőbb eredményekre nem mutathat is: számba kell vennünk, hogy mennyi destructiv törekvéssel szemben kell harcolni s hogy épen ez a munka nem máról-holnapra termi gyümölcsseit.

2. Az Igazgatótanács közigazgatási jelentése szo-

kásos keretekben mozog. A zsinat s konvent működésének rövid ismertetése vezet be, melyből mi különösen a lelkészi özv.-árvai gyámintézet áldásaira kívánunk reámutatni, hogy támogatását ajánlhassuk. A káplántartási segély tételénél annak a szükségnek kívánunk tolmácsolói lenni, hogy az elaggott lelkészeken túl az esperesek mellé is kellene káplánokról gondoskodnunk, mert az ő munkájuk immár felette megsokasodott s mellettük a gyakorlati képzés is legeredményesebb lenne az ifju lelkészjelöltekre nézve. Itt említjük meg azt is, hogy a káplánok elhelyezésénél az évek óta üresen álló s veszélyeztetett egyházakat semmi szín alatt sem kellene lelkész nélkül hagyni. Szacsva, Doboka, Alsójárá, Dombos, Sükő stb. nem bírhatják sokáig — vagy megszokják — a papnélküliséget. S ha nehéz is a helyzet: ki viselheti legalább egyideig könnyebben, mint a családtalan fiatal ember? A jelentés további része magának az Ig.-tanácsi ügykezelésnek és személyi változásoknak ismertetésével folytatódik *új rendezés* szükségét hangoztatva, a melynek elveivel ugyan — mint beismeri — most a vezetők sincsenek tisztába, csak szükségét jelzik. Nó hát nekünk itt az az álláspontunk, hogy a végleges rendezéssel várni kellene az új zsinati törvények alapján revidiálandó „Utasítás” elkészültéig, mert a központi kormányzatnak majd az abban érvényre jutó elvekhez kell alkalmazkodnia.

Határozottan megkapó e jelentésnek azon passusa, melyben az ellen védekezik, hogy némely eseteknél eljárásait tulszigorunak vagy épen a közszabadságot veszélyeztetőnek tekintik az avatlatlanok, holott indokaik mindenütt a köz java.

Nagyon örvendünk a jelentés e passusának, bármily szomorúak azok az esetek, melyekhez fűzte, mert ebből kiténik, hogy az Ig.-tanács nem ringatja illusiókban magát arra nézve, hogy működését az emberek jó nagy része hogyan ítéli meg. Tudván, hogy mitől kell őrizkednie: tán sikeresebben fogja korlátozni önmagát; de viszont, a hol szükségét látja: nyiltabban és őszintébben fog eljárni és hordozni a felelősséget. Őszintén megvalljuk, hogy nekünk mindig fájdalmasan esett, hogy az igazgatótanácsnak és minden tiszteletet érdemlő derék tagjainak annyira önzetlen munkája és buzgalma oly állandóan félreismertetik, meggyanusították s elismerés helyett folyton vesszőfutás a jutalmuk, a melyben különös előszeretettel épen a vezetőkre vadásznak, nem tekintvén arra, hogy bennük voltaképen magunkat hurcoljuk. Sohasem tudtam ennek kielégítő magyarázatát találni a személyes motivumokban, bár el kell ismerni, hogy ezek nálunk betegesen tultengenek. Most azt látom, hogy ennek mélyebb magyarázata abban van, hogy maga az Igazgatótanács azokat az indokokat, a melyek bizonyos intézkedésekre kényszerítik — sokszor épen gyöngédségből s kerületünk reputációjának kifelé való védelméből — részben elhallgatja, részben általános elvekbe burkolja s így maga ad alkalmat arra, hogy a minden kormányzattal szemben árguszemekkel őrködő szabadság nevében meggyanusítsák. Növeli a bajt, hogy maguk az igazgatótanácsi tagok sem szállanak javaslataik védelmére és indokolására azzal a határozottsággal, a melyet az ügyek alaposabb ismerete ad meg nekik, hanem ráhagyva a védelmet a referensre, rendszerint mindenütt a Püspököt kényszerítik a harc tüzvonalába, a mi által a dolog olyan szinezetet nyer, mintha a Püspök mellett vagy ellen folya a küzdelem. Erre a hamis látszatra pedig a püspöki állás tisztességének épen nincs szüksége. Jól tenné tehát az Igazgatótanács, ha épen a legkényesebb dolgokat nem tartaná vissza a kerületi közgyűlés elől, hanem teljes őszinteséggel összes aktáival a közgyűlés rendelkezésére bocsátaná. Hadd lássák a dolgokat teljes meztelenségükben. Mennyi ódiúmot vesz magára nálunk az Ig.-tanács

egy-egy olyan fajta esetből, mint pl. a dunamelléki egyházkerület halasi gimnáziumának ügye? Ott azonban viszik a közgyűlés elébe, hadd lássa mindenki s hadd intézkedjék maga a közgyűlés. Ez a nagyobb nyilvánosság és leplezetlenebb őszinteség csak előnyére válna a közbékének és nyugalomnak, míg most az Ig.-tanács jószándéku leplezgetései csak a sanda gyanut táplálják.

Ezt kell hangoztatnunk az Igazgatótanács *vagyonügyi jelentésére* is, a mely csak az 1905. évi *zárszámadás* és az 1907. évi *költségvetés* rideg számadataiban áll előttünk, *egyetlen magyarázó vagy felvilágosító szó nélkül*. Pedig azt igen jól tudja az Igazgatótanács, hogy részben a mult vagyonügyi óriási harcrai s az a tény, hogy a legutóbbi közgyűlés nem fogadta el az akkor előterjesztett zárszámadásokat, sok kétséget hagyott az emberek lelkében vagyonügyeink soliditása tekintetében. Sem ezekre, sem a követendő gazdasági politika elveire nézve nem nyerünk szóbeli tájékoztatást, pedig a költségvetésen ugyan valahogy még csak eligazodik az ember, de a kettős-könyvitelű zárszámadáson, vagyon-mérlegen és veszteség-nyereség számlán, főként a megfelelő évre szóló költségelőirányzattal való összevetés tekintetében, állítjuk, hogy nincs oly halandó, ki eligazodni tudjon; annál kevésbé pedig, mert a nyereség-veszteség számla czimletei nem azonosok a költségvetés czimleteivel. Pl. dézmkárpótlási kamatok czimen az 1905-iki költségvetés 120,596.27 K-t vesz fel szükségletnek, de részletezett veszteség-nyereség számlának ilyen czimlete nincs. Hol számolták hát el? A 16. tételszám alatt szereplő „Betétkamat”-ban mely 198,877.11 K-t mutat? Igen, de e czimen a költségvetés — a dézmkárpótlási kamatokat is oda számítva — 206,439.88 K-t irányzott elő? Hogy történhetik már most, hogy kevesebbet fizettünk ki, vagy többet irányoztunk elő, mikor itt fix $\frac{1}{10}$ -okról van szó? Vagy valaki nem vette fel az illetményét? Hol van az kimutatva „Fel nem vett kamatok” czimén?! — Vagy egy más példa: Szükséglet = 966,959 K; Fedezet = 956,426 K; Hiány = 10,533 K. 1905. évi zárszámadásunk veszteség-nyereség számlája 938,110 K bevétel; 934,227 K kiadás és 3773 K nyereséget mutat. Miből állt elő már most az előirányzott és tényleges bevétel közt a 18,316 K, az előirányzott és tényleges kiadás közt pedig a 32,722 K különbség? Ezekre nézve egy szó felvilágosítást sem kapunk; pedig azzal nem elégedhetünk meg, hogy eltűnt a 10 ezer koronás hiány, sőt közel 4 ezer koronás nyereségünk volt. Szeretnők tudni, hogy honnan és hogyan? Mert a helyesen és jól gazdálkodó megérdemli ám az elismerést! — Továbbá: mi a magyarázata annak, hogy míg a 905-iki zárszámadásban az értékpapír számla 2.252,320, az ingatlan számla 4.481,962 K: addig az 1907. évi költségvetésben az első tétel 200,000, az utóbbi 2000 K-val magasabb, a nyugdíjalap tőkéje pedig 90,118 K-ról 82,708 K-ra esett alá? Sejttem: sejtjük; de határozott felvilágosítást is adhatnánk.

Nem folytatjuk. Csak arra mutatunk reá, hogy ha a ker. gyűlésen a vagyonügyek tárgyalása oly hallgatagon csuszik át, mint tavaly is: annak magyarázata főleg a tájékozatlanságban van. Csak arra utalunk, hogy vagyonügyi politikánknak egyszer már őszintén fel kell tártnia a kerület előtt s ennek megállapítása után oly áttekinthető és kellő felvilágosításokkal kísért számadásokat kell adni, melyből mindenki világosan megláthassa, hogy a politika a maga végcélja felé évenként mennyivel haladt előre. Kíváncsiak vagyunk, hogy a tavaly kiküldött nagy bizottságnak mi érdemleges jelentése lesz ezekre nézve?! Mert feladatunk nem merülhet ki a gáncsolásokban, de kell, hogy a dolgok szanálásán pozitíve is közreműködjünk!

Mi a magunk szük tudomásával is már most megállapíthatónak véljük azt a tényt, hogy arra a nagy ügyletre, a mely a különböző alapoknak a kerület által való kölcsönvétele és gyümölcsötetésében indult meg s a melyek miatt jutott oda az ig. tanács, hogy ma 32 ezer koronás központi apparátussal dolgozik: a kerület a leszállított kemat láb mellett is és annak daczára is, hogy az egyh. ker. tulajdonát képező, három még mindig pozitívumként szerepeltetett s 433 ezer koronában vezetett alap semmi kamatoztatással sem szerepel, mondjuk ezeknek daczára is a kerület ez ügyletre a költségelőirányzat szerint évi 18 ezer koronát *reáfizet* s a kerület voltaképen segélyekből, rovatalkából és alapítványok kamataiból él és pótolja azt a tetemes hiányt, melyet a nagy ügylet eredményezett. Ez ügyletek tetemes indirect jövedelmei ugyanis — fájdalom — nem a kerület hiányainak pótlására folytak be s így nem segítenek azon, hogy másnemű jövedelmeink fel ne emésztesse az itt előálló hiányok pótlására. Ezek szívják fel ugyanis nagyrészt az utóbbi években tetemesen felemelt államsegély nagy részét s a Gecse és Radák alapítványoknak csak az utóbbi években megindult évi 17 ezer koronányi jövedelmének nagy részét. Pénzügyi politikánknak csak azt az egyetlen határozottan jelentkező vonását tudtuk kihámozni a számok tömkelegéből, hogy a haladó kor követelményeinek nagymértvű visszaszorításával, minden igyekezet arra irányul, hogy a pénzügyi egyensúly valahogy fenntarthatassék s a szerencsétlen ügyletek hiányai pótolassanak. A kényszerű szükség előtt meghajolva vesszük tudomásul, hogy a felemelt államsegély legnagyobb része azoknak az építkezési amortizációs kölcsönöknek évi kamataiba fizettetnek, a melyeket oly készséggel vettek annak idején az egyházak építkezésekre igénybe, de a melyeknek törlesztési hiányait ma már vagy nem tudják, vagy nem akarják fizetni. Hiszen ebben elvégre sem történik egyébb, mint az, hogy az örökös fizeti az öröknyónak adósságait, de a vagyon a család kezén marad. Így történik az, hogy a sok új pénzügyi források alig juttathattak egyébre, mint egy csekélyke összeget az egyh. megyei adminisztráció költségeire, nő meg egy kis „gyermekneveltetési segélyt“, a mi — mellesleg legyen mondva — a legszimpatikusabb vonás a sok számadat között.

De már elég is a vagyonügyekről, a melyek tekintetében — újra hangsúlyozzuk — több világosságot kérünk, mert hisz' elvégre legalább az erkölcsi felelősséget mégis csak a ker. közgyűlés viseli.

A *tanügyi jelentéseket* Váró Ferencz avatott tolla készítette s mintha csak a tavalyi több-követelésnek is eleget akart volna tenni, igazán nagy részletességgel, bár inkább mozaik-szerűleg, mint egyetemes szempontok szerint csoportosítva. Külön van szó benne a theol. fakultásról, gimnáziumainkról, tanítóképzőnkéről, szeretetházunkról és elemi népoktatásunkról két tanév eredményeinek feldolgozásával és gazdag statisztikai adattárral, melyből a hozzáértők sok tanulságot hámozhatnak ki.

Legnagyobb rész, szokás szerint, gimnáziumainknak jut belőle s legszegényebb az elemi népoktatásunkról szóló, míg a vallásoktatásról szóló teljesen hiányzik, a mit jövőre jó lesz egészen önálló tárgyalás alapjául venni, főként a nem felekezetiünkhöz tartozó iskolák vallásnevelésére való tekintettel. Az *egyházi tanügyi jelentés* tán hiányos is lenne e nélkül.

A *theol. fakultásnál* fájdalommal nélkülözzük a vagyoni konsolidációra kiküldött bizottság jelentését, mely a kérdés megoldását a tanintézetnek és internátusnak külön való rendezésén volna hivatva a kérdést helyes mederbe terelni.

A *gimnáziumainkról* szóló rész főként a „biza-

dalmas értekezletek“ jegyzőkönyveinek felhasználásával a paedagogiai és didaktikai vonatkozásokban gazdag. Kérdésbe lehet ugyan tenni, hogy e „bizalmas“ megbeszélések anyaga nyilvánosan felhasználható-e?; de azt nem lehet tagadni, hogy magukban s annál inkább az itt-ott azokhoz fűzött talpraesett reflexiókban — gazdag (15., 16., 18., 19., 23., 39., lapok). Magunk csak még a „magyar írásbeli feladatokra“—ra kívánnánk annyi megjegyzést tenni, hogy céltudatosan nagyon alkalmasok volnának a vallás-erkölcsi és egyházi vonatkozású kérdések feletti önálló elmélkedésekre való nevelés eszközeiül, ha nem is oly kirívó módon, mint némely kath. vagy épen jezuita vezetés alatt álló iskolákban történik. Örömmel látjuk, hogy egyházunk abból kifolyólag, hogy a Püspök úr maga nem igen vehet részt személyesen az érettségi vizsgálatokon, egyházi férfiak kiküldéséről gondoskodott azokra, ha nem is mindenüvé, a mit jövőre pótolni lehet.

*Enyedi tanítóképzőnk*nél még hiányos az intézet teljes berendezése, a melyen azonban részben már a jelen kerületi gyűlés segít.

Elemi népiskolánkról alig ad egyebet a jelentés, mint a szokásos statisztikai táblázatot. Újabb bizonyosságul annak, hogy kerületünk tanügyének ez a legelhagyatottabb ága. Ehhez a kérdéshez ideje immár alaposan és biztos terv szerint hozzányulni a ker. közgyűlésnek. Eddig is sok helyt megbosszulta magát az elhanyagolás, vagy kapkodás. Gyűlekezeteink felénél jóval többen nincs már felekezeti iskolánk, a mi nem egy helyen károsan hat vissza az egyházi életre. De még van vagy 230 iskolánk. Ezek sorsáról komolyan kell gondoskodnunk. Tantervünk revíziója s új végrehajtási utasításunk készül: készüljön el immár tanügy politikánk idevonatkozó része is. A törzskönyvi adatgyűjtés Sárkány Lajos irányításával megtörtént; ne késsék már soká a feldolgozás és ez alapon való irányítás se. 55 sőt az ismétlőkkel együtt 78 ezer tankötelessünk megérdemli ez ügyvel való komoly foglalkozást.

Kerületünk állapotáról ezekben voltunk bátrak elmondani megjegyzéseinket a hivatalos jelentések alapján. Hogy nem teljes — tudjuk. Nem is kockáztatunk ítéletet, bár jó lélekkel meg lehet állapítani, hogy — hála a mindenfokú vezetők és munkások buzgalmának! — haladunk, ha nem is nehézségek nélkül egyházunk s általa hazánk és nemzetünk szolgálatában. Mi a magunk részéről annyival is megelégszünk, ha gondolatokat ébreszthettünk — elmélkedésre indíthattunk s így az előhaladást szolgálhattuk.

Nekünk ez a kötelességünk!

Nagy Károly.

Pädagogiai kérdések.

2.

Ama psychophysikai kísérletek alapján, a melyek a szellemi kifáradást és a figyelem ingadozásának megállapítását tüzték ki céljukul, a kísérletek alapján azt kell állítanunk, hogy ha a magasabb szellemi képzettségű tanulók 45 perczig tartó tanóra alatt kifáradnak, akkor a kevesebb szellemi energiával bíró tanulókra nézve egy 45 perczig tartó tanóra határozottan káros.

Hogy a különböző tanulók felfogási képessége között mily nagy különbségek vannak, különösen mutatták ama kísérletek, melyeket Ranschburg Pál, a budapesti psychophysikai laboratorium vezetője végzett, különböző tehetségű gyermekeken. E kísérleteket Ranschburg az általa feltalált u. n. mnemométer segítségével végezte. Kísérletet tett oly jobb tehetségű népiskolai tanulókon, kik az első

osztályt éppen most végezték és olyan gyenge tehetségű tanulókon, kik a kiegészítő osztályban tanítottak. A jobb tehetségű tanulók a három betűből álló egytagu szókat, ha azok $\frac{1}{2}$ mpercig esponáltattak, 95—100 százalékban olvasták le, tehát majdnem hiba nélkül. Ezzel szemben a megvizsgált 15 gyengébb tehetségű tanuló közül 12, ötven exponált szó közül egyetlen egyet sem volt képes hibátlanul kiolvasni és kimondani. Ennek egyik okát Ranschburg a figyelem korlátozott koncentrátságában találta.* Ha egykoru gyermekek elméleti fejlődése között ily óriási különbség van, mennyivel nagyobb e különbség pl. a 10 éves és a 16 éves gyermek szellemi fejlődése között!

Ugyanígy eredményre jutott Sikorsky is, ki az oroszországi iskolákban végezték a célból 1500 kísérletet. A kísérlet egyszerű volt: tollba mondott bizonyos szavakat 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16 és 17 éves tanulóknak, kik 6 különböző osztályba jártak. Tollbamondás történt naponként kétszer egynegyed óráig és pedig reggel, a tanítás megkezdése előtt és délután a tanítás bevégezte után. A kísérlet eredményeinek megállapításául csak a figyelem eláradásából keletkező hibákat vette figyelembe. Az eredmény a következő volt:

Az I. osztályban ejtett hibák száma tanítás előtt	123:5	} különbség + 33:2
Az I. osztályban ejtett hibák száma tanítás után	156:7	
A II. osztályban ejtett hibák száma tanítás előtt	121:5	} különbség + 23:8
A II. osztályban ejtett hibák száma tanítás után	145:3	
A III. osztályban ejtett hibák száma tanítás előtt	72:4	} különbség + 30:4
A III. osztályban ejtett hibák száma tanítás után	102:8	
A IV. osztályban ejtett hibák száma tanítás előtt	66:5	} különbség + 27:7
A IV. osztályban ejtett hibák száma tanítás után	94:2	
Az V. osztályban ejtett hibák száma tanítás előtt	61:4	} különbség + 19:6
Az V. osztályban ejtett hibák száma tanítás után	81	

Látható e kimutatásból, hogy minél idősebb a tanuló, annál lassabban fárad ki figyelme s következőleg annál kevesebb hibát ejt; de látható 2-szor az is, hogy a figyelem sokkal éberebb a tanítás megkezdése előtt, mint a tanítás után, mivel az elme nincs annyira kifáradva.**

Kísérletek bizonyítják továbbá, hogy a figyelem a nap bizonyos részeiben hamarabb fárad ki. Különösen tanulságosak erre nézve Friedrich kísérletei. Vizsgálatait Friedrich 51, átlag 10 éves tanulón végezte. Kísérleteinek eredménye a következő:

Hibák száma tanítás előtt, délelőtt	45
1 órai tanítás után	70
2 „ „ szünettel	120-an felül
2 „ „ szünet nélkül	160
3 „ „ 2 szünettel	120-an alul
3 „ „ 1 „	170
3 „ „ szünet nélkül	180-an felül
tanítás előtt, délután	65
után, 1 órai torna	145
2 tanítás szünettel	105
2 szünet nélk.	185

Világos tehát, hogy e 10 éves tanulók 3 tanóra után már teljesen ki voltak fáradva annyira, hogy a délutáni dictatumban, a tanítás előtt, már 20 hibával ejtettek többet, mint délelőtt; a mi világosan mutatja, hogy elméjük még nem pihente ki magát teljesen. Érdekes még megjegyeznünk, hogy a hibák száma tornaóra után hirtelen 80-al emelkedett, bizony-

ságául annak, hogy a tornaóra jobban kifárasztotta a tanulókat, mintha valamely más tantárggyal foglalkoztak volna.

Hogy a figyelem kifáradására mily nagy hatással van a tantárgy nehézsége, arról már szólottunk. Itt még csak röviden akarjuk megemlíteni, hogy a kísérletek általános eredménye szerint, leginkább csökken a figyelem d. e. 11 óra és d. u. 2 óra között; a legíríssebb figyelem reggel $\frac{1}{2}$ 9 tájban. A nyári hónapokon (márcziustól júliusig) a figyelem általában csökken, de feltűnőleg növekszik az izomerő.

*

A psychophysikai méréseknek ez eredményeit a pädagogia, a legújabb időkig teljesen mellőzte. Németországban, épenugy, mint Franciaországban. Nálunk pedig mellőzi mind e mai napig.

Németországban pl. és éppen Hessenben, az általános óraidőt 45 perczre redukálták. Bajorországban pedig 10 és 20 perczes szünetek vannak. Poroszországban a német császár rendeletére a tanítási idő $\frac{1}{6}$ része szünet.*

Ha észszerűen akarjuk beosztani a tanórákat, szükség figyelemmel lennünk arra a körülményre, hogy a matematika pl. jobban fáraszt, mint a vallás, a fizika jobban, mint a latin és eszerint adni a szünetet. Nehezebb tárgy után több szünet, könnyebb tárgy után kevesebb szünet!

A tanítással foglalkozók részéről olykor-olykor halljuk az ellenvetést, hogy ha a kézműves tud dolgozni 4 órán át egymás után, miért ne tudjon a tanuló is. Ki azonban azt hiszi, hogy a 20 éves kézműves és a 14 éves tanuló munkája között párhuzamot lehet vonni, az nem ismeri a szellemi munka természetét. A szellemi erő, a szellemi energia épenugy elfogy, miként elfogy az izomerő, a testi energia. Ha Angolország, Franciaország, Amerika eltiltják a 12 évnél fiatalabb gyermekeket a nagyobb testi munkától, miért kellessen az iskolának ugy tulterhelni őket szellemileg, hogy a lipótmezei gyógyintézet 32 évi forgalmának biznysága szerint, sehol a világon annyi paralytikus beteg nincs, mint Magyarországon?!

Az órarend megállapításánál tehát figyelembe kell venni az illető osztály tanulóinak szellemi fejlettségét és eszerint kell az órákat és a tantárgyakat beosztani.

A figyelem ereje függ továbbá, amint láttuk, a nap szakától is. Ez a második szempont, melyet a tanrend megállapításánál szemelőtt kell tartanunk. A figyelem szegzőereje legkisebb délelőtt 11 órától d. u. 3 óráig. Ugy kell tehát az órákat beosztani, hogy a délelőtti és a délutáni idő egyformán használtassék fel. Dr. Salgó ideg orvos nézete szerint öt órai munka egyfolytában a középiskolában határozottan ártalmas. Ezért azt ajánlja, hogy a délelőtti órákat ugy kell elosztani, hogy idő maradjon a gyermeknek agya pihentetésére. Tartson a tanítás d. e. 8—11 óráig, d. u. pedig 2—4-ig, hogy ezáltal közbül teljes 3 óra maradjon pihenésre. Sőt az első két osztályban kielégítőnek tartja a napi 4 órát. Ennek megfelelőleg a tanítás a 10. életévig 3 óránál tovább semmi esetre se tartson.

A szellemi élet hygieniájának a legnagyobb mértékben ártalmára van ezek szerint az olyan tanrend, a mely az órákat délelőltre halmazza fel s hogy ugy fejezzem ki magam, a tanulót még szuszogni sem engedik. Igen sokszor kénytelen a tanár a szünet alatt a gyermekeket szinte kergetni, hogy játszani menjenek. Mi az oka ennek? Az, hogy a gyermek annyira ki van fáradva, hogy a munka által elhasznált erők restituálására kell felhasználna minden idejét. Már pedig az elfáradt szellemet nem izommunka által erősíthetjük meg, hanem teljes pihenés által. A szellemi func-

* Lásd dr. Salgó könyvét.

* Ranschburg ezen kísérleteire nézve lásd: „A gyermekek elméleti fejlődése és munkádése“ cz. munkáját. Bpest Athaeneum. 1905.

** E kísérletre nézve lásd dr. Salgónak már említett munkáját.

tiok annyira hozzá vannak kötve a testiekhez, hogy e kettőt egymástól elválasztani lehetetlenség.

A délelőtti tanrend hivei rendesen azt hozzák fel érvül, hogy a gyermeknek, ha csak délelőtt van órája, egy egész délutánja szabad marad s e szabad idő alatt azután tornázhatik, testét gyakorolhatja. Éppen ezért a tornaórákat teszik délutánra, azt hívnék, hogy ezáltal a gyermek „pihen“. Végzetes csalódás! Friedrich kísérlete szerint a tornaórák után végzett dictatum leírásában a hibák száma 80-al emelkedett, ily nagy emelkedés pedig rendes körülmények között csak két órai folytonos munka után szokott beállni. *A szellemi élet egészsége azt kívánja, hogy a szünet is, a munka is egyenletesen osztassék be, mert minél többet dolgozunk egyfolytában, annyiival több szünetre van szükségünk.* Vagy ha csak délelőtt tartjuk az órákat akkor ne követeljük a tanulóktól, hogy a következő napi munkára elkészüljön; akkor legyen a délután teljesen a szünet ideje.

A tanár maga teljesen kifárad, ha egyfolytában 4 órát tart; miért kívánjuk tehát a gyermektől, hogy 5 órán át figyeljen s tegye az által rendre-rendre idegzetét és szellemét tönkre?! Ily rendszer mellett igazán nem csodálkozhatunk azon, hogy ha a Társadalomtudományi Társaság emberei, a legkíméletlenebbül támadják nevelési rendszerünket.

Nem akarok a magam tapasztalatára hivatkozni, habár erősen megvagyok győződve arról, hogy a délelőtti 4 óra éppen úgy az ördögé, mint a hogy az egy 3/4 órás predikációnak a 3-ik része. De hivatkozom olyan ideggyógyosoknak tapasztalatára, mint Ranschburg és Salgó doktorok, kiknek fejtegetéseit ajánlom mindazoknak figyelmébe, kik igazán szívükön viselik a jövő generációknak testi és szellemi épségét.

Hogy mi árt a tanuló szellemi és testi egészségének, azt nem a paedagogus ítéli meg, hanem a psychologus és pihyologus. A paedagogusnak kötelessége ezeknek utmutatását szem előtt tartva építeni fel a maga nevelési rendszerét.

Ifj. Bartók György.

Lelkészi társaságok.

Életrevaló indítványt tett Molnár Imre e címen az egyháztársadalmi munka tartalmasabbá, belterjesebbé tétele céljából. Ez, s hasonló irányu indítványok, kísérletek legmeggyőzőbb bizonyítékot szolgáltatnak arra, hogy egyházi életünk a túrhetetlenség állapota felé közelg, ha ugyan ott nincs már.

Nem felel el egyik indítványozó sem keresni e helyzet okát, a mi, eltekintve attól, hogy áldatlan mesterség, mélyen sértő a legtöbb esetben, a mire legkevesebb szükség ép' most van.

Én nem hibáztatok sem gazdálkodó, sem vadászó, sem kártyázó vagy politizáló papot.

Az egyházas érzés, cselekvés fellendítését célul tűző kísérletek, s így az egyházi értekezletek csaldásai önmagukban hordozzák okaikat. Rámutatott Molnár Imre elég világosan — felesleges volna ismételn. Azt az egyet tagadom, hogy ne volna munkaerő, munkakedv, de pl. az egyházi értekezlet által ujonnan kijelölt irány nem kedvez e tényezőkn munkáinak. Legyen bizonyítéka állításomnak a küllői egyházi értekezlet legenyhébben tappintatlanságnak minősíthető azon eljárása, mellyel a „vallásos szabadgondolkozók“ ismertetését és különösen Reville Jean felfogását kritikailag tárgyaló felolvasásomat nyilvánosan „letárgyalta“ és jövőre hasonló tartalmu bölcseleti vagy tudományos felolvasásokat kizárt az egyházi értekezletek köréből.

Ily körülmények között nem csodálkozom, ha

paptársaim el mennek vadászni; én is jobban tettem volna azt.

De kell, égető szükség a cselekvés terére lépni: vallásos érdeklődést ébreszteni és fentartani azt minden célra vezető eszközzel.

A Molnár által ajánlott „lelkészi társaság“ hatalmas eszköze lehetne a vallásos megújulásnak. Alaptényezője, melyen új realis alapokon nyugvó, a modern tudományossággal lépést tartó, egyh. társadalmi élet fejlődne ki.

A „lelkészi társaságok“ célja lenne a legújabb kor bölcsészeti, társadalom és természettudományi kutatásainak eredményeit összhangba hozni a vallás tételeivel. Harmoniát teremteni a hit és tudomány, lélek és értelem között, amennyiben ezeknek külön működési kört tételezünk fel. A mint Molnár Imre mondja: megismertetni a papságot a haladott tudomány mai álláspontjával.

Helyesebb gondolat alig volna található, mely egyházi feladataink teljesítésében sikerre adna reményt.

De mielőtt e térre lépnénk, számot kell vetnünk önmagunkkal. Számot kell vetnünk, mert oly helyzeteket fog teremteni e tudományos vizsgálódás, hogy gyakran ellentétbe kerülünk az egyház évszázados dogmáival.

Számot kell vetnünk, mert találkozunk a tudományok mezején tételekkel, melyek a tudomány mai álláspontját jelzik, melyeket a szigorú, következetes logika igazol, a lelkiismeret tudománymentes, független bizonyítékai támogatnak; de az egyház mai álláspontján elfogadhatlanok.

Nem szabad felednünk, hogy a „vallásos szabadgondolkozók“, bibliával a kezükben vetik az egyház szemére a mult és jelen szellemi zsarnokságát. Számolnunk kell a szellemi és lelkiismereti szabadság nevében hangoztatott oly követelményekkel, melyektől ma még a protestáns egyház is irtózik. Számolnunk kell a papság subjectivitásával, melynek érvényre jutását megakadályozni nem lehet, nem szabad.

E célzott vita-gyűléseknek nem lehet feladata mesterkéltséget proclamálni a vallás és tudomány között; nem lehet feladata a vallás és tudomány kiegyeztetése; hanem azoknak legteljesebb egybeforrasztása. A vallásnak élnie kell, de nem a tudomány ellenére, hanem azáltal támogatva.

Hogy ez lehetséges, bizonyítéka az Aristoteles bölcseletétől kezdve, minden komoly bölcseleti rendszerre.

És ha e munkában ellentétbe jönnek az egyház tanításával, miben találom meg véleményem szabadságának garanciáját? Talán utalva lesz a lelkészi társaság az egyház álláspontján tenni bírálás tárgyává a tudományos kutatások eredményeit és a nathema alá venni a nem tetsző tételeket?

Nagyon szánandó képet adna egy ily vitagyűlés; jobb nem is bolygatni akkor e dolgot, semhogy nyíltan meghazudtoljuk Szent könyvünk vezérelvét: „mindeneket megvizsgáljatok és a mi jó, azt megtartsátok.“

Pedig Molnár Imre nagyon helyesen sejt, hogy e munkának kiszámíthatatlan gyakorlati haszna lenne.

Fölösleges volna új címet adni a papság eme törekvésének, keresni reform. intelligentiánk gócpontját; vonzaná a tárgy hiveinket Seprődre is és telve volna a gyűlésterem.

Mert tévedés volna azt hinni, hogy hiveink közül kihalt a vallásos érdeklődés. A társadalom minden rétegében, a palotákban épügy, mint a malom alatt politizáló bácsik körében állandó kérdés az Isten lét, halhatatlanság, emberi rendeltetés, végcél kérdése. A dolgok lényegének ismeretére vágyik mindenki, de logikáját a realis és trauscendentalisra szigoruan alkalmazza.

A modern ember egyetemesen gondolkozik, nem ismeri az emberi élet ama dualistikus felfogását, amit az egyházak vallanak. Világnézlete tárgyilagosságot követve anélkül, hogy hitét elfojtana az ismeretek tömkelegében.

A vallás alanyi érzelmeit a tárgyi észszerűség és igazsággal óhajtja egybefűzni és a mely dogmában nem találja meg ezt; — elveszett annak méltósága és becse előtte.

Ne keressük hát a papságban az egyházi élet tengődésének egyedüli okát, mélyebben fekvő okok indokolják a mai egyháziatlanság, mely legkevésbé vallástalanság; csak a vallásos gondolkozás és érzés sajátos alakulata. A vallásos érzés és gondolkozás ezen sajátos alakulásainak szabjon irányt a tervbe vett „lelkészi társaság“ az által, hogy: az exact tudományok, bölcséleti rendszerek és keresztyén hit-tartalom egybeforrasztása által bölcséletileg megcáfoltatlan, a vallásos érzelmeiket kielégítő, az ismeretek mai magas fokán és megálló hittételeket teremten és főleg valósítsa meg amaz elvet: „megismeritek az igazságot és az igazság szabadokká tesz titeket.“

Sövényfalva.

Szakács M. Albert
ref. lelkész.

Az erdélyi református egyházkerület kolozsvári szeretetházának szabályzata.

(Folytatás és vége.)

Alkalmazása tekintetében:

31. §-ban foglaltak irányadók.

36. §. Teendői:

a) Az igazgató utasításai szerint felügyel az intézet tisztántartására, felelősség mellett vezeti a háztartást, az intézeti cselédségre közvetlenül felügyel, ezek felfogadását és elbocsátását az igazgató beleegyezésével végzi.

b) Köteles gondozni az ebédlő, konyha, mosó-, vasaló-, hálószobák, éléskamarák felszereléseit, leltári tárgyait és a felsoroltakért anyagilag felelős. Ezeket két példányban kiállított leltári jegyzék mellett veszi át az igazgatótól és ugyan úgy adja számba.

c) Semminemű bevásárlást, vagy megrendelést az intézet részére az igazgató tudta és beleegyezése nélkül nem tehet, de a bevásárlásoknál az igazgatónak segédkezik.

d) Két hetenkint egyszer a növendékek ágyneműit, ágyszőnyeget tisztával kicserélteti.

e) Gondoskodik, hogy az étkezés pontos időben a napi rendben megállapított időben történjék.

f) A növendékek lefekvésénél, felkelésénél a menyinyben a házvezetés munkái engedik jelen van és felügyel.

g) A növendékek szennyes ruháit a felügyelőnő segédkezésével minden vasárnap jegyzék mellett beszedi.

h) A mosásra, vasalásra felügyel.

i) A következő heti étlapot minden vasárnap átadja az igazgatónak és a menyinyben helyben hagyta. betartani köteles.

j) Különös gondot fordít arra, hogy a szakácsné izletesen főzzön, a konyha és evőeszközök tiszták legyenek.

k) A szükséges élelmi cikkek beszerzésére 2—3 nappal előbb felkéri az igazgatót, mielőtt azokra szükség lenne.

l) Az igazgató által megrendelt és beszállított húst, kenyeret, tejet, fűszerfélét és egyéb háztartási cikkeket számba veszi, lemérlegeli, a megrendelt minőségűnek vagy súlyúnak meg nem felelőt az igazgatónak bemutatja és beleegyezésével visszautasítja.

m) A naponkint rendelt és beszállított hús, ke-

nyér, kifli, tej mennyiségéről naplót vezet és ezt az igazgatónak naponkint bemutatja. Ezen felsorolt fogyasztási cikkek következő napi megrendelését a bevásárlási könyvbe az igazgató jegyzi be rendesen, csak ha távol, illetve itthon nem lenne, jegyezheti a házvezetőnő.

Orvos:

37. §. Az orvost a kebli tanács választja 3 évre. Állása tiszteletbeli. A választást az igazgatótanács hagyja jóvá. Évi tiszteletdíját a kebli tanács állapítja meg.

A kebli tanácsnak tanácskozási joggal tagja és mint ilyen egészségi ügyekben tanácsadója.

A növendékeket bejövételük alkalmával megvizsgálja és ha azt tapasztalná, hogy valamely növendék oly betegség vagy szervi bajban szenved, mely ragályos vagy káros hatással lehet növendéktársaira; gyógyítása sok utánjárást igényelne, a kebli tanácshoz véleményes jelentést tesz.

A betegeket hetenkint többször, sőt szükség esetén minden nap meglátogatja, illetve megvizsgálja, az ápolónőnek a gyógykezelésben utasításokat ad és általában az egészségi viszonyokra felügyel.

A nevelő, segédszemélyzetet és cselédséget is gyógykezelési a kebli tanács által megállapított évi tiszteletdíj fejében.

Ápolónő.

38. §. Ápolónőnek ref. vallású, feddhetetlen erkölcsű, jóindulatu, türelmes természetű hajadon, vagy magános özvegy alkalmazható, ki a női ruhavarrást és szabást teljesen érti, hogy a növendékek ruháit izléses, csinos kiállításban elkészítse oly időben, mikor a betegápolás nem köti le.

Fizetése a kebli tanács által megállapítandó díjazáson felül teljes ellátás (élelmezés, fűtés, világítás), orvosi gyógykezelés az intézet orvosa által.

Alkalmazására vonatkozólag lásd a 31. §-t.

A betegek ápolására nézve az orvos utasításainak, egyéb, az intézet bárminemű ügyeiben az igazgató utasításainak tartozik engedelmesskedni.

VII.

30. §. A növendékek felvétele, ellátási, magánóra díjak, az árvák nevelési járulékaiknak fizetése. Az árvák taníttatása, ruházása és kibocsátása.

a) A szeretetház növendékei: az erdélyi református egyh. kerület lelkészei és tanárainak árvaleányai; 6000—6000 koronás ágyalapítványra felvett árvaleányok.

b) A felvétel sorrendje a következő: 1. A 39. §. a) pontjában felsorolt árvák; 2. Az erd. ref. egyh. kerületben működő ref. lelkészek és gimnáziumi tanárok, jogosultsággal bíró (§.) levíták, kántorok és kántortanítók leányai; 3. Más társadalmi állású szülők leányai.

c) A szeretetházban az erdélyi ref. egyh. ker.-ben szolgáló ref. lelkészek és gimnáziumi tanárok 10 évet betöltött és lehetőleg 4 elemi osztályt elvégzett árvái vétetnek fel, ha az illető lelkész, vagy tanár halála előtt is e minőségben működött.

A lelkészi vagy tanári pályától fegyelmi uton, vagy saját elhatározásukból megvált egyének árvái, a felvételre jogosultsággal nem bírnak.

Öregség, vagy gyógyíthatatlan betegség miatt nyugalmazott és ezen állapotban elhalt lelkészek és tanárok árva leányai is felvételre jogosultak.

Ha a családfenntartó lelkész vagy tanár gyógyíthatatlan betegségben szenved, mit orvosi bizonyítvánnyal és az illetékes esperesi hivatal, illetve gimnáziumi előjáróság útján igazol; ezek mellett szegénység és terhes (súlyos) családi körülmények (állapot) is terhelik; kivételes esetekben ilyenek leányai is vétetnek az árváknak nyújtott előnyök és kedvezmények ideiglenes biztosítása mellett.

d) 10 évnél kisebb, de 6 évnél nagyobb teljesen árva, lelkész és tanár leányokat, ha a teljes elhagyatottság, vagy az erkölcsi és anyagi viszonyok kívánják (indokolják), a kebli tanács az illetékes esperes előterjesztésére papi családnál igyekszik elhelyezni 10 éves korukig, 10 éves koron túl ezeket is a szeretetház rendes növendékei közé veszi fel. A családnál elhelyezett árvák a szeretetház növendékei és mint ilyeneket az igazgató az árvák törzskönyvében nyilván tartja.

Ha oly jószívű család nem akadna, ki az ily szegény árva gyámolítását és taníttatását 10 éves koráig ingyen elvállalná, akkor az árva tartása és taníttatásával járó kiadásokat kölcsönös megegyezés szerint a szeretetház hordozza.

e) Előfordulhatnak esetek, midőn apa és anya rövid időközben elhalnak és 6 évesnél kisebb árvák maradnak gyámol és gondozó nélkül. Az ilyen eseteket az illetékes esperesi hivatal azonnal tartozik a kebli tanácsnak bejelenteni és egyszersmind javaslatot tenni az árva elhelyezése iránt.

f) Az árvák folyamodásukat a szeretetház kebli tanácsához czimezve: keresztlevél, családi értesítő, iskolai, orvosi, újraoltási és a szülők elhalálozási bizonyítványával felszerelve az illetékes esperesi hivatal, illetve gimnáziumi előljárásság útján adhatják be az egyh. ker. hivatalos lapjában közölt határidőre.

g) Félárva évi 100, az egész árvák 150 korona orsz. gyámintézeti segélyét az illetékes esperesi hivatal minden levonás nélkül tartozik a kiutalás alkalmával az intézet pénztárába befizetni, ha azonban az esperes tévedésből a gyámnak kiutalná, a gyám tartozik a befizetést teljesíteni. A fizetés az orsz. gyámintézet által kiutalt részletekben és időben történik és mindaddig fizetendő, míg az árva a szeretetház kötelekében marad.

h) Ha a felvett árva, illetőleg anyja kegyéve még nem járt le és járuléka az orsz. gyámintézettől nem esedékes, akkor a kegyén jövedelméből tartozik a 39. §. g) pontban meghatározott járulékot fizetni.

i) Az ágy-alapítványokra az ig. tanács által jóváhagyott alapító levelek értelmében történik a felvétel. Az igazgatótanácstól jóváhagyást nyert s legalább 6000 koronát tevő ágy-alapítványra felvett árvák is a lelkészek és tanárok árváival egyenlő kedvezményt élveznek.

j) A felvett árvák mindennemű ruházatát az intézet adja, ellátja taneszközökkel, fizeti érettök a bérleti díjat. A belépéskor magukkal hozandó ruhaneműekről a felvételi értesítés nyújt tájékozást. Ha valamely gyám a felvételkor úgy nyilatkozik, hogy árváját maga óhajtja ruházni, ezt írásban tartozik bejelenteni és a kebli tanács határoz. Oly árvák, kik gyenge tanulók és ezen okból az illető iskola igazgatósága az évi tandíjat nem engedheti el, a kebli tanács az árva taníttatását legalább a polg. iskola 4. osztályának bevégzéséig úgy engedélyezi, ha a gyám a tandíj megfizetését teljesíti.

k) Az intézetből az árvák csak akkor bocsáttatnak el, ha valami élet (kenyérkereseti) pályát elvégeztek, de végkép ekkor sem veszi le gondoskodását róluk, figyelme kiterjed megélhetésükre, magaviseletükre; a szeretetház és árva között, mint volt nevelője, gondozója között elválaszthatatlan kapcsot kíván fentartani.

l) Oly árvák, kik a 18. életévüket betöltötték; vagy ha már valami kenyérkereseti pályát elvégeztek, vagy tanultak, nem vehetők fel.

m) Midőn az intézet az árvát kebeléből kibocsátotta, mindennemű ruhaneműekkel, sőt kevés pénzzel e célra gyűjtött alapból a szükséghez képest igyekszik ellátni. Az adandó ruhaneműeket és pénzbeli segélyösszegét a kebli tanács határozza meg az igazgató előterjesztésére.

n) A fizető növendékek felvételükért minden iskolai év előtt a lapokban közölt határidőig kell folyamodjanak.

o) A benlakó növendékek fizetés szerint 3 osztályba oszthatnak.

Az erd. ref. egyh. kerületből ref. lelkészek és gimn. tanárok és erre §. szerint jogot nyert leviták, kántorok, kántortanítók ref. vallásu leányaikért egy tanévre 240 koronát, más társadalmi állásu ref. szülők 420 korona, más vallásuak 440 korona ellátási díjat fizetnek egy tanévre és ettől eltérnie a kebli tanácsnak jogában nem áll. Minden fizető növendék felszerelési, orvosi gyógykezelési járuléka (gyógyszer nem) egy tanévre 20 korona az ellátási díjon felül, mely összeg a tanév elején —(szept. 1—5-ig) — egy összegben fizetendő.

p) Az ellátási díjat a szeretetház pénztárába kell 4 egyenlő részletben előre fizessék, u. m.: szept. 1—5-ig, november 15-én, február 1-én és ápril. 15-én.

q) A befizetett ellátási díj csakis a növendék halálesetében fizetetik vissza, vagy ha eltávozását súlyos betegség, vagy családi okok, pl. a szülők halála, esetleg vagyoni bukás okozták, egyéb okokból levonásnak helye nincs. Az ellátási díjból elengedésnek helye nincs, még akkor sem, ha valamely növendék pl. a tanítónő képezdében, vagy más helyen ebédet vagy vacsorát ingyen kapna.

r) Azon fizető növendék, ki egy negyedéven át, a fizetési negyedév (2 $\frac{1}{2}$ hó) kezdetétől (39. §. p. pont) az intézettől bármilyen okból távol volt és ezen időre ellátási díját nem fizette meg, az intézetből kimaradottnak tekintetik, azonban újabb folyamodásra ismét fölvehető.

s) A zongora, francia és német magánórak díja havonként előre az intézet pénztárába fizetendő. $\frac{1}{2}$ óra fizetni nem lehet, a növendék a hónap bármely napján kezdte a tanulást, egész óra tartozik fizetni. A ki szeptemberben iratkozott fel, legalább 9 hóig tartozik tanulni és fizetni. Zongora és francia nyelv tanítási díja havonként 6—6 korona, német nyelv 4 korona.

A szülő vagy gyám akár szóval, akár írásban a növendék bármely tárgyban való tanítását az igazgatónál kell bejelentse.

f) Minden fizető növendék szülője vagy gyámja kötelező nyilatkozatot tartozik aláírni arravonatkozólag, hogy a növendékért (leányáért) járó díjakat a 39. §. p) pontjában meghatározott időben pontosan fogja fizetni.

Kongruával bíró lelkészek felhatalmazást adnak arra, ha a leányaikért járó díjakat pontosan nem fizethetnék, a kebli tanács fizetésök állami kiegészítéséből részletekben vagy egy összegben is levonhatják.

A szeretetház kebli tanácsa f. év augusztus hó 4-én tartott gyűlésében tárgyalta és elfogadta.

Kolozsvárt, 1906. aug. hó 4.

Lévay
keb. tan. elnök.

Horváth István
keb. tan. jegyző.

TÁRCZA.

Gyászos lapok a magyar protestáns egyház történetéből.

1674—76. Magyar papok gályarabsága.

— Irta: dr. Dékány Kálmán marosvásárhelyi ref. koll. tanár. —

(Folytatás.)

A Vesselényi összeesküvés véres elfojtása után két év múlva Ampringen Gáspár kormányzóságával a legdurvább önkény, a legkegyetlenebb vérengzések sötét korszaka köszönt be hazánk történetében. Kol-

lonics püspöknek, miután már rabbá és koldussá tette az országot, még csak katolikussá kellett tennie, hogy elérje hármasság célját. Szelepcsényi érsek pedig, mint királyi helytartó, 1673-ban már Kollonics nyomdokába lépett. Még ebben az évben, három vármegye 32 prot. papját idézte meg Pozsonyba, lázadással s a kath. vallás megsértésével vádolván őket. A súlyos fenyegetések következtében a papok legnagyobb része vagy elhagyta vallását, vagy kénytelen-kelletlen, ártatlanul is beismerte, hogy igaz, a mivel vádolják; ezért kegyelmet kaptak ugyan, de vagy ki kellett vándorolniuk az országból, vagy lemondani papi hivatásukról.

Szelepcsényi e fényes sikertől felbuzdulva, most már 1674. jan. 6-án megidézte nemcsak az összes királyi területeken lakó prot. papokat, hanem még azokat is, a kik a török hódoltságban éltek. A megidézettek száma 730-ra rugott. De a ki tehette elmenekült és csak 336-ról van biztos tudomásunk, hogy meg is jelent a pozsonyi vértörvényszék előtt. Őket is ugyanazon vádakkal illették, mint az egy évvel azelőtt megidézettek. Április 4-én már ki is mondták mindnyájukra a halálos ítéletet, mely büntetés némelyeknél tagcsönkítással, máglyával vagy megkövezéssel lett volna szigoritva. Ez az ítélet, a folytonos fenyegetések, csábítás és kísértés némelyekre annyira hatott, hogy a 336 közül 236 részben reverzálist adott arról, hogy bűnös és kész kivándorolni, részben áttért a kath. vallásra, 7-et betegség miatt elbocsátottak s a többi 93, többnyire reformátusok, mindvégig állhatatos maradt igaz vallásához és tiszta lelkiismeretéhez.

Ezt a 93 elítéltet Komáromba, Sárvárra, Berencsre, Lipótvárra, néhányat közülük Kapuvárra és Eberhardra vittek a börtönbe. Még mindig azt gondolván, hogy a folytonos szenvedésektől megtört testtel a lelket is megtörhetik, mindenütt a legembertelenebb kínzásokkal és sanyargatásokkal gyötörték őket. Egy részük nem is tudta kiállni a folytonos kegyetlenkedéseket, éheztetést, testi bántalmakat, a mindegyre megújuló tértitési kísérleteket s inkább aláírta a reverzálist, melyben beismerte el nem követett bűneit; hanem az erősebb lelkűek s ez a nagyobb rész volt, mindvégig vértanui megadással szenvedtek hitükért.

Legborzasztóbb volt a Lipótvárra került lelkészek sorsa; egyikük, Kocsi Csergő Bálint »Kösziklán épült ház ostroma« cz. eredetileg latin nyelven készült munkájában meghatóan írja le szenvedéseiket. Mindnyájukat vasra verték. Kelio Miklós nevű jezsuita, az ő segédjével, Bene János nevű iskolamesterrel, a legembertelenebb dolgokat találta fel kínzásukra.

Utczákrol utczákra az nagy hévségben
Hurczolnak bennünket német köntösben;
Csak meg nem halunk az mézskeverésben
Belíncsben vetnek estve az tömlöczben.

Ott is az tömlöczben nincs nyugodalmunk,
Nem jün az nagy bízben szemünkre álmunk,
Az sok raboktól való szorultságunk,
Sokan éjtszaka csak mind talpon állunk.

Másnapra virradva az oficérek
Visznek — kezeinken az vashilincsek;
Hosszu napestig sok páczaütések
Esnek hátunkon keserves verések.

Igy panaszoja egyik közülök keserves sorsukat. És a szegény elcsigázott papok szent Dávid zoltárait énekelve söpörték az utcákat, ásták a vársánczokat, nehéz lánczaiktól alig bírva mozogni, hordták fel a magas töltésekre a földet, ásták mélyebbre és tágasabbra saját tömlöczüregeiket, hol a legnagyobb szennyben és piszokban, a férgek, békák és más utálatos állatok társaságában annyira összeváltak zsufolva, hogy sokan e miatt halálra betegedtek. Télien pedig, ha a szabadban kellett lenniök, egymásra bujtak vagy a szemét közé feküdtek, hogy meg ne fagyjanak. S éllemezésük víz és száraz kenyér volt; ez is

a legkisebb mennyiségben. Ha pedig valamely szegény jóakarójuk hagymát, vaját vagy kenyeret dobott be nekik a tömlöcz ablakán, azt az örök szószertint véve; az illető szájából rángatták ki, hogy el ne költthesse és helyette ütlegekkel fizettek meg. Azért is sokat kellett szenvedniök, mert nem akartak a jezsuiták templomába járni; rendesen ütlegekkel, erőszakkal hurczolták őket az oltár elé. Midőn egy ízben a pap a havat seprő predikátorok előtt haladt el a szentséggel és ők nem akartak térdre borulni, Bene János egy katonával rendre verte szegényeket. A 70 esztendő Illyés Gergelynek a fejét törte be, Paulovitznak fél karját nyomorította meg. Más alkalommal Harsányi Istvánt és Alistali Györgyöt kivont karddal vágták össze, Kocsit tüzes fáklyával verték, Harsányit addig kardlapozták, míg a kard összetört és ő több mint két óráig feküdt vérben eszméletlenül. Minden pénzüktől és vagyonuktól, ruháiktól megfosztották őket és azt is megtiltották, hogy senki idegennel vagy rokonnal se beszélhessenek. Majdnem egy évig tartott folytonos kínzásuk és szenvedésük. 1675-ben azután felváltotta ezt egy még nagyobb szenvedés, a melyből rendesen csak a halál váltotta meg az embereket — a gályarabság.

(Folyt. köv.)

IRODALOM.

E rovatban minden munkát megemlítünk, a mi szerkesztőségünkbe elküldetik, de hosszabb, bírálatos ismertetésre nézve a szerkesztőség fentartja saját elhatározását.

Molnár Albert könyve.

Egyházi beszédek, orációk, imák, írta: Molnár Albert mezősámsondi, majd marosvásárhelyi lelkész, végül a gyakorlati theologiai nyilván. rend. tanára a kolozsvári ref. theol. fakultáción. — Összegyűjtötte és sajtó alá rendezte Nagy Károly theol. tanár XVI+166 o. 8°, Budapest, 1907., Kókai Lajos kiadása. Ára 3 korona.

»A jó prédikáció egy darab élet; a jó prédikáció egy egész könyvtár«, — ez volt a Molnár Albert utolsó tanítása hozzám, mikor halála előtt 2—3 héttel utóljára beszélgettem vele. Azóta majdnem hat év telt el s ennek a hat évnek minden tanúsága bizonyítja előttem ezt a kis homiletikai axiomát. Most pedig megjelentek az ő beszédei, — nagyrészt »de domini funere rapta« — és ez a 36 dolgozat már nemcsak egy darab élet, de egy egész élet, nemcsak egy könyvtár, de majdnem egy egész irodalom.

Ez az utóbbi ötlet emphasisnak látszik. Hiszen az egész magyar irodalomban nincs egyetlenegy műfaj sem — beleértve a pornographikus regényeket is — mely olyannyira szapora volna, mint a magyar prédikáció irodalom. Nemcsak, hogy halomszámra omlanak a sok irástudó prédikátor tollából a rosszabbnál-rosszabb prédikációk, de egy-két termékenyebb szentlélek-esztergályozó összeáll s trustót alakítva: valóban nagyiparrá emeli ezt a kis házi foglalkozást. Arról meg épen ne is szóljunk, hogy sokan feltalálták a kormányozható apokaliptis: közelgő alkalmakra előre megírják és előre elárulják beszédeiket, — ami igazán megérdemelné ama bizonyos virágvasárnap-i ostor meghogtatását.

Azonban ez a könyvgyártás nem a magyar prédikáció-irodalom. Ez a könyvgyártás hasonló az evangéliumi disznó csordához*, melybe a hiúság és tudatlanság ördöge bujt, hogy szomorú pályafutás után belegrájon a feledés tengerébe s örökre elmerüljön benne. Az igazi magyar prédikáció-irodalma Molnár Albert s még egy pár társának beszédes könyve: néhány kötet az egész, de elég; amelyik irodalomnak 5—6 kötetre való szépsége és igazsága van: gazdagnak magasztalhatja magát.

Bizony, a Molnár Albert beszédei egy egész élet. Tehát vallásos lyra. És itt kapjuk meg a Molnár Albert beszédeinek egyik fő aesthetikai és homiletikai értékét: *subiectivismusát*.

Ezek a beszédek a *megszentelődés* evangéliumát hirdetik s

* Máté VIII. 28—34.

a természeti állapot nem csatázik benne az új élet erejével, hanem csak mint sötét emlék suhan át rajtuk a Jabboknál megvívott halálos tusának gondolata — Molnár Albert egész prédikatori egyénisége is ezt testesítette meg. Napba, sugárba öltözött ember, kinek sugara: »a leviharzott ég mosolygása« volt. Ezek a beszédek a jánosí keresztyénség parafrázisai: szerzőjük prédikatori élete is az volt. Azt pedig szépen és igazán mondja Baumgarten Ottó*, hogy a bibliai keresztyénség 3 fő typusa közül a synoptikus inkább epikai, a páli theologia főként drámai, a jánosí pedig lyrai jellemű. Valóban, a synoptikusok naív epikával beszélnek el a Mester életének és halálának nagy hőskölteményét, fenséges küzdelmét egy szembeálló világgal: az emlékezés egyszerű, közvetlen hangján. Pálnál a keresztyénség belső életének nagy drámája csomóvá bonyolul, melyből kifejlődik a megváltás négy fő actusa: az Istenben, a választott népben, a Krisztusban és a mi bennünk lett változás. János nem ismeri már a harcot: egész igehirdetésén egységes, harmoniás alaphangulat árad. A synoptikusok az eszmeharcz előtt állanak, Pál az eszmeharcz kellős közepében, János utána. Természeti képpel: a synoptikusok délibáb, a páli theologia zivatar, a jánosí szívárvány, melyet felhő alapra fénysugárból szóttek. A bibliai keresztyénség nagy symphoniájában a synoptikusok adják a témát, a páli theologia a kontrapontot, János evangéliuma pedig a kibékülést.

Ennek a theológiának és ennek az evangéliumnak prédikátora Molnár Albert. Ha időrendben nézzük prédikációit, ez a színes mozaik kép nem csak egyre tisztul, de egyre világosodik, mint a Leibniz monasai. Az újjászületés fájdalmas harczi, sötét vonásai egyre inkább hiányzanak a beszédekből s a megszentelő kegyelem hinti mennyei fényét az emberi élet minden viszonyára, — halotti beszédeiben pedig mint egy fényes iv vész bele a végtelenségbe a megdicsőülés utja.

A »Lélek szomszja« Molnár Albert pályafutásán az első klaszszikus mű, márványba vésett mértföldmutató, mely az indulást jelzi, — még csupa küzdelem. A gondolatok oly drámai erővel zajlanak benne, hogy a conceptió egységét csak élesebb szem látja meg. Azonkívül ez a beszéd tele van apológiával. A gondolatok előbb tagadnak valamit s csak azután állítanak. De már az »Élet«, melyben M. A. világnézetének alapjai vetők meg: csupa positivum. Minden gondolat ragad fölfele. Esméi itt már szeráfok, melyek az Úr trónja körül szállnak s nem lángpallósu cherubok, melyek földön jártukban viaskodnak a porral.

Csúcspontját ez az irány »Az én országom nem e világból való« cz. beszédben éri el, mely világirodalmi magaslaton áll. Nemcsak maga egy fenséges óda, de minden gondolata egy-egy epigramma. A magyar lapidaris stílusnak páratlan remeke: mintha minden sorát nem is tollal, de vésővel irták volna, s nem egy alkalomra, de az örökkévalóság számára készült volna. Amellett a keresztyénség lényegét, annak értékét és dynamikáját, absolut voltát és megvalósulásának módját aligha fejezték igazabban, mint M. A. két szóban: *ideál és reform*. Valahányszor olvastam, úgy tetszik, mintha nem is egy embernek, de egy egész epochának volna az alkotása s nem egy theologus gondolkodásának, de egy egész theologiai iránynak volna symbolikus erejű kifejezése. Erre igazán talál, amit Nietzsche mond a Götzen dämmerung elején: »egy pár sorban annyit mondok el, mint a mennyit mások 10—12 kötetben mondanak el, mint a mennyit mások 10—12 kötetben nem mondanak el.«

Mivel pedig subiektivek ezek a prédikációk: mindenik darab egy-egy hitvallás. M. A. világnézetét össze lehet állítani e beszédek alapján. Hadd adjak egy pár fényes szálát ebből az ezerszinű szőnyegből. Ez a föld, a nagy mindenség, a maga kozmikus törvényeivel, ez a rend, ez a harmonia, sőt maga az élet: egy nagy jó cselekedet. Istentől, egy nagy áldás mi reánk. Ezért mi tartozunk Istennek: köteltségünk megszentelni, megdicsőíteni ezt a világot. Még pedig úgy, hogy a természeti világrend fölött levő eszmévilágot megvalósítjuk a földön. A *transcendens idea világot immanenssé tesszük, szívünkbe való befogadás és életfolytatásunkba való beledolgozás által*. Nehéz, de gyönyörű feladat, felséges szolgálat és mennyei méltóság; jutalma, ítélete, elégtétele, diadalma e harcznak önmagában van: aki értéket valósít meg, az maga is értékes, akiben pedig

ez a mennyei érték van, az elérte lényege megvalósulásának entelechejáját, más boldogság nem gondolható.

Ez az ideavilág pedig nem gondolati eutitások összesége, költészet, vagy ábránd, hanem realis erkölcsi értékek világa. Realis annyiban, amennyiben a Jézus történeti személyiségében eleven létté vált, amely tény nem csak példa, zálog, de egyenest erő forrás és kezesség iánk nézve. Ő általa az idea megvalósítás nem kemény, sivár munka, hanem örömteljes szolgálat: üdvélet, tehát ami eddig az Isten részéről *parancs*, a mi részünkről *kötelesség* volt: *együttmunkálás* lesz istenfiúság, mert Isten: Atya.

Ez a M. A. világnézetének alapgondolata. Egy *magasabb világ*, mely *belső világgá* válik; felülről jövő fénysugarak özöne, mely bearanyozza az egész élet mezőt. M. A.-ben még az is jánosí, hogy ennek az ideavilágnak symboluma, képe, a *fény*, s M. A.-nél a világosság, a fény a legtöbbször előforduló, legtöbbször beszélő metaphora. A fény mindenütt megjelenik, ahol az idea megvalósult: egyszer csak ott sugárzik a bánat felhőjén, gondoktól sötét homlokon, az édesanyák fájdalmas arcán, öregek hófehér hajának glóriáján, a könnyben, a vércseppben, a veríték özönben, a koporsókon, s végül az Urban elhunytak arcán tulvilági derengéssel. E fénynek foglalata Jézus. »A nap fenn, az örök magasban ég, de fénylő koronát tűz a bércek homlokára és sugaraiban, mint gyöngyök fénylenek a lebegő porszemek; egy egész hajnalt tért a tenger végtelen tükrére és apró csillagokká varázsolja a fűszálon a harmatcsöppeket. Az eszménytől bevilágítva, áthevitve, így lesz szentté az egész emberi élet« (p. 37.)

Világos már most, hogy M. A. a *saját hitét* prédikálta. És ebben a kijelentésben megadtuk az ő egész homiletikai jellemzését. A nemesebb gyakorlati theologusok közül van Oosterzee az, aki legélesebb hangsúlyval követeli, hogy a nap ne *magát*, hanem a Krisztust prédikálja. Ebben egy pszichológiai paralógismus van, melybe Oosterzee-ék az igazhűség kedvéért estek bele. Mit prédikálunk? A Krisztust, hangzik az egyfelmű felelet. De melyiket? Azt-e, akit egyházi dogmáink határoztak meg és fejeztek ki, vagy azt, aki közvetlenül él az Írásban? Utóbbi esetben is más a synoptikus Jézus, mint a Pál szellemi Krisztusa, más a János Logosa, mint a Jelenések könyvének Báránya. Akár az egyház ódon tantételeit, akár a bibliai keresztyénség egyik-másik concret alakját prédikálom: idegen hitet beszélek s nem a szív teljességéből szólok, hanem azt dadogom el, amit kölcsön vettem. Csak a magam hitét prédikálhatom, csak az *én* Jézusomat hirdethetem. Sokféle Jézusunk lesz így? Nem baj, csak Jézus legyen mindenik; mert amugy egy se lenne. Az én hitem az én lelkemnek proiectiója: olyan valami, amiért a vajudas ezer kinját *én* szenvedtem el, tehát lelkemből lelkedzett drága kincs. Ezt a közvetlen, átlátszó igazságot egyre többen hirdetik már. A meglehetősen konzervatív *Achelis* marburgi tanár így szól: »Nem látod az Urat a saját szemeddel? Akkor egyáltalán nem látod őt. Nem hirdeted evangéliumát a magad hangján és a saját nyelveden? Akkor egyáltalán nem hirdeted.«* A prédikációnak is törvénye, mint a dalnak, hogy a szerző szívének egy darabja legyen. A *más* igazságát, a *más* meggyőződését, a *más* ihletett látásait én nem prédikálhatom, csak a magamét. Nem hiszem, hogy lenne még egyház, melyben a papok kevésbé a maguk prédikációit prédikálnák, mint nálunk. Angolországban ép oly csunya plagizálásnak tartják a más beszédét elmondani, mint kiadni.

Molnár Albertnek ezen az ő személyes élettapasztalatból támadt hitén és épült világnézetén alapszik modernsége és igazsága. Ezért van páratlan jelentősége M. A.-nek a mi irodalmunkban. És az ő páratlanságát nemcsak egyéni meggyőződése, személyes eleven hite és saját világnézete teszi, de az is, hogy ő az egyetlen prédikátorunk, aki *művész genie*. Költői tehetségű prédikátorunk van bőven; Tompát, Szász Gerőt, Szász Károlyt említve az elköltözötték közül. Költészetük be is vonja a beszédeiket bizonyos csillogó zománczczal s lelkünk rá leledkezik hol nyelvük zenéjére, hol a képeik színére, hol a képzeletük röptét követik lelki szemeink. De ez a költészet csak dekoratív képesség. Am a M. A.-né constitutív erő, művészete nem színez, hanem teremti. A M. A. beszéde szemléletből van építve: látások drámája. Paradoxonnal élve, gondolatok helyett színeket

(actus, kép) kapcsol a logikája. Ha igazságot mond, azt nem teszi elvontan, hanem kivetíti s egy plasztikus képpel — simbolizálja. M. A.-nek ebből a szemlélő erejéből, (melyről aesthetikailag igen sok tanúságot lehetne mondani) következik az a közvetlen könnyűség, mely szinte bámulatos nála. Mintha büvész-pálcza volna kezében s ő úgy varázsolná egy-kettőre elénkbe a helyzeteket, majd a képeket, melyek szárnyas angyal seregként suhannak fölfelé. Ebben rejlik az ő szemléltető ereje. »Oh, a mi anyaszentegyházunk! Próféta ez, hős ez, vértanu ez. És anya ez. Örvendő és szomorú, mint minden anya, fájdalmas és boldogságos, mint minden szeretet. Homloka fénylik és vérzik, mint minden igazság. Oh, a mi anyaszentegyházunk! Sokszor a szenvedő Messiás képét tükrözi vissza. Mindig szolgálak, melybe az isteni lélek öltözött; szolgálak, melyben a Jézus Krisztus jár ma is a világban. A mi dicsőségünk a szolgálat. Az igazság is szolgál, a szeretet is szolgál. Az éjszakai setétség uralkodik a föld felett, a nappali világosság szolgál a földnek.« stb. (p. 146.)

Ezeket a látásokat, plátói szemléleteket pedig M. A. egy metaphorában szokta kifejezni. S így válik a benső: a látás, külsőleg egy epigrammává, axiómává vagy paradoxonná. Mert a M. A. stylusa nem kölső csin, nem is behizelgő euphonia, vagy jellemző erő, mint a Nagy Péteré, hanem költeménnyé fagyott hév látás. Vegyük még hozzá, hogy ezekben az epigrammákká kristályosult látásokban a jelentés mindig egy teljes idea; az anyag pedig egy concret eset, vagy helyzet. Emerson azt mondja Platóról, hogy stilusa olyan, mintha millió kristályból volna összerakva. M. A. is kristályokból: gyémántból rakja össze stilusát; az a káprázatos színpompa a gyémánt szikrázása, az az igazság, az a jelentés a gyémánt értéke. Tehát nemcsak azért volt művész M. A. mert epigrammákból ódákat, vagy rapsodiákat csinált, hanem azért, mert látott. Dürer is azzal végezte itáliai utjáról vezetett naplóját: »Az embernek minden kincse között pedig a látás a legdrágább.«

Ennyit M. A.-ról; talán máskor többet. Most csak köszönő szavunk van hátra a néhai nagy férfiú özvegyéhez, hogy a kiadást elhatározta s Nagy Károlyhoz, hogy a kiadást végezte. A M. A.-ról irt szép és igaz jellemzés hű parafázisa a könyvhöz csatolt arcképek, s a rendezésen ott látszik mindenütt a baráti kéz tudása és kegyelele. Magam részéről irodalom történeti szempontból helyesebbnek tartottam volna *idő* sorrend szerint közölni a beszédeket, s mindenik alá lehetőleg oda jegyezni keletkezésének évszámát. Bár az előszó ad utbaigazítást, de a fejlődés menete nem vonul el szemünk előtt. Pld. a 12. és 13. beszéd között szinte két évtized ásit. A Nagy Károly csoportosítása mellett szól a systematika. Előbb a közönséges beszédek lehetőleg az egyházi év szerint, majd a causalis beszédek. Ezt követik egy új csoportban az orációk, — talán itt legnagyobb M. A. — végül az imák. Függelékül egy márcz. 15-iki ünnepi beszéd, melyet halála előtt alig 10 nappal tartott. Sajtóhiba kevés van a könyvben, de meg kell említenem, hogy a 72 lapon, alulról a 4 és 5 sorban levő mondat eredetiben így hangzik: »Vallom, hogy az uralkodás az anyagi világ fölött nemcsak *technika*, hanem *morál*. («mesterség» és »erkölcsiség is» helyett.)

A könyvet Kókai Lajos Budapest IV. Károly-utca 1. szám adta ki szép nyomással, elég jó papíron. Ára *bámulatosan olcsó*: csak 3 korona.

M. A. élete derekán tört le, tehát a jövőben kell élnie. Ez a könyv is a látások és a próféciák könyve, talál tehát reá az apokalipsis szava: »Boldog, aki olvassa és boldogok, akik hallgatják e jövődő mondásnak beszédit.«

Molnár Albertnek minden tanítványa és minden barátja — már pedig ki ne volna tanítványa, vagy barátja, ha csak ismerte őt — úgy fogja venni ezt a könyvet, mint egy drága ajándékot és szent örökséget.

Ravasz László.

„Az erdélyi ev. ref. egyházkerület okmánytárában őrzött Végrendeletek és Alapítványlevelek kivonata. Hivatalos kiadvány. Az egyh. ker. megbízásából összeállította Maksai János e. ker. számvevő.“

A 71 oldalt tartalmazó folió alaku kiadvány első részében 62 oldalon 217 alapítónak, illetőleg végrendelezőknek alapítványát, illetőleg hagyományát ismerteti a kelet, az ösz-

szeg, a czél és feltételek rövid, de kimerítő leírásával. A „Tárgymutató“ felirata második részben 9 oldalon rovatos kimutatásban van feltüntetve „Az alapítványt élvező“, „Az alapító neve“, „Az alapítvány czélja“ és a füzet lapszáma, melyen a részletesebb tájékoztatás feltalálható.

A füzetben, mint czime is mutatja, csak az olyan alapítványokról van szó, melyeknek okmányait az egyházkerület levéltárában őrzik. De mennyi oly alapítvány van egyházkerületünkben, egyháziak és iskolaiak, amelyekről az alapító okmányok más testületeknél — kollégiumok, egyházmegyék, egyházközségek — őriztetnek. Nemcsak egyházkerületünk kulturtörténetének, de a gyakorlati életnek is, sőt az adakozási kedv fokozásának is javára válna, ha ezek is bár rövid ismertetésben s összefoglaló kimutatásban kiadhatnának. Ugyis meglehetősen elterjedt felfogás, hogy az alapítványok gyakran elvonatnak céljaiktól. Ily módon bizonyosságot tehetnénk arról, hogy egyházkerületünk féltékeny gonddal őrködik a fölött, hogy a gondozására bizott alapítványok az alapítók-intencziójuk szerint használtassanak fel. Evégre természetesen revízió alá kellene venni kerületi közgyűlési határozattal az összes oly alapítványokat, amelyek az alapítók kifejezett célszavait a változott helyzetek miatt talán szószentíri értelemben nem szolgálhatják. Mert ilyenek is vannak s ez természetes. A fejlődő élet változatlanúságot nem ismer. De az alapítványoknak az élethez való alkalmazása főhatósági jogkör. Ilyenek már e most kiadott füzetben is találhatók. Figyelemmel vizsgáltuk át pld. a theologus alumnus diákokra és theologiai és akadémiai tanulmányokra, jutalmakra vonatkozó alapítványokat s úgy találtuk, hogy egy pár tizezer koronát meghalad az az összeg, mi e czímen oly kollégiumaink birtokában vannak, amelyek most theologus képzéssel nem foglalkoznak. A theologiai fakultás vagyoni gyűjtésére konsolidációjára kiküldött bizottság munkálatai idején helyén valónak találjuk erre rámutatni, mikor arról van szó, hogy a theologiai internátus költségvetése a theologiai fakultásétól, mint tanintézetétől különválasztassék és az internátus költségeit az alapítványokból nyerhető segélyeken túl maguk a bentlakó növendékek fedezzék. Az a sok különben jóra való, de szegény theologus ifjú, ki ilyenmódon súlyosabb tanulási viszonyok közé kerül, joggal elvárhatja, — de ez kerületünk egyetemének érdeke is — hogy az ilyen alapítványok az ő javukra gyümölcsözzenek. Más szcmmel nézve, mások hasonló változtatások szükségét ismerhetik fel, mi csak reá akartunk mutatni az ilyen alapítványok revíziójának szükségességére. Ajánljuk ez ügyet az egyházkerületi közgyűlés szíves figyelmébe.

A kimutatás összeállításának nagy és pontos munkája Maksai János egyházkerületi számvevőt dicséri.

N. K.

KÜLÖNFÉLÉK.

Püspökválasztás. Az erdélyi ág. ev. (szász) egyház okt. 31-én tartott közgyűlésében választotta meg a nyugalmába vonult Müller püspök utódát D. Dr. Teutsch Fridrik nagyszabeni lelkész és püspökhelyettes személyében. Az új püspök legidősebb fia másodéld-püspök atyjának Teutsch Györgynek, kinek egyháza körül tett nagy szolgálatait azzal ismerték el hívei, hogy a szabeni nagy templom előtti téren szobrot állítottak neki. Fia az új püspök — ki a választásnál egy híján az összes szavazatokat megkapta — 1852-ben született Segesvárt s így egy most 54 éves. 1876 óta hivatalosa egyházának, melyet szolgált előbb, mint tanítóképző tanár és igazgató, majd mint nagycsúri és nagyszabeni lelkész. Magas műveltségű, nagytudományú férfi és körültekintő kormányzó. Ugymondják ugyan, hogy az erdélyi szász körök azon zárkózottabb fajához tartozik, a mely még magyarul sem tanul meg; de mi azért szívesen fejezzük ki azon reményünket, hogy a hazai protestántizmus érdekeit a hol csak lehet, vállvetett kölcsönös támogatással fogjuk szolgálni. Midőn a megérdemelt szép kitüntetéshez szívből gratulálunk neki: Isten áldását kérjük reá és a testvéregyházra!

A Magyar Prot. Irodalmi Társaság ezidei közgyűlését f. hó 8-án d. u. 5 órakor tartja Budapesten a ref. főgymnázium nagytermében (Lónyai-utca 4. c. II. em.) A közgyűlésnek kizárólag administratív ügyek vannak tárgysorozatán: számadások, költségvetés, kiadványok ügyei, választások. A h.-bőszörményi gyűlésre kapott kedvezményes vasuti-jegyek nem érvényesek. S ujak? — úgy látszik nincsenek.

Az orsz. ref. papi-kongresszus, — mint a „M. Sz.“-ban olvassuk — mégis csak megtartatik. A „M. Sz.“ nov. 22-re hívta össze és elvállalta az előkészítését. Sajnáljuk, hogy ily formában indul, melynek külső és belső kudarcát így nem nehéz megjósolni. De hát, úgy látszik,

a vezetőknek ez is a célja. Ezt mutatja a „M. P. I. T.“ ellen intézett alaptalan gyanúsítás s a végén is arra fog szolgálni, hogy a hivatalos egyház vezetőit vádolják meg. Hát erre van nekünk szükségünk s nem arra, hogy egy-értelmű, lelkes manifesztációt teremtünk? És a türelmetlenség mindent elront. És esszük egymást! Ezt akarjuk? Ha nem; miért nem tudunk várni alkalmas időre?!

Fiókköri értekezleti közgyűlés. Lélekemelő ünnepélynek volt színtere f. évi október 31-én az udvarhelyi ev. ref. egyházmegyében fekvő *betfalvi* egyházközség. A székelykereszturi fiókköri egyházi értekezlet itt tartotta őszi közgyűlését. Ügyvivő-elnök gondosságára vall, hogy felhasználta ezuttal is a kettős jó alkalmat, melyet egyfelől a helybeli templom fennállásának százéves évfordulója, másfelől a reformáció-ünnepély szolgáltattak. Nevezett napon 1/2 11 órakor kezdődött az istentisztelet, melyet nagyszámu helybeli közönség előtt *Jakab* Albert egyházi elnök és *Márk* Mihály csekefalvi lelkész végeztek. Előbbi megható imában adott hálát a kegyelem Istenének hit és nemzeti szabadságunk megtartásáért; utóbbi *Jakab* I. r. 18. v. alapján tartott lelkes előadással szép alkalmi egyházi beszédet. „Örömmel hallgattam az ifju szónokot — mondá egyik öreg atyafi — mert *feltudta melegíteni a sziveket.*“ És ez az egyszerű bírálat sokat beszélt. Templom előtt egyházi elnök üdvözölte a helybeli híveket és elismeréssel emlékezett meg ama nagy áldozatkészségről, mely, a többek közt, a diszes új paplak és a még diszebb új iskola gyors felépítésében nyilvánult. Igaz, hogy az új iskola felépítésénél a polgári községet a magyar állam is ritka jóindulattal támogatta, de a legnagyobb erő e mellett a *hitbuzgóságban* rejlett. Vajha nagyobb népességű hit- és polgári községeinkre nézve buzdító példa lehetne e kis község sokra igyekvő derék munkája! Mert akkor nem kellene az udvarhelymegyei közgyűlésen is afelett szomorkodnunk, hogy a hegyen épült *Bágy* községnek iskolai épületének falain az őszi szél átsüvit és az állami tanító apró gyermekei sokat dideregnek e miatt. A közgyűlés az új iskola egyik termében folyt le, hová a helybeli hívek meglepő szép száma követett. Köri tagok úgy a lelkes elnöki megnyitót, mint a titkári jelentést élénk figyelemmel kísérték. De legnagyobb érdeklődés nyilvánult az egyházközség története iránt, mit *Baczó* Lajos lelkész mindenre kiterjedő részletességgel tárt fel. Az újabb időkből hosszú névsorát olvasta fel az önbuzgó híveknek, kik a templom felékesítésére vagy más egyéb egyházi közszükségletekre szíves ajándékozással szolgáltak. Figyelmesen hallgattuk *Sándor* Lajos állami tanító felolvasását is, aki a *család és iskola* együttes működésének szükségét fejtegette, mert csak így lehet a megromlott erkölcsi életet fokozatosan javítani s nyomunkban hiterős és jellemes nemzedéket hátra hagyni. Ezután tisztujítás következett. Nagy részben a régiak választattak meg ismét egyhangulag. Világi alelnökség és egyéb egyházi jegyzőség új emberekre ráhátatott. Negyven éves papságát csak a közelmúltban jubiláló egyházi elnök még egy kis fennakadáson segített, midőn a jövő értekezleti közgyűlés helyül egyházközségét, Kis-Galambfalvát, jelöltette. A hozsuzura vonult gyűlés bezáratván, barátságos ebédre a paplakba vonultunk s innen nemsokára, sziveinkben egy szép nap emlékével, oszoltunk szét.

Mester János.

Körforgás. Az „Egyetértés“ nov. 4-iki vasárnapi számában az „Egyházak“ rovatban megemlékezve a *tiszáninnyi* egyh. ker. csak most lefolyt közgyűléséről s egyik egyházi lapnak azon megjegyzéséről, hogy „ez a közgyűlés is csak olyan *adminisztracionális* gyűlés volt, a mely kerékvágásból már valahára ki kellene zökkenteni a ker. közgyűléseket,“ azt az indítványt teszi, hogy, miután a ker. közgyűlések a maguk nagy tömegével, gyorsan változó tagjaival s époly megbízhatatlanul változó többségeikkel, csakugyan nem alkalmasok személyes felelőség mellett eszközlendő demonstrációra, — melynek egyik főkélléke épen a gyorsaság és felelőség teljesen hiányzik a közgyűlési adminisztrációban, — kormányzó-testületeket kell alakítani úgy az egyházmegyén, mint a kerületeken, amott az „*egyházmegyei tanács*“ — ot itt az „igazgatótanács“ — ot, amott az esperes, itt a püspök elnökele alatt, a közgyűléseken mindkét fokon csak a felebbezett ügyeket kell vinni. — Lám, lám! Hát már úgyüldözik a királyhágón tul az erdélyi speciálításokat, hogy — vágyakoznak utánuk. Ajánljuk e jelenségeket szíves figyelmükbe azoknak, kiknek itthon legmagasabb vágyuk: az igazgatótanács „felrobbantása.“

„**Agyon adminisztrálnak!**“ halljuk a panaszt nem egyszer egyházi embereink szájából. A „P. E. és I. L.“ is szomorkodik, hogy az udvarhelyi egyházmegye közgyűlése *rendbirságot* állapított meg a hanyag papokkal szemben. Nős, hát mi nem vonjuk kétségbe, hogy itt-ott bizony jogosult az „agyonadminisztrálás“ ellen való panasz, s hogy szomorú, hogy vannak — hanyagok. De lám a máramaros-ugocsai ref. egyházmegye közgyűlésén — épen az idézett lap tudósítása szerint — míg *György* Endre gondnok „bensőségteljesebb egyházi és hitéletet sürget a nagyrészt adminisztráló egyházban: az esperes arról tesz jelentést, hogy „a gyülekezetek adminisztrációja *rendetlen, nincs rendben a levéltár, hiányosak a jegyzőkönyvek, nem eléggé pedáns az anyakönyvvezetés, a számadásokban nincs eggyformaság és pontosság, kilencz egyházban még az egyházi ingatlanoksincsenek telek-önnyvezete, némely gyülekezetek egészen el vannak adósodva* stb. stb.“ — Nem állítjuk ugyan, hogy a mi erdélyi adminisztrációnk mellett nem lenne semmi hiányosság; de — nálunk melyik esperes tűrné el az ilyeneket? Lám, csak egy kicsit tekintünk át a más portájára s mindjárt becsüni kezdjük a magunkét. Hanem a György Endre intelme; — az, egyetemes érvényű és bizony megszívelendő!

Kezdődik — az új korszak. A „D. P. L.“ írja az idő és hely megnevezése nélkül, hogy volt egy ember, ki a Fejérváry-kormány idején alispán lett, a miért később — természetesen! — állását vesztette. Nem volt kenyere, de igen nagy családja — és őseitől öröklött ref. hite. Ezt azonban felcserélte a róm. hath. egyházéval és lett állása s nagy darab kenyere: a közalapítványi uradalmaknál, — melyek a m. kir. kultuszminiszterium felügyelete és kezelése alatt állanak. Laptársunk felkiált: „Minő fordulat? Az ember igazán alig hisz önmagának!...“ S laptársunk meg van lepette?! Mi nem. Am az összes egyházi lapjaink között csak nekünk van jogunk. Szomorú jog. De megjövendőljük: — nagyobb meglepetésekre is van kilátásuk.

Felvilágosításul. E lapok f. évi 43-ik számában egyházkerületünk igazgató-tanácsának üléséről közzétett referéndáriban személyemre vonatkozólag egy, a valódi tényállásnak meg nem felelő tudósítás jelent meg. Nevezetesen, hogy én a fizetésemben beállott emelkedést (?) szabályszerűen bejelenteni elmulasztottam, sőt azt egyenesen megtagadtam. Ezzel szemben a tényállás ez: Fizetésemben az *emelkedés* nem állott be, hanem történt ebben *változás* annyiban, a mennyiben a papi fizetés alapját képezett dézmakárpótlási tőke földbirtokba fektetett. Ezen változás igazolására felsőbb egyházi hatóságom utasítására f. évi július hó 28-án, 53. sz. alatt, egyházmegyéim esperesi hivatalához betérjesztem a papi fizetési alap pénztökéjéből vásárolt kőfarki birtok 11 darab telekjegyzőkönyvi kivonatát, a kataszteri birtokleveket s a birtok jövedelmezőségét tanúsító, Kőfarka község előjárósága által 1030—1906. sz. alatt kiállított s a bethleni járás szolgabiroisága által láttamozott, bizonyítványt. Ezek az okmányok voltak tőlem bekérve, s jóllehet ezeket négy beten át tartó küldözgetés, több rendbeli levélírás után tudtam beszerezni s így kötelességemnek eleget tenni, mégis kötelességmulasztással vádoltattam. M.-Nemegye, 1906, okt. 30-án, kiváló tisztelettel: *Köblös István*, m.-nemegyei lelkész.

Szíves értesítés. Tisztelettel értesítem a Nagytiszteletű lelkész urakat, vallás és egyházi énektanítókat, hogy a Méltóságos Igazgató-Tanács által 3265—906. sz. alatt engedélyezett és alkalmazás végett figyelmükbe melegen ajánlott „Leczketer“ és „Haladási napló“ nyomtatványfüzeteim már megjelentek. „Haladási napló“ ára 1 kor. „Leczketer“ ára 80 fill. Postára bérmentes küldéshez 30 fill. melléklendő. Szíves megrendelésüket kérem. Magyarlajos, 1906. év okt. hó. Kiváló tisztelettel *Kiss Géza* áll. igazg.

Kassai kiállítás orgonája. Országgh Sándor rákospalotai (Budapest mellett) orgonagyáros által a kassai kiállításon kiállított remek szép és kellemes hangu orgonát a *héjjasfalvi* ev. ref. egyház temploma részére megszerezte. Az orgona már el is van szállítva rendeltetési helyére és annak felállítása a napokban fog megtörténni. Gratulálunk az egyháznak ezen előnyös és jó vételhez, viszont a czégnak is, hogy kitünő műve által az ország ezen határ részét is sikerült üzleti körének megszerezni. Ugyan ezen czég készítette a zilahi ev. ref. temptom új orgonáját is, mely most lett befejezve és úgy a szakértők, mint laikusok teljes elismerését érdemelte ki.

Szerkesztői üzenetek.

S. G. — *Selye.* Csak a jövő számban adhatom, ha fér az egyh. ker. közgyűlési dolgoktól.

V. B. — *Dés, A.* — *Nagynyed.* Most lehetetlen volt. Jövő számban. Köszönet.

HIVATALOS RÉSZ.

Sz. 1198—906. püsp. hiv.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület görgényi egyházmegyéjébe kebelezett *topliczai körlelkészi állásra*, a megválasztott lelkész szomorú családi körülménye miatti kényszerült visszalépése folytán, újlag pályázat hirdetik.

Díjlevéllileg megállapított javadalom: 1. Kényelmes, szép, nyolcz osztályu lakház a topliczai anyaegyházban, 2 hold 203 □ öl első osztályu kerttel és jó karban levő minden szükséges melléképületekkel. 2. Földhaszonélvezet: 12 kor. 98 fill. értékben. 3. Kézpénz A) az egyházközség pénztárából félévi előleges részletekben 163 kor.; B) az egyházkerület pénztárából félévi utólagos részletekben: a) topliczai 5000 kor.-ás alap után 250 kor.; b) gödemesterházi 4000 kor.-ás alap után 200 kor.; c) br. Bánffy család 500 kor.-ás alapítványa után 25 kor.; e pénz járulékok összege: 638 kor. 4. Stóla esetenként keresztelésért: 40 fill.; esketésért 2 kor.; temetésért 2 kor.; a temetési stóla évi összege díjlevéllileg 8 kor.-ra van átlagolva. 5. Kiadványok díja e. m. szabályrendelet szerint. 6. Conventi segély utólagos negyedévi részletekben: 400 kor. E jövedelmek összege 1058 kor. 98 fill.; melyből engedélyezett leszámítás, a fuvardíjjal együtt: 347 kor. 48 fill.; tehát az államilag kiegészítendő 711 kor. 50 fill. jövedelmet 9816—902 sz. miniszteri leirattal megállapítva, évi 888 kor. 50 fill. fizetékiegészítési államszegély congrua egészíti ki 1600 koronára.

Köteleességek: A topliczai anya, gödemesterházi, palotailvai leányegyházakban, valamint az év legkedvesebb szakában a fürdő évad alatt Borszékfürdőn a lelkészi teendők végzése a körlelkészi utasítások szerint. Az anyaegyházról a leányegyházakba és Borszékfürdőre elsőrangú állami út vezet; ez előny mellett, Topliczán és filiáin átmenőleg a székely körvasut 2 év alatt teljesen kiépülvén, filiáikba vonaton lehetvén eljutni, a fuvardíjnak csaknem teljes megtakaríthatásával a jövedelem tetemesen emelkedik.

E körlelkészi állás, congruás lévén, hivatalosan a III. osztályuak közé van sorozva. Az állomás, a választás jogerőre emelkedése után azonnal elfoglalandó.

Szükséges okmányokkal és e pályázati hirdetés megjelenése után kelt szolgálati bizonyítvánnyal felszerelt pályázati folyamodványok 1906. évi november 28-ig az erdélyi ev. ref. egyházkerület püspöki hivatalához (Kolozsvár) küldendők.

Kolozsvárt, 1906. okt. 31.

Dr. Bartók, püspök.

Sz. 1176—1906.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a nagyenyedi egyházmegyébe kebelezett *torozzkószentgyörgyi* papi állásra pályázatot nyitok. Javadalom: Lakás 4 szoba, konyha, kamara, pincze, melléképületek és 784 □-öl kerttel, földhaszonélvezet 10 h. 623 □ öl szántó, 8 h. 739 □ öl rét, 226.21 haszonélvezeti értékkel számítva, a földeket a lelkész mivelteti, adóját az egyház fizeti: kézpénz gróf Thorozkai pátroczinium 309.92 K, famegváltás ugyanonnan 60 kor., munkabeli szolgáltatások 39.50 K, stóla átlaga 10.80 K, fairatás jog 6 kor., belmissi segély 80 kor. A miniszter által megállapított tiszta jövedelem 768 kor. 43 f., engedélyezett kiadás 34.50 K, marad kiegészítendő 733.93, állami fizetés kiegészítés 60608—1900 min. sz. a. megállapítva 866. sz. összes javadalom 1600. Vallás tanításért 80 kor. Díjlevél helybehagyva 3753—1903 ig. tan. sz. a.

Köteleességek: a törvényben megállapított teendők végzése.

Pályázati határidő november 25-ike. Folyamodványok minősítvénnyel és szolgálati bizonyítvánnyal ellátva nt. Jancsó Lajos esperes urhoz küldendők Maros-Ujvárra.

Kolozsvár, 1906. okt. 31.

Dr. Bartók, püspök.

Sz. 538. A—1906.

PÁLYÁZATI HIRDETMÉNY.

A magyarországi református egyház egyetemes konventjének közvetlen fenhatósága alatt álló és az Észak-amerikai Egyesült Államok területén működő amerikai magyar református egyházmegyében több egyházközség az 1907—1908. tanév kezdetétől rendes mindennapos elemi iskolát fog fentartani.

E tanítói állások általában évi 500 Dl. előleges havi részletekben esedékes javadalommal vannak egybekötve s a megválasztott tanító amerikai működése alatt is a hazai tanítói nyugdíjintézetnek tagja marad. A kiutazásnak, melynek költségeire a konvent elnöksége 600 koronát előzetesen utalványoz, legkésőbbben 1907. augusztus havában kell megtörténnie.

Felhivatnak mindazon magyarországi református vallású tanítók, kik az amerikai magyar református egyházmegyében tanítói állást vállalni hajlandók, hogy ezen szándékukat személyes körülményeik, nyelvismeretük stb. ismertetése mellett, okmányokkal felszerelt kérvényben a konvent alulírott világi elnökének (I. Budapest, II. Bimbó-utca 7.) 1906. december 15-ig jelentsék be.

Budapest, 1906. október 30.

A magyarországi református egyház egyetemes konventjének elnöksége:

Báró Bánffy Dezső
főgondnok,
világi elnök.

Kun Bertalan
püspök,
egyházi elnök.

Sz. 816—1906.

KÖRLEVÉL

a dési ev. ref. egyházmegye tiszteletes lelkipásztoraihoz és t. gondnokaihoz.

Tudomására hozom lelkipásztor társaimnak és gondnok afiainak, hogy a múlt hóban tartott közgyűlés az ürességben volt egyházmegyei számvevői állásra Barabás Sámuel m. láposi lelkész aat választotta meg.

Egyidejűleg felhivom, hogy a folyó évről kiállítandó leltárokat és 1907. évi költségelőirányzatokat, szabályszerűen kiállítva, november hó 15-ig számvevő aához betérjeszteni ismerjék köteleességüknek.

Az országos közalap f. évi járulékait minden egyházközség részéről november hóban: Szakács Ferencz désaknai lelkész közalapkezelő aához fizessék be, hogy a jövő évre semmi hátralék át ne vitessék.

Sárosmagyarberkeszen, 1903. október hó 28-án.

Pap István,
esperes.

Sz. 1565—1906.

KÖRLEVÉL

a nagyenyedi egyházmegye tiszteletes lelkipásztori hivatalaihoz.

Az ide vonatkozó és a hivatalos lapban látható igazgató-tanácsi rendeleteknek megfelelően felhivom lelkész atyafiakat, hogy: a) Az országos közalap megállapított járulékait és a reformáció emlékünnepi perselypénzeket legkésőbb f. é. december 5-ig multhatatlanul szolgáltatassák be az esperesi hivatalhoz. b) Az iskolákban vegyék használatba a Kis Géza-féle haladási naplót, mely kapható 1 kor. árban szerzőnél Magyar-Láposon, ez a füzet lesz betérjesztendő tanév végén a tanügyi előadóhoz. c) Az át- és kitérték anyakönyvét 1907. január 1-én állítsák be, nyomtatványok főjegyzőnél kaphatók. d) Költségelőirányzatok legkésőbb november 25-ig Veres Károly számvevő urhoz betérjesztendők.

Marosujvár, 1906. nov. 4.

Jancsó Lajos, esperes.

FELHIVÁS

a kolozsvári ref. egyhm. tiszteletes lelkészi hivatalaihoz.

Tisztelettel felhivom 1907. évi nyomtatványszükségleteiknek f. hó 15-ig hozzám való bejelentésére, mert a pénztár csak bejelentett mennyiséget rendelhet.

Az át- és kitérték nyilvántartása végett a 10—10 iv nyomtatványt minden lelkészi hivatalnak még e hó 20-ig bekötve fogom megküldeni s ugyanakkor a fent jelzett határnapig bejelentett nyomtatvány szükségletet is.

M.-Kályán, 1906. nov. 3.

Lőrinczy, pénztárnok.

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Memento!

Br. Bánffy Dezső főgondnok intelme.

Kolozsvár, 1906. nov. 12.

A mai nap egyházunkban egy történelmi datum. Azzá tette br. Bánffy Dezsőnek egy apropos beszéde, melyet erdélyi egyh. kerületünk közgyűlésének elnöklő főgondnoki székéből mondott el. A szó néha — *cselekedet*. Az övé *most egy nagy cselekedet* volt. Cselekedet, melyhez jelentőségre nagyobbát nem ismer magyar egyházunk újabb története. Azzá tette az, *a ki* mondta és az, *a mit* mondott.

Ugy történt, hogy az egyházkerület Igazgatótanácsa, melynek kezében futnak össze az egész kerület kormányzatának szálai, évek óta tapasztalta azt a szomorú jelenséget, hogy az egyházi alkalmazottak mindig növekvő száma rendes hivatala mellett olyan mellékfoglalkozásokat folytat, a melyek fő hivatásuk betöltésében akadályozzák, vagy legalább is lehetlenné teszik, hogy azt egész emberként töltsék be. E szomorú helyzeten segitendő, ismételten megkísérlett az Igazgatótanács azt, hogy a kerületi közgyűlés szabályrendelettel adjon directívát a kormányzó Igazgatótanácsnak arra, hogy milyen mellékfoglalkozások folytatását vegye tudomásul, és milyenekét ne.

A kerületi gyűlés 1905-ben azt az álláspontot foglalta el, hogy miután az Egyházi Törvények (141. §.) csak általánosságban mondják ki, hogy „a lelkészek az olyan foglalkozásoktól, melyek a tanulmányozásban, hivatalos teendők végzésében akadályul szolgálhatnak, hallgatóikkal való viszonyukat megzavarhatják, szorosán óvakodjanak“: a mellékfoglalkozásokat szabályozni nem kívánja, hanem azokkal kapcsolatosan felmerülő bajokat a hatóságok fegyelmi eljárások útján torolják meg.

Az Igazg.-tanács újabb szomorú esetekre s főleg a sz.-udvarhelyi bankbukással kapcsolatosan 6 tanárunk ellen folytatott bűnügyi tárgyalásokra való hivatkozással s annak tu-

datában és tapasztalatában, hogy ha a mellékfoglalkozások nem rendeztetnek a fegyelmi esetek száma nagyon felszaporodik, a mi sok herce-hurcával és költséggel jár, az idei közgyűlés elébe egy olyan szabálytervezetet terjesztett ez ügyben, a mely a legmesszebbmenő körültekintéssel minden mellékfoglalkozást megengedett volna, a mi a nép sociális java és mumanitárius szempontból igazolt és csak az ethikai alappal nem bírót tiltotta volna el. (A javaslatot jövő számunkban egész terjedelmében közölni fogjuk.) Ám „az egyéni szabadság védelmének és az egyházi „rendőrködés“-től való „félelem“ örve alatt a kerületi gyűlésnek nagyobbbrészt érdekelt többsége Pokoly József tanár indítványára leszavazta a bölcs javaslatot s az 1904. évi határozatot újította meg.

Bánffy Dezső báró elnök a diadalmas többség „éljenzései“ közepette hirdette ki a határozatot. Azonban miután kihirdette, a megindultságtól remegő hangon egy oly intelmet mondott, a mely egész egyházunkban méltó érdeklődésre és méltatásra kell hogy találjon. Fájdalom, nem volt jelen gyorsíró, ki a remek beszédet szószerint lejegyezhetné volna s így mi is csak töredezett részletekben ismertethetjük a következőkben:

„A határozatot — mondá — elnöki kötelességemhez hiven kihirdettem. De engedje meg t. közgyűlés, hogy egy pár megjegyzést fűzhessek hozzá. (Halljuk! halljuk!!) Pírulva hirdetem ki e határozatot, a mely újabb bizonyossága annak, hogy egyházunk és alkalmazottai az anyagi érdektől elvakítva oly veszedelmes lejtőre jutott, a melyen ha az eddigi lépésekben halad tovább a züllésnek és a bukásnak néz elébe. Mint az Igazgató-tanácsnak és közgyűlésnek elnöke, évek óta lelkem mélyén szomorú megdöbbenéssel nézem azt a dekadenciát, mely egyházunkban végbe megy és s mely abban nyilvánul, hogy a §-okkal nem szabályozható hitéletápolása, a cura pastorális szokatlan mértékben elhanyagoltatik, maga a rendes hivatás válik mellékfoglalkozássá.

Személyesen meggyőződtem arról, hogy papok és tanárok, semhogy a kötelességteljesítésükre kiszabott időn túl odahaza tanulmányaikat folytatnák, alig várják, hogy a pénzügyintézetekbe s más mellékfoglalkozási helyeikre menjenek. S mikor sok ilyen dolgot láttam, sajnálattal kell most látnom, hogy a közgyűlés többsége ellene van, leszavazza azt az indítványt, mely ezeket az egyház s a tanügy rovására menő visszaéléseket korlátok közé akarja szorítani. A múltban, a nyomoruságos viszonyok közt, a fizetések rendezéséhez én is készséggel hozzájárultam. S ime most, midőn elveket s ideálokat kellene keresnünk és szolgálnunk, a vélemények odacsucsosodnak, hogy a mellékjövedelmet tartják előbbrevalónak. Nincs jogom változtatni a határozaton, de arra van, hogy aggályaimat elmondjam, szeretett egyházam érdekében. Az az egyedüli ideális álláspont, amit az a tanító javasolt* és én, bárhány feljelentés jön, ha jön a tanár vagy tiszteletes urak mellékfoglalkozást illetően, fegyelmi ténynek fogom minősíteni s a legszigorubb fegyelmi vizsgálatot javaslom s vezettem be ellene. A végső elkeseredésre vezet ez az állapot. Harminc esztendeje, hogy ülök ezen a széken, mint igazgatótanácsi tag és egyházkerületi elnök s most gondolkodni kezdek azon, hogy mi köt engem ehez a székhöz, a rang, vagy az anyagi érdek, vagy pedig egyházam szeretete? Miért ülök itt az elnöki széken, hogy én, a ki életemnek minden percét egyházamnak szenteltem, mégis most azt lássam, hogy az igazgatótanács állandó gyanúsításoknak van kitéve?!

Amit elmondottam, lehet, hogy nem helyes s főleg, hogy épen innen az elnöki székből mondom. De nem tehetem, hogy ki ne mondjam, hogy ha így megyünk tovább, züllésbe vesszük egyházunkat. Én látom a veszélyt. És érezni fogják majd a papok és tanárok is. Kérem, szüntessük meg az állandó harcot. A különböző osztályok nem egyházi érdekeket, hanem zsebet néznek. A múltban ami atyáink gályára mentek az egyház érdekeiért, ma a nagyobb jövedelem kérdését tartják szem előtt. Ma lépten-nyomon fenyeget egyfelől az ultramontán klerikalizmus, másfelől a nazarénusok és különféle szekták hódítása s maholnap arra jövök rá, hogy hódításuk indokolt. Mert azok beszélnek és dolgoznak a hit érdekében, mi pedig a zsebről. Akkor, mikor terjed a baptista hit, nazarénus és a különböző hitfelekezetek s midőn hitoktatóik a Jézus Krisztus tanításait és az emberszeretet tanítják, elkövetkezik nálunk ezekkel a törekvő vallásfelekezetekkel szemben, hogy nem lesz, hogy a tanár urak és a tiszteletes urak kinek prédikálnak, tanítsanak és így nem lesz sem papi,

* Gyerkes Mihály udvarhelyi tanító javaslata ugyanis az volt, hogy kizárólag a népjólétre irányuló szociális irányú mellékfoglalkozás engedélyeztessék.

sem tanári fizetés s akkor elmehetnek postamesternek, bankigazgatónak és üzleti vállalkozónak. Ezeket voltam kénytelen kijelenteni és most a tárgyalást délután 4 óráig félbeszakítom“

Ez volt nagyjában az a beszéd, mely a lelkek mélyéig hatott, a melyet az egyik rész pironkodva, a másik pedig fellelkesült éljenzéssel fogadott és a gyűlés percekig ünnepelte Bánffy-t.

Olyan volt ez, mint az Idvezető ostorsuhogtatása a jeruzsálemi templomban. Nem személyeknek, hanem valami láthatatlan romboló szellemnek szólt ez, mely egyházunk élőfájának gyökerét támadta meg. A materializmus férgé ellen volt irányozva, mely régen kikezdte, most pedig sorvasztja egyházunkat.

Hivatott egyházi férfiak ajkairól szelid intelem formájában már régen hangzik ez ellen az intelem; a megdöbbenő és a lelkek mélyéig ható most az volt, hogy egy világi ember figyelmeztet erre minket. A br. Bánffy beszéde azért hatott oly elemi erővel, mert leplezetlen őszinteséggel mondott meg olyan igazságot nyiltan, a melyet magunk közt titkon mindnyájan bevallunk.

Tudjuk, — ő maga is érezte s ki is fejezte — hogy bizonyos oldalról ezért támadásoknak lesz kitéve. Kihasznlják ellene politikailag, egyházilag és társadalmilag. De mi bizonysgot teszünk az Isten előtt, hogy br. Bánffy ezzel csak a rövidlátó s ismét csak pusztanyagi érdekeket nézők szerint ártott az egyház helytelenül értelmezett külső tekintélynek és anyagi érdekeinek; de valójában egy oly nagy cselekedetet művelt, mely őt egyházunk apostolai közé emelte.

Egyházunk nemzeti és kulturális szolgálatainak értéke van akkora, hogy annak ne árthasson az az ideális törekvés, mely ezt a szolgálatot és ennek értékét csak fokozni kívánja azzal, hogy megtisztítani óhajtja minden idegen és bomlasztó elemtől.

Br. Bánffy pedig ezt a szolgálatot tette beszédével egyházunknak.

30 esztendő s hű és nagy áldozatokkal járó önzetlen szolgálatainak ez volt koronája. A keserű orvosság beadására ebben volt elvitáztatatlan jogcíme. Egyházunk szeretetéből folyt atyai dorgálását ezért fogadtuk harag nélkül, sőt köszönettel. A bölcs patriárcha intelmét — hálával.

Az Isten áldja meg érette!

Áldja meg azzal is, hogy mi megértettük őt és intelme nem lesz pusztában elhangzó szó.

„Térj magadhoz drága Sion!“

Emlékezzél meg, hogy honnan estél ki!
Memento!

Nagy Károly.

Részletek dr. Bartók György püspök ur évi jelentéséből.

Főtiszteletű kerületi Gyűlés!

Mielőtt egyházkerületünk tevékenységéről megtenném jelentésemet: engedje meg a Főtiszteletű közgyűlés, hogy azokról a változásokról számoljak be, a melyek a múlt évről egyházkerületünk népességi viszonyaiban eléállottak.

I.

Egyházkerületünk népessége a múlt év végén 437,349 volt; 5,097-tel több, mint a megelőző évi kimutatásban.

Született 14,808. Ezek közt törvénytelen 1232; több, mint a megelőző esztendőben 788-al. Meghalt 10,526. Házasságkötések száma 3,516. Egyházi áldást nem vettek igénybe 96 esetben. Keresztelestlenül maradt 98. Egyházi szertartás nélkül temettek 16 esetben.

Ha a házasságkötésekre fordítjuk tekintetünket: a vegyes házasságok vonják magukra figyelmünket. 351 esetben ref. vallású férfiú más felekezethez tartozó nővel kötött házasságot, tulnyomólag római kath. nővel. Mózesvallású zsidónővel csak 4 esetben.

Viszont 446 eset fordult elő, midőn ref. vallású nő más felekezethez tartozó férfiúval kötött házasságot; — legtöbb esetben róm. kath. férfiúval; — Mózes vallású férfiúval csak 3 esetben.

A ref. vallású férfiak görög kath. vagy görög keleti vallású nőt vettek el 76 esetben; 46 esetben unitárius vallású nőt.

Ref. vallású nők gör. kath., vagy görög keleti vallású férfiúhoz mentek 85 esetben; unitárius férfiúhoz mentek 85 esetben; unitárius férfiúhoz 54 esetben.

A lutheránusokkal kötött házasságok ritkábbak; mint az unitáriusokkal. A vegyesházasságok száma legnagyobb kolozsvári eh.-megyénkben: 172; míg a szomszédos kalotaszegi e.-megyében csak 22.

A házasságok gyermekeik vallására nézve elkötelezték magukat 75 esetben javunkra, 49 esetben kárunkra. Áttérés történt 313, kitérés szintén 313. Az áttértekről és a kitértekről külön kerületi anyakönyvet vezetek, a hová az áttérőket és a kitérőket is névszerint bevezetem.

Itt kell megemlítenem, hogy most, midőn az államkormány a baptistákat elismerte, szükségesnek tartottam az eh.-kerületünk területén lakó baptisták számbavételét is. A számbavételt azért is meg kellett tennem, mert ennek az évnek első havában Igazgatótanácsunkhoz jelentés érkezett, hogy Felső-Csernátonban baptista-mozgalom indult meg, a mit meggátolni, a mint a felterjesztés szól, csak „felülről lehet.” A mlgos Igazgató-tanács az ügyet elintézés végett hozzám tette át (394—1906. sz.). Felhívásomra azonban Felső-Csernátonból sem lelkész, sem esperes nem jelentett be senkit.

A baptismus elismert felekezet. Nem adhatok más tanácsot lelkésztársaimnak, mint a mit Pál apostol adott az efézusi véneknek: viseljete gondot az egész nyájra. Ha lelkipásztoraink nemcsak beszélőkkel, hanem egész életükkel tesznek tanubizonyosságot a Krisztus mellett: a nyáj követni fogja pásztorát. Ezért nem tudom helyeselni, ha a pásztor elhagyván nyáját, a politikai élet hullámai közé veti magát. Két Urnak szolgálni nem lehet. Az élet egész embeireket kíván mindenütt. Mennyivel inkább istenország, a hol a ki az örök életet elnyerni akarja, miként a gazdag ifjunak, mindent fel kell áldoznia. A ki a világi dicsőség után szalad: nem alkalmas istenországa munkálására. A baptisták összes száma 555, ideértve a Felvinczen és Miriszlón lakó nazarénusokat is.

Az áttérések száma legnagyobb kalotaszegi (43) és udvarhelyi e.-megyénkben (44). A kitérések tekintetében Szilágyszolnok áll elől 101; Kalotaszegi 51.

A felekezeti alakulás reánk nézve nem mondható kedvezőtlennek, de annál kellemetlenebb érzéssel kell megállapítanom, hogy Erdélyben is éreztetni hatását az egyre növekedő áramlat, amely nemzetünknek sokszor a megélhetés nehéz viszonyaival küzködő, de sokszor talán a könnyű meggazdagodás vágya által vezetett gyermekeit Amerikába és Romániába hajtja s a haza földjétől végkép eiszakítja, hogy gyermekkori örömeinek vidám tanyáját, ifjúkori reményeinek édes bölcsőjét, többet soha meg ne lássa. Az esperesi jelentések szerint Amerikába 779-en, Romániába 274-en költöztek ki a mi hiveink közül. Miféle erő üzi őket, hogy széttépve még a legszentebb kötelékeket is, melyek a családban, a társadalomban egymáshoz fűzik szorosán az embereket, örökre elhagyják azt a hazát, a melyen minden mező, minden patak és folyó, minden völgy és szikla-hegy hozzájuk beszél? A hazaszeretnek, a nemzeti együttérzésnek sincsen e immár ereje visszatartani azokat, akiket talán nem is a nyomor, hanem csak az önzés hajt az idegenbe vivő hosszú utra. A fák megsárgult leveleinek lehullása is fájdalmas érzéseket kelt, de mit tegyünk?

A nemzet előfája hullatja leveleit! Audax omnia perpeti Genus humanum ruit. Kérve kérem lelkipásztorársaimat: teljesítsék itt is őrállói tisztüket és értessék meg népünkkel, hogy mit veszítenek emitt és mit nyernek amott. Elveszítik azt, minek neve a haza s amelyet nem találnak meg többé sehöl. Az ég egy kincset át minden hazának s a nemzet híven őrizi birtokát! Aki e birtokból kiesett, olyan, mint a kitagadott gyermek: nem érzi többé az atyai ház tűzhelyének éltető melegét. A nagy idegenben el kell pusztulnia. „Az a föld, amelyen te állasz, szent föld. II. Móz. 3: 5. Intsétek tehát a népet a zsolotáriróval: „Lakozzatok ezen a földön és éljete a hit által. (37. Zs.)

II.

Áttértek a gyülekezeti életre és a gyülekezetek által a lefolyt évben kifejtett munkásságra.

A protestáns egyház, mint külső szervezet, a gyülekezeti életen nyugszik. Minden intézkedése a gyülekezeti életből indul ki és ebbe tér vissza megint. A gyülekezeti élet a mustármag, amely hatalmas és terebélyes élőfává növekedik. A gyülekezetek élő hitéből és odaadó buzgóságából állanak elő a templomok, iskolák, lelkészi és tanítói lakások. A gyülekezetek életminősége szabja meg az egésznek társadalmi és vallás erkölcsi életét. Itt dől el a lelkipásztori szolgálat szociális és vallás erkölcsi fontossága, ethikai értéke. A lelkipásztor a gyülekezet anyagi és szellemi életének vezetője, mint első presbiter, a szolgálat által. A Krisztus igaz hiveiből alakult gyülekezetben minden egyes tag tesz, alkot és építi Isten országát; mindenkinek könnyű a teher és gyönyörűséges az iga, melyet hordoz és emel.

Ami szemeink is állandóan a gyülekezeti életen függenek s nekem, kit az isteni kegyelem, a szolgálatban e helyre állított, jól esik, ha gyülekezeteink tevékenységének elért eredményeiről a Főtiszteletű Közgyűlés színe előtt minden esztendőben számot adhatok és asaját szolgálatomról is beszámolhatok azok előtt, akik a végzett munka fölött ítéletet mondani hivataltosok.

A méltóságos Igazgatótanács, mint kerületünk legfőbb közigazgatási hatósága, külön közigazgatási, tanügyi és gazdasági jelentéseiben számol be múlt évi rendes kerületi gyűlés óta kifejtett tevékenységéről. Nagyméltóságú br. Bánffy Dezső kerületi főgondnokunk akarateréje, ügybuzgósága, bölcsesége,

ha egyéb bizonyágtételünk nem volna is, elégséges biztosítéka lehet annak, hogy mindnyájan erőnk teljes ráfordításával dolgoztunk, egyházkerületünk anyagi és szellemi érdekeit legjobb tudásunkkal és lelkiismeretesen szolgáltunk.

Jövőben talán terhesebb lesz a munka. Nemcsak a titkári állás áll üresen, hanem dr. Sárkány Lajos tanügyi előadót is kénytelen volt igazgatótanácsunk egy évre szabadságotolni. Tudása, ügybuzgósága, egész egyénisége nekem nemcsak könnyűvé, de kellemessé is tették az együttmunkálkodást.

(Folyt. köv.)

Egyházkerületi közgyűlésünk lefolyása.

Folyó hó 10-ére összehívott egyházkerületi közgyűlésre az illetékes tagok nagy számmal jelentek meg és élénk óvációval fogadták a pont 10 órakor a püspök és főgondnok társaival a közgyűlési terembe lépő br. Bánffy Dezső elnöklő főgondnokot. A zsufolásig megtelt közgyűlési teremben nemsokára felhangzott a „Jövel szentlélek Uristen“ lelket emelő hangja. Majd ennek végeztével dr. Bartók György püspök mondott magas szárnyalású imát, kérvén a kegyelem atyjától a bölcsességnek, tanácsnak és szeretetnek lelkét a tanácskozásokra, hogy azok egyházunk épületére s ezáltal Isten országa terjesztésére szolgálhassanak.

Br. Bánffy Dezső szokásos módon pár üdvözlő szóval megnyitván a közgyűlést, az alakulás formáságai következtek. Miután a névsor olvasása során konstátáltattott, hogy a gyűlés határozatképes, segédjegyzőkül kiküldettek: Bodor Géza esperes, dr. Imre Sándor tanár és dr. Kolozsvári Bálint képviselő. Majd az új tagok igazolása következett. Ezek során tárgyalattott a szászvárosi kollégium 2 — miniszterileg kinevezett — tanárára vonatkozó azon kérés, hogy egyházas buzgalmuk elismerésül, a közgyűlés rendes tagsági joggal ruházza fel őket. Az egyházas buzgalom indokolásául felhoztak (pl.: buzgó templomjáró, egyházi énekeket nagy buzgósággal tanító s hasonlók) sok ajkra mosolygást csaltak. Az Igazgatótanács Nagy Ödönre nézve a tagsági jog megadását, Nagy Sándorra nézve azonban annak — ezidő szerint való — megtagadását javasolta, miután ez utóbbinak sérelmi panasza fekszik a közgyűlés előtt, melynek elintézéséhez visszas volna, hogy maga is szavazatjogot kapna. Mint rendesen, e személyi kérdés felett is bizonyára hosszas vita indult volna meg, ha br. Bánffy Dezső a szabályok szigorú alkalmazásával be nem vágja ennek útját. Így azonban minden vita nélkül való szavazással az Igazgatótanács javaslata emeltetett határozottá.

Az Igazgatótanács által kibocsátott tárgysorozat rendjén következett ezután a napirend megállapítása. A közgyűlés vita nélkül teszi magáévá az Igazgatótanács erre vonatkozó javaslatát. Ennek megfelelően mindenekelőtt a bizottságokat küldik ki; majd konventi és más bizottsági tagok választása iránt intézkedett az elnök. Ezután az Igazgatótanács tett előterjesztést János Albert hátszegi ev. ref. lelkész, a hunyadi egyházmegye új esperese és Juhász Izidor piskii lelkész, az egyházmegye új főjegyzője, eskütétele tárgyában, kik is a hivatalos esküt a gyűlés színe előtt ünnepélyesen letették. Tárgysorozat rendjén az Igazgatótanács előterjesztése következik a Bartha Lajos elhalálózásával megüresedett közügyigazgatói állás betöltése tárgyában. Közgyűlés tekintettel arra, hogy a most szentesítés alatt levő egyházi törvényeink a közügyigazgatói állásnak változtatását teszik szükségessé, az állás ez alkalommal való betöltését mellőzi. Az Igazgatótanács a megüresedett gondnoki és tanári állások betöltésére vo-

natkozó javaslatai és Sebesi Akos aa.-nak a székeludvarhelyi kollégium tiszteletbeli főgondnokává történő választása után a püspöki jelentés következett, melyet lapunk más részén bő kivonatban közlünk. A jelentés, mint rendesen, most is részletesen foglalja a kerület egy évi életével; különösen a hívek áldozatkészsége az, amely leginkább leköti figyelmünket. A jelentés különös súlylyal mutat rá a lelkészek cura pastoralis működésének fontosságára; viszont óva inti a lelkészeket a nagy politika hullámaiba való merüléstől. A jelentés méltatása során dr. Boér Elek gondnok azt kívánja hangsúlyozni, hogy a lelkészeknek főleg korunk szociális törekvéseiben kell nagy részt venniök, amire dr. Bartók püspök azt jegyzi meg, hogy a lelkészek nem jó uton járnának, hogyha pro vagy contra a politikailag érvényesülni kívánó szocializmus szerint csoportosulnának; sőt működésük akkor lesz e szempontból is áldásos a társadalomra, ha saját hivatásuk gyakorlata által keresik az orvoslást. A közgyűlés a legnagyobb figyelemmel hallgatta végig a jelentést és Sándor József indítványára jegyzőkönyvi köszönetet mondott a püspök urnak. Ezzel a gyűlés véget is ért. Délután 4 órakor mindenek előtt az Igazgatótanács különböző jelentései átvizsgálására küldettek ki a bizottságok.

A 1903–5. évi zárszámadások és 1907. évi költségelőirányzat tárgyalásának kapcsán egyhangulag elfogadta a közgyűlés Nagy Károly th. tanár azon indítványát, mely utasítja az Igazgatótanácsot, hogy jövőre a zárszámadást és költségelőirányzatot teljesen azonos címletek szerint csoportosítsa s a tételknél előforduló s különösen a költségelőirányzattól eltérő változásokat felvilágosító és indokoló magyarázatokkal lássa el, külön állítsa össze és terjessze elő a kerület önálló intézményeinek (theol. fakultás, Szeretetház) évi számadását és költségvetését s általában részletesen ismertesse gazdasági programját. Hosszabb, bár kevésbé indokolt vita folyt az igazgatótanácsi tisztviselők és munkakörük beosztása körüli változások s ideiglenes rendezésekről adott jelentés körül. A vita vége az lett, hogy Pokoly József th. tanár indítványa folytán élesebben kidomborított az új rendezés ideiglenes volta s az ideiglenes titkárhelyettesnek, egy nyugalmazott tanárnak és lelkésznek nem adatott meg a ker. közgyűlési tagság joga. A választások eredményének kihirdetése után a szombati gyűlés véget is ért.

Nóvember 11-én *vasárnap* délelőtt a felszentelendő ifjú lelkészek számbavétele és kibocsátása képezte a gyűlés egyetlen tárgyát.

30 ifjú lelkész felszentelését kérte egyházközsége. A felszentelendőkhez Bartók György püspök ur intézett buzdító beszédet, mely után a közgyűlés tagjai a főgondnokok vezetése alatt a farkas-utcai templomban vonultak. Itt Deésy Gyula ájtatos imája után a felszentelő beszédet az Ap. Csel. XX. részének 28. verse alapján Bartók György püspök ur tartotta; majd a felszentelési szertartás következett. Az istentiszteletet a hívek éneke zárta be.

(Folyt. köv.)

A marosi egyházmegyéből.

A marosi egyházmegye f. é. október 24-én tartotta rendes közgyűlését Maros-Vásárhelyt, úgy az egyházi, mint a világi tagok nagy részvéte mellett. Már d. e. 9 órakor népes lett a ref. felsőbb leányiskola udvara, szinte látszott az összegyülekezett tagok arcáról a nagy érdeklődés, melyet a közgyűlés egyik tárgya, a tisztikar megújítása keltett fel. A d. e. 10 órakor kezdődő közgyűlést Ravasz János közszeretben álló esperesünk lélekemelő, buzgó és közvetlensége által szíveinket Istenhez emelő, ma-

gas szárnyalásu imája nyitotta meg, megemlékezvén ebben a nagy Rákóczi és bujdosó társai hamvainak magyar földbe leendő elhelyezéséről, illetve hazahozataláról, kérve Istentől poraiknak a hontalanság után zavartalan nyugalmat.

A gyűlés megnyitása, névsorolvasás és megalakulás után következett a tárgysorozat megállapítása. A módosított tárgysorozat rendjén az esperesi jelentés következett, mely hü képét adta az egyházmegye iskolai, valláserkölcsi, anyagi és szellemi ügyeinek. Valóban lelkigyőnyörűséggel hallgattuk végig az áldozatkészség, a hitbuzgóság, az egyházunk iránti ragaszkodás sok szép példáját föltáró terjedelmes esperesi jelentést, melyben nem késik a hűséges munkásnak elismerést, míg a rést szolgának feddését nyilvánítani. Jóleső öröm töltötte el keblünket, midőn általánosságban visszapillantást láttunk 10 évi esperesi működése alatt történekről, melyből a buzgó és nemes cselekedetről bizonyosságot tevő kalvinista hitűség számos példáját hallottuk megemlíteni. Esperesi jelentése megtétele után — mivel 10 éves esperesi megbízása lejárt — lemond az esperesi állásról, melyre percekig tartó lelkesedés, éljénrés és tapsvihar hirdeti a további bizalom és ragaszkodás megnyilatkozását szeretett esperesünk, Ravasz János aa. személye iránt. Egyházmegyei közgyűlésünk esperes aa. beszámoló jelentését örömmel, lelkesedéssel vette tudomásul s buzgó, fáradhatlan munkálkodásáért jegyzőkönyvi köszönettel adózott.

Esperes aa. jelentése után új tanítók, illetve tanítónők eskütétele, új papok és tanítók egyházmegyénkbe való bekebelezése következvén, bekebeleztettek egyházmegyénkbe: Páll Károly fintaházi, Z. Kiss Sándor paniti, Péterfi Károly abodi, Szabó Sándor lukailencfalvi, Juhász Elek szentsimoni és Dengel Géza magyarósi lelkészek. Ugy a lelkészekhez, mint a tanítókhöz tartalomban gazdag, szivreható szavakat intézett esperes aa. az egyházmegye nevében. Részben kezdők az Isten országa építésében, részben kipróbált régi harcosok. Mindnyájoknak egyházmegyénkben leendő munkásságunkon legyen Istennek áldása, hogy éljen és virágozzék általuk a protestáns Sion sokáig.

Azután Benedek Dénes aa. tette meg főjegyzői jelentését az egyházmegyei tanács és közigazgatási bíróság működéséről; majd Tóth László és Kócsi Dániel számvevő aa.-i referáltak a beküldött számadások és költségelirányzatok felülvizsgálása alapján az egyházak vagyonkezelési és felügyeleti ügyeiről. Nagy József tanügyi előadó aa. statisztikai adatai a felekezeti iskolákról, tanulókról, a múlt tanévben elért eredményekről; Molnár Lajos pénztárnok aa. jelentése az egyházmegyei alapok és gyámintézeti pénztár, valamint az államsegély állapotát mind a valóságnak megfelelőleg tüntetik fel. E helyen megjegyzem, hogy Molnár Lajos aa. pénztárnoki jelentése kapcsán visszavonhatatlanul lemondván pénztárnoki állásáról, a közgyűlés úgy neki, mint a tisztikar többi tagjainak hűséges, fáradhatatlan, pontos kötelességteljesítésükért jegyzőkönyvi köszönétét fejezte ki. Végül a levéltárrendezési munkálatról tett jelentést Kovács László aa., kinek fáradságos levéltárrendezési munkálkodása 200 koronával honoráltott. Az egyházmegyei tanács előterjesztéseinek tárgyalása után — melylyel a tisztviselők illetményei a mai kor igényeinek némileg megfelelőleg emeltettek fel — a segélykérvények tárgyalása következett, melynek rendjén 18 egyház kérvénye terjesztett fel a közalapból nyerendő segélyezés végett pártoló ajánlattal. Tótfalusi József aa. tette meg ezután véleménynyilvánítását az ig.-tanács 1671—1906. sz. leiratára való hivatkozással a papok és tanítók, illetve kántorok által fizetendő szeretetházi járulékokra vonatkozólag s elfogadtatott azon indítványa, hogy a lel-

készek évi 10 koronával, míg a tanítók, illetve kántorok az egyháztól nyerendő fizetésük félszázalékával járuljanak. Ezután következett a közgyűlés egyik legfontosabb tárgya, a tisztikar tagjainak a következő 10 évre leendő megválasztása. Közfelkiáltás utján történt egyhangu lelkesedéssel esperes lett a régi kipróbált harcos, Ravasz János aa., főjegyző Benedek Dénes, aljegyző és levéltáros Viski Gyula, számvevők Kócsi Dániel és Tóth László, tanügyi előadó Kovács László, egyházmegyei pénztáros Nagy József, ügyész Biró András, helyettes-ügyész Boér Károly, tanácsbírák világi részről Bodó Sándor, Páll Károly, Hints Miklós, egyh. részről Tótfalusi József és Molnár Lajos, köztörvénytörvénybírák Madaras János, Szántó Elek, Rozsnyay István és dr. Sebess Jenő. Még csak egy fontosabb tárgya volt a közgyűlésnek az indítványok tárgyalása rendjén, a Rákóczi és bujdosó társai hamvainak Magyarországra való hazahozatalában kifejezésre juttatott kegyelete emlékének jegyzőkönyvben való megörökítése, minek egyhangu lelkesedéssel történt elhatározása után a gyűlés azzal a jóleső tudattal ért véget, hogy az egyházmegye ügye a tevékeny, ügybuzgó vezetők bölcsesége által szép és ékes rendben többről-többré halad. Már d. u. 2 óra felé járt az idő, midőn asztalhoz telepedtünk, hol a szebbnél-szebb szellemes pohárköszöntőkben nem volt hiány. Végül erősödve a Krisztusi és kollegiális szeretetben, a nap édes emlékeivel tértünk haza.

Selye, 1906, október 31-én.

Simon Gábor.
ref. lelkész.

TÁRCZA.

Gyászos lapok a magyar protestáns egyház történetéből.

1674—76. Magyar papok gályarabsága.

— Irta: dr. Dékány Kálmán marosvásárhelyi ref. koll. tanár. —

(Folyt. és vége.)

A XIV. században jött divatba, hogy a legmegrögzöttebb gonosztevőket a gályákra küldték és azóta ez a legmegalázóbb, kegyetlenebb és legsúlyosabb büntetés mód maradt egészen a múlt század elejéig, a mikor eltörölték. IX. Károly francia király, a ki szent Bertalan éjén a menekülő hugenottákra lövöldözött ablakából, 1562-ben egy Orleansban kiadott rendeletével a cigányokat, ha el nem hagyják az országot, gályára küldetni parancsolta. XIV. Lajos idejében a gályarabság rendesen örökös, egész életre szóló büntetés volt, annyival inkább, mert kevesen bírták ki tovább 5—6 évnél. Minden gályarabnak jobb vállára a G A L (galerien) betűket sütötték, hogy az illető szökés esetén felismerhető legyen. Ez a megbélyegzés a vele járó megkorbácsolatással együtt időközönként ismételve végrehajtott ugyanazon rabon is. A gályarabok között kevés magyar akadt egészen a II. Rákóczi György szerencsétlen lengyel hadjáratáig, a mikor 1657-ben a tatárok a fogságba került erdélyiek egy részét gályarabnak adták el:

»Nyolcszázat hajtottak az Vöröstengerre,
Mint ártatlanokat az veszedelemre»

mondja egy régi vers. . .

Most 20 év mulva csak 41-et vittek a Földközi-tengerre, de ez a 41 ártatlanabb volt amannál a 800-nál s mégis elvitték őket könyörtelenül; nem a vad tatárok, hanem saját keresztény testvéreik, saját honfirtársaik! . .

Ugy, a hogy voltak, nehéz lánczokkal megterhelve, elsoványodva, betegesedve és kiéhezve 1675 márcz. 11-én éjjel indították őket katonai fedezettel Lipótvárról a hosszú utra; Bécs mellett hozzájuk csatlakozott a Berencsről elhozott öt társuk is és innen már gyalogszerrel folytatták tovább keserves utjokat Lajbachon át Triesztbe. Utküzben is, ha valamelyik közülök elcsigázva a fáradalmaktól, a nehéz lánczok súlya alatt nem bírta tovább a menést, a legkegyetlenebb veréseket kellett eltűrnie. Otrokocsinak és Masárinak a fejét törte be az egyik katona dühös kegyetlenkedésével.

Triesztben levágták hajukat, leborotválták szakállukat és bajuszukat s minden még eddig el nem rabolt pénzüket, élelmiszereket, vagy még használható ruhadarabjaikat elvették tőlük. Innen Pescaraba hajóztak, majd Chieti városába értek. Itt már hatan a 41 közül annyira elgyöngültek, hogy hátra kellett hagyni őket; köztük Miskolczinak lábait a bilincsek és a folytonos gyalogolás annyira megviselték, hogy felbomlásnak indultak!

A többi 35-öt hajtották tovább Nápoly felé. Az öreg Ilyés Gergely nem bírta már tovább a gyalogolást, akárhogy verték is; adtak alája egy szamarat, de már ezen sem tudta fentartani magát, lebukott és meghalt. Góts Mihályt is szekérre kellett tenni s midőn így is nemsokára kiszenvedett, a katonák az utszélére dobták holttetését s ott hagyták temetetlenül. Háromnak a nagy őrizet mellett is sikerült utközben elszökni és így már csak 30-an érkeztek meg Nápolyba. De milyen állapotban! Az egyik tiszt, a kire egy részüket bízták, hogy átvegye őket, így kiáltott fel: »Mit csináljunk mi ezekkel? hiszen csak a bőrük, meg a csontjuk! Pedig az evezőt vonni, erős emberekre volt szükség. Május 8-án szétosztották őket a gályákra; következő napon megbélyegezték, neveiket beirták a rabok lajstromába és leláncolták őket a gályapadokhoz.

A gályarabokat rendszerint 6—6-jával láncolták az evezőpadokhoz. 4—5 vonta a súlyos »dalevezőt« s néha 15 óránál is több ideig eveznek, vagy a mint a krónikás mondja: »dalladzanak«. S ezalatt a hajó kapitánya az argousin, vagy mint a magyarok hívták, a »hóhérlópallér«, rendre verte a rabok meztelen hátát véresre. Arról is gondoskodtak, hogy ne tudjanak jajgatni: fa-, vagy vaspecekkel kipeckelték a szájukat. Evéskor aztán ezt kivették és vagy ecetes kétszersültet nyomtak szájukba, vagy ha nagyobb pihenésük volt, az előttük levő vályukba öntötték a korpából, kásából álló »ételt«. Ne csodálkozzunk ezen a sovány kosztban, hiszen Colbert, XIV. Lajos nagy minisztere szerint: »semmi sem ront meg egy-egy rabszolgát jobban, mint a kövérség és a nagy has«....

Szerencsétlen atyánkfiai közül heten soroltattak az evezővonás keserű munkájába. Egy hadigálya többi evezősei között mentek el a franciák ellen Siciliába. Közülök kettő bele is halt a szenvedésekbe....

A többinek a hajógyárban kellett dolgozni vagy a tengerparton gályaköteleket sodorni. Természetesen folytonos verés, a legkegyetlenebb bánásmód volt a részük s négyen közülök újra kidőltek a nehéz munkában. Egyetlen vigaszuk és reménységük egy odavaló Weltz György nevű polgárnak jóakarata, részvéte és könyörületes segélyezése volt. Az ő útján kereshették fel leveleikkel a hollandi követet, Nápolyban élő hitrokonaikat és a Velencében lakó nagy emberbarátot, Zaft Miklóst, aki azután a protestáns egyetemekhez írott leveleiben feltárta a magyar prot. papok szomorú sorsát. Ennek hire, mindenütt a legnagyobb részvétet keltve, elterjedt az egész Európában s különösen Angol- és Németországban gyűjtések is indultak meg fölsegélyezésükre. A szerencsétlenek ezalatt Weltz közvetítésével Nápoly alkirályához, Alvarez Péterhez is benyújtották kegyelmet kérő folyamodásukat. De sem ő, sem utóda, Don Ferdinánd Gioachimus

nem könyörültek rajtuk. Egyelőre bele kellett nyugodni sorsukba s várni, míg valahonnan segedelműkre nem küld valakit az Isten....

A Chietiben, vagy amint még nevezik, Teatében maradt hat társuknak hasonló nehéz volt a sorsa. Közülök kettőt, Miskolci Mihályt és Kórodi Jánost csakhamar megváltott a halál szenvedéseitől. A gonosztevőkkel, gyilkosokkal, rablókkal egy helyre zárták a prédikátorokat és börtönükben a legkeservesebb éhezésnek voltak kitéve; éhségük annyira kinozta őket, hogy a többi rablótársaiktól eldobott csontokon, kenyérdarabokon élésködtek, mignem Weltz, a nápolyi hitsorsosok gyámolítója, számukra is küldött némi segélyt. A mikor aztán annyira megerősödtek a könyörületeség morzsáiból, hogy gyalogolni tudtak, elvitték őket is Nápolyba a gályákra, többi társaikhoz.

A következő 1676. év végre meghozta mindnyájukra a szabadulást. A 41 magyar prédikátor közül ekkor már csak 23 volt itt együtt; a többiek halálra kinoztattak; a gályán is elvitték hetet, semmit sem lehetett tudni róluk. Ekkor történt, hogy XIV. Lajos francia király Hollandia elleni háboruja alatt, Sicilia szigete föllázadt a spanyolok ellen és a franciák mellé állott. Ezen lázadás leverésére Hollandia, mint Spanyolország szövetségese, hajóhadat küldött Siciliába. Ruyter, a hollandiai hajóhad admirális, Vesthovius nevű lelkésze által itt értesült a magyar prot. papok szerencsétlen sorsáról és az ő közbenjárására a sici-liai alkirály újra megvizsgáltatta ügyüket. A törvény-szék előtt csakhamar kiderült ártatlanságuk és ítéletében elrendelte mindnyájuknak szabadonbocsátását. 1676. febr. 11-ének estéjén hagyta oda az életben maradt 23 a gályákat. A következő nap még hárman kerültek elő: egyik a kórházból, a másik kettő a börtönből. A 41-ből 26! Három elmenekült, a többit a halál megváltotta szenvedéseiktől! S a megmaradtak is, a legszánandóbb állapotban érkeztek Ruyter hajójára, ruhájuk, ami megmaradt, leszakadozva, testük sebekkel telve, mindnyájan idő előtt megvénülve, összeaszva!

A megszabadultak Velencébe hajóztak és mint-hogy a hazájukba való visszatérés nem volt megengedve nekik, a protestáns országokban oszlottak szét; Hollandia, Németország, Anglia, Svájc, a legszivesebben fogadta a hontalanokat. . . Végre az 1681-iki soproni országgyűlés megengedte nekik a hazatérést és elfoglalhatták újra lelkészi állásaikat. A midőn 1675-ben még azt írták bucsuzó versükben, hogy:

»Panaszalkodhatunk, bizony méltán sirunk,
Most utolsó válét nemzetünknek irunk,
Mert oly szentenciát kértek mi ellenünk,
Mely ellen már tovább nem vitézkedhetünk.«

nem remélték, »hosszu rabság után valaha, idővel« hogy még megláthatják édes hazájukat, árván maradt nyájaikat és elvesztésüket keservesen sirató családjaikat!

Egy képet láttam valahol. A háttérben füstölgő tűzhányóhegy kupja emelkedik. Előttünk hatalmas hajó árbocai nyulnak a magasba. Elrongyollott, sártól, vértől bepiszkitott papi tógákba burkolt, szenvedéstől feldult arcu férfiak közelednek a hajó felé; felsebzett lábaik súlyos bilincsekbe vannak szorítva és egymáshoz láncolva. Mellettük osztrák zsoldos katonák haladnak; némelyik puskája agyával ütlegeli a megkötözött férfiakat. . . A menet egy jezsuita szerzetes felé tart, aki mint a bosszuállás démona várja a közelgőket. Tőle balra a part mellett gálya látszik, benne két összeroskadt félig ruhátlan alak; a harmadikat most hajtja maga előtt egy poroszló, korbácsával vért fakasztó ütésekét mér az előtte haladó födetlen fejére és vállaira. S az egész jelenet fölött, a hajó árbocán zászlót lenget a szél, messzire látszik rajta a keresztes jele. Azok a szerencsétlen emberek, magyar prédikátorok, a szeretett vallását hirdették, az a bosszuálló

démon is az Isten szolgája, ő is a szeretet vallását van hivatva tanítani. S a zászlón a jelvény, ennek a vallásnak a jelvénye a szeretet vallásáé!

Az 1675. esztendőben az emberek egy része így fogta fel Krisztus vallásának ígét! Szomorú idők voltak ezek a magyar prot. egyházra, adjunk hálát Istennek, hogy elmúltak. Elmúlásuk jól esik lelkünknek s mégis, elszorult kebellet is szívesen emlékezünk rájuk. A martyrium dicsfénye nemcsak a keresztnység első századainak homályát ragyogja be; átvilágítja a középkor sötéttségét is és protestáns egyházunk története is átélte e korokat, neki is meg voltak a vértanui, kiknek szenvedésekkel szerzett dicsősége annál ragyogóbbá teszi a történelem lapjait. Ezekből a lapokból tanultuk meg azt, hogy az elnyomatás korszakát nemcsak a népek, hanem a vallások történetében is, a virágzás, erősödés boldog századai váltják fel!

IRODALOM.

E rovatban minden munkát megemlítettünk, a mi szerkesztőségünkbe elküldött, de hosszabb, bírálatos ismertetésre nézve a szerkesztőség fentartja saját elhatározását.

„**Protestáns Zeneközlöny.**“ Szerkeszti *Fővenyecsy Bertalan*. Sárospatak.

A korábban „*Református Zeneközlöny*“ c. alatt szerepelt, komoly hézagpótló zeneműfolyóirat újabban a luth. testvérek zeneügyét is programjába vévén, ehhezképest címét is megváltoztatta. Legújabb száma II. évf. 20. sz. 1906. okt. 15-ről egy komoly és hosszabb tanulmányt közöl „*Magyar ritmus szövegben és dallamban*“ címen. Majd *Apáthy Miklós* folytatja tanulmányát „*A próbaénekeskönyvről*“. Melléklete (65—72. lapokon) adja: a XVI. Zsolt. orgona letétét *Varga József* (ref.) és több luth. énekét; továbbá Luther énekét („*Erős várunk...*“) vegyes karra átírva *Szügyi Józseftől*; egy gyászdalt férfikarra; a „*Magyar gályarabok énekét*“ (Oh Sion, légy csödességben...) kettős gyermekkarra és végül még egy lutheránus éneket karra írva.

A derék foyóiratot ajánljuk egyh. zenekedvelőink s főleg kántoraink szíves figyelmébe és támogatásába. Egész évi előfizetési díja a melléklettel együtt 12 kor. Megrendelhető a szerkesztőnél, ki egyszersmind kiadó is, Sárospatakon. A mi kerületünkben állandó munkatársai: *Deák Gerő*, *Nagy László*, *Szabó, György*, *Seprődi János*, *Zsigmond Ferenc*.

„**Háromszék felkelése a Rákóci szabadságharc elején.**“ Tanári székfoglaló értekezés. Irta: *Csutak Vilmos* ref. koll. tanár. Sepsiszentgyörgy.

A 30 oldalra terjedő elegáns kiállítású és nyomású tanulmány aktuális füzetke, akár ha írója pályáját, akár ha a napi eseményeket tekintjük. Gazdag kor- és kulturtörténeti adatok felhasználásával készült munka, mely becsületére válik jeles szerzőjének s egyben foglalomul vehető arra nézve, hogy tehetséges és szorgalmas írója sok szépet és értékeset fog produkálni a hazai s főleg a székelység története feldolgozása terén. Gratulálunk úgy az írónak, mint a derék kollégiumnak. Legyen rajtuk s munkájukon Isten áldása!

„**Emlékirat a magyar zene ügyében.**“ A kolozsvári m. kir. zenekonzervatorium igazg.-választmánya megbízásából készítette *Seprődi János*. Budapest, 1906.

A „magyar zene“ körül régi vita és harc folyik nemcsak a „nemzeti“ és „internacionálisták“ tábora közt a jogosultság tekintetében, hanem az előbbieknél táboraiban is a magyar zene rythmusára s egész jellemére nézve. Lényegében az e tekintetben való eltérő felfogások magyarazzák azt a sokszor szenvedélyes harcot is, ami többek közt a mi reform. „*Próba énekes könyvünk*“ körül is még mindig tart. E harcban *Seprődi János* kolozsvári kollégiumunk tanára komoly részt vett ki magának; mondhatni — lelke igazi vágyának megfelelőleg — ez irányban dolgozott legtöbbit. Kétségkívül autodidakta e téren, de úgy a gya-

korlat, mint az elmélet terén oly magas fokra képezte magát e mezőn, hogy szava ma már komolyan számba jön a zenei irodalomban. Lapunk tere nem engedi, hogy zenei ügyekben szakszerű fejtegetéseknek tért nyithassunk. De kész örömet hívjuk fel az érdeklődők figyelmébe ez 54 oldalos füzetre, mely eredetileg a „*Budapesti Szemle*“ben jelent meg. Hogy hol? és hogyan juthatni hozzá? talán a szerző adhat erre nézve részletesebb felvilágosítást az érdeklődőknek.

KÜLÖNFÉLÉK.

Egyházkerületi közgyűlésünk szombattól kedden estig tartva, négy napi folytonos tanácskozás után véget ért. Azokról a gazdag tanulságokról, melyeket lefolyása alatt szerezhettünk ily röviden nem tudunk és nem is akarunk beszámolni. Fontosabbak azok, semhogy csak így hamarosan szabad volna velük végezni. De visszatérünk reájuk. Most csak a hálának akarunk kifejezést adni, melyet páratlan szeretettel övezett legidősb', elnöklő főgondnokunk *br. Bánffy Dezső* iránt érezzük, ki majdnem megszakítás nélkül vezette ismert bölcsességével, tapintatával és ügybuzgóságával tanácskozásainkat, főgondnok társainak élén. Az Isten áldja meg őt és tartsa meg nekünk gondnoktársaival együtt — sokáig!

Egyházkerületi választások. A lefolyt egyházkerületi közgyűlésen a következő választásokat ejtették meg:

a) *Eggetemes konventi tagokká választották, egyházi részről:* Deésy Gyulát, Kenessey Bélát és Lénárd Józsefet; *világi részről:* Simó Lajost, Mezei Albertet és Fogarassy Albertet; *póttagokul egyházi részről:* Bodor Jánost, Nagy Károlyt és ifj. Péter Károlyt; *világi részről:* Bedőházi Jánost, Kincs Gyulát és Papp Istvánt; b) *Baldácsi-alap kezelő bizottságba:* *br. Bánffy Dezsőt*, *dr. Bartók Györgyöt* és *póttagul:* Mezei Albertet, c) *tanárjelölő bizottságba:* *dr. Csernátóny Gyulát*, *Deák Lajost*, *id. Péter Károlyt* és *Ravasz Jánost*; d) *országos közalap bizottságba:* *dr. Bartók Györgyöt* és *Mezei Albertet*; e) *igazgató-tanács ügykezelésének megvizsgálására:* *Biró Andrást*, *Csiszár Gyulát* és *Somodi Istvánt*; f) *egyházkerületi pénzkezelés megvizsgálására:* *Balogh Károlyt*, *Bartha Dezsőt*, *Gáspár Jánost*, *Imre Sándort*, *Jancsó Lajost*, *Nagy Károlyt*, *Pataky Józsefet*, *Szathmári Ákóst*, *Szécsi Ferencet*, *Tauszig Hugót* és *Török Istvánt*; g) *al-gondnokká a dési egyházmegyénél* *Ferenczi Andrást*, *a széki egyházmegyénél* *Barcsai Tamást*, *a nagyszabeni egyházmegyénél* *Szalánczy Jenőt* és *a kézdi egyházmegyénél* *dr. Török Andort*. A megválasztott egyének eddigi munkássága megnyugtató afelől hogy a jövőben is — miként a multban — nemes hivatásuknak hiven megfognak felelni.

Papszentelés. A közgyűlés igen nevezetes mozzanatát képezte az új papoknak felszentelése. A felszentelés a farkas-utcai templomban ment végbe, hol *Deési Gyula* esperes fenkölt imája után *dr. Bartók György* püspök mondott hatásos felszentelő beszédet, melynek textusa *Ap. Csel. XX. 28. v.* képezte alap gondolatát „*Gondot viseljétek magatokról és a nyájáról, melyben a Szentlélek gondviselőkké tett titeket!*“. A következő új lelkészek tették le az esküt: *Bagoly Lajos*, *Bálint Ferenc*, *Biró Dezső*, *Csiky István*, *Csutak István*, *Dali István*, *Daróczi Ferenc*, *Farkas Jenő*, *Farkas Károly*, *Ferenczi Gyula*, *Imre József*, *Juhász Elek*, *Kádár Béla*, *Kósa Béla*, *Köpeczy Károly*, *Márk Mihály*, *Márton Árpád*, *Máthé Gyula*, *Megyaszi Mihály*, *Nagy Domokos*, *Nyárádi László*, *Pataky Gyula*, *Simó Gábor*, *Szabó András*, *Szabó Géza*, *Szabó Gyula*, *Szabó Sándor*, *Szathmári Gyula*, *Szolga József* és *Zöld Márton*. Az Ur adja az ő kegyelmét, hogy az új lelkészek minél nagyobb buzgósággal munkáljanak Isten országa építésében.

Az Irsay-ügy az e hó 13-án tartott főtörvényszéki határozattal egy lépéssel elő, illetőleg vissza haladt. A főtörvényszék egyhangu határozattal feloldotta az egyházmegyel bíróságnak a perújításra vonatkozó határozatát s új tárgyalásra utalta az egyh. megyei törvényszéket.

Lelkész beiktatás Magyaróson. Lélekemelő, magasztos ünnepe volt a magyarósi egyházköztségnek f. é. okt. 21-én, mert ekkor iktatta marosi egyházmegyénk fáradszón esperese, *Ravasz János* aa. hivatalába az egyház ujonnan választott lelkésze, *Dengel Géza* aát. Már d. e.

9 órakor élénk érdeklődéssel sereglett össze a hivek nagy része a templom melletti térre, hol öröme külső jeleül virágok özönétől bevont díszkapu volt felállítva. Fél 10 órakor harangzugás közt érkezett meg érdemekben gazdag esperesünk, jobbán az új lelkész. A község nevében Iszlai Ferenc községi bíró tolmácsolta a magyarósi közönség istenhozottját, mire a fehérbe öltözött leánykától s a nagy néptömegtől körülvevő esperesünk válaszolt ékesszólásának megragadó szavaival. Majd az ifjú lelkész emelkedett fel, köszöntve az egyház apraja-nagyját krisztusi szeretettől áthatott kebelével, mire két ifjú leány talpraesett dikció kíséretében virágcsokrot nyújtott az üdvözölteknél. A rezsenda végső akkordjai elmulásával a lelkészi lakás első ért a menet; pár perc múlva már zúgtak a harangok, szólítva az Ur házába, melyet zsufolásig betöltött a helybeli és vidékről összegyűlt áhitatos hivek nagy tömege. A 90. zsoltár elhangzása után Ravasz János esperes aa. mondott keblének fenkölt érzelmével, ünnepélyes beiktató imát, kérve egyház és új lelkész közösen végzendő munkálkodására Istennek áldását, kegyelmét, segedelmét, mire szép beszéd kíséretében az Atyának, Fiunak, Szentléleknek nevében az új lelkészt beiktatta hivatalába. Ifjú lelkész aa. lépett ezután a szőzökre. Imájában Istentől munkájához erőt kérve, megtartotta II. Tim. IV. 5. alapján tartalomában és kidolgozásban egyaránt gazdag magasszárnyalású és szóközi hévvel előadott beköszöntő beszédét. A templom-előtti téren az öreg Farkas Károly aa. — kinek bibliai ismerete mindnyájunkat megalapított — tolmácsolta keble érzelmait az esperes és új lelkész aai iránt. Istentisztelet után e sorok írója adta át új lelkésznek az egyház ingó javait, minek megtörténte után új lelkész aa. vendégszerető házához gyűltünk össze a fehér asztalhoz, hol az öröm és kelkesedés szellemes pohárköszöntőkben nyert élénk kifejezést. Vajha a hazafiság és hithűség e védbástyája boldog és megalégedett lakozást adna ifjú lelkész aának, hol munkálkodása gazdag aratást eredményezne! Övezze hallgatóinak szeretete. Selye, 1906. okt. 31-én. *Simon Gábor*, ref. lelkész.

Tanár-választások. A most lefolyt kerületi közgyűlés alkalmából a következő választások történtek a kerületünkben megüresedett tanári állásokra. A nagyenyedi ref. tanítóképezdénél a Nagy Lajos nyugalmaztatásával megüresedett paedagogiai tanszökre, mely egyuttal az igazgatói tisztséggel is egybe van kapcsolva, székelyudvarhelyi collegiumunk kiváló tanárát *Fejes* Aront választották meg, kinek paedagogiai tudása, lelkészi képzettsége a legszebb reménységgel biztat s egyetlen tanítóképzőnk jövője úgy gondoljuk az övében a legjobb kezékre van bízva. Ugyancsak a nagyenyedi tanítóképezdéhez a történelem-földrajzi tanszökre az eddig ott helyettes tanárkodó *Elek* Viktort választották meg, kiben ismét egy fiatal képzett munkaerőt nyert az intézet. A szászvárosi latin-történelmi tanszöket dr. *Görög* Ferenc, a történelem-földrajzit *Orbán* Gyula nyerte el. Az ök munkálkodásuk elé is bizalommal és reménységgel nézünk. Isten áldása legyen mindnyájuk munkáján.

A nagyenyedi diákok zarándokutja. Amit a katolikus tanuló ifjuság felváltva, évenként megtesz, hogy Rómába zarándokol a pontifex maximushoz, azt tette az enyedi kollégium ifjusága Budapestre és Kassára a princeps maximushoz, Rákóczihoz s a vele hazatért Thököly hamvaihoz. Utjuk zarándoklás számba ment, tudva, hogy III-ik osztályu rázós kocsiban, fapadokon, három rossz éjszaka, nélkülözések és mintegy 1500 kilométer ut árán láthatták meg a szent hamvakat. Az egész tanárkar, három kivételével, kik az itthonmaradottak felügyeletét vállalták, kísérte a 26 válogatott diákot, kik Bethlen Gábor ifjusága képviselésében hódoltak a fejedelmek ravatalánál. Vállalkozásuk annál értékesebb, mert a fővárosi intézeteket és a sárospataki főiskolát ide nem számítva, az ország összes iskolái közt, az ö karavánjuk volt a legnépesebb. Meg is becsülték öket mindenütt. A legjobb néző helyre állították Budapesten, Kassán is. Könnyen jutottak be oda, hová mások életveszélyes tolongás vagy nagy protekció árán jutottak be. Amit Thaly Kálmán mondott kassai beszédében, hogy a temetkezési helyek a magyar ifjuság zarándoklási helyei lesznek, valóra váltották. Ök már, első az országban, elzarándokoltak a szent helyekhez, a kálvinista kegyhelyekhez. Budapesten a bezerédi-utcai iskolában szállottak meg, a Metropol-szállóban: érkeztek s a Rákóczi-úton a Rókus-kórház mellett állottak sorfalat s úgy csatlakoztak a küldöttségekhez. Bejutottak a Bazilikába is, a Deák-

téri templomban is a hamvakhoz. Kassán az Andrásypalota előtt állottak első sorban itt is s a dómba az első közt nyertek bebocsátást. Itt a kaszinó helyiségében érkeztek s éjjelre a sárospataki testvér-intézet vendégeiül szállással s jó magyaros vacsorával fogadta öket. Mint zárt társaságot, külön kocsit szállította a csapatot. Budapesten is, Kassán is látták a hamvak megérkezését. Fejér selyem két hattyus zászlók s Bethlen címeres, nemzeti színű karzalagjaik előtt rendörök, csendörök vonultak félre, adtak tisztelegve utat. Ennek a kirándulásnak nevelési jelentőségét az ad, hogy míg az a haza szent szerelmének ápolására, fokozására örök hatású leszen, láthatták vidéki ifjaink, kik közül némelyik Kocsárdon tul sem járt, a haza fővárosát ünnepi díszben, a felvidék szívet pompás fényben s a magyart Budapesten oly pazar fényben, mire csak a Rákóczi rajongás képesíti. Felelevenedett előttünk Kassán a kuruc-kor külsőleg a díszmenetben, bensőleg az ünnepély vezérlő eszméiben. Kortörténelmi és ethnographiai tanulmány volt a kirándulás, melyet soha sem felednek, melyről unokáinknak is regélnek s melyre, hogy vállalkoztak tartoztak véle Bethlen Gábor szellemének.

Elszámolás. Szász Ludvig az ev. ref. egyház templomának építésére az 1902—1905. években begyűlt adományokról: Eltétő Dániel 1 hold erdő értéke 180 kor., Kolozsme gyében eszközölt gyűjtés 300 kor. 89 fill., Szöcs Ferenc gyűjtése 34 kor., Nagy György gyűjtése 12 kor., 50 fill., Tekei takaréék 30 kor., gr. Bánffy György 100 kor., Magyaró egyház 10 kor., Lénárt József 2 korona, Gruzda Ferenc 1 kor., Erdélyi Béla lelkész gyűjtése 8 kor. 68 fill., Bójtke József 2 kor., Szalma Lajos 2 kor., Szalma Lajosné 1 kor., Szatmári Ádám 1 kor., Héjja Albert 1 kor., Veres Árpád 1 kor., Viski Ferenc 1 korona, Kapcza József 1 kor., Nagy Lajos 1 kor., Farkas Gyula 2 kor., Máté Albert tanító gyűjtése 7 kor., Vadasdi Márton 1 kor., Korondi János 2 kor., Blosz Sándor 1 kor., Felfalva egyház 5 kor., Kiss Lajos 2 kor., Pataki Dénes tanító gyűjtése 25 kor. 17 fill., Ravasz Béla 1 kor. 40 fill., Pataki Dénes 2 kor., Deák Lajos 2 kor., Szabó Lajos 1 kor., Jenei Mihály 1 kor., Szász Márton 2 kor., Maksay József 1 kor., Pataki Mihály 2 kor., Szász Béla 1 kor., N. N. 20 fill., Dedrád község 10 kor., Kövendi Kálmán 1 kor., Vajdaszentiván hitelszövetkezet 5 kor., Pataki János 1 kor., Szendrey Gábor 1 kor., Vajdaszentiváni egyház 5 kor., Benedek Árpád 3 kor., bál jövedelem 64 kor., országos gyűjtésből 406 kor. 20 fill., Közhasznu szövetkeztől 50 kor., Szabó Béla 2 kor., Illyés József 1 kor., Gál N. 2 kor., Papp Sándor 1 kor., Mojzer N. 1 kor., K. L. 25 fill., Urmanczy János 10 korona, Urmanczy Nándor 4 kor., Horváth József 1 kor., Schmidt Ödön 1 kor., Gergelyi Sándor 1 kor., dr. Ferenczi István 1 kor., dr. Drotlef Béla 1 kor., Bodó Béla 1 kor., Drotlef N. 1 kor., N. N. 1 kor., Vinkler Bernát 5 kor., Farkas Imre 2 kor., Teplánszki Emil 2 kor., Eltétő Dániel 20 kor., Weisz Áron 2 kor., Vinkler Andor 2 kor., Belics N. 2 kor., Kápál Ferenc 1 kor., Gorfinger 5 kor., N. N. 2 kor., Mannheim János 2 kor., Hauszler Benjámin 2 kor., Mních Ádám 2 kor., id. Vinkler Mihály 2 kor., Deutsch Béla 2 korona, Tarján Béla 1 kor., Jánosi N. 1 kor., Fuchs N. 1 kor., Rozer S. 1 kor., Heimann N. 5 kor., Ágoston Ágost 2 kor., László Albert 1 kor., Dienes N. 2 kor., Keinczel N. 2 kor., N. N., 2 kor., N. N. 1 kor., Mélik Bogdán 3 kor. Összesen 1420 kor. 35 fill. Az egyház nevében hálás köszönetet mond: D.-Széplak, 1906. okt. 30. *Papp* Lajos, ev. ref. lelkész.

HIVATALOS RÉSZ.

Sz. 158—1906.

FELHIVÁS.

A nagyszebeni egyházmegye tiszteletes lelkész afiait felhivom, hogy 1907. évre összes nyomtatvány szükségleteiket azonnal jelentsék be, hogy a megrendelést megtehessem.

Héviz, 1906. november hó 6-án.

Biró György,
ref. lelkész.

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Adalék az egyházi alkalmazottak üzleti mellékfoglalkozásainak kérdéséhez.

Az a nagy vita s kerületi közgyűlésünk többségének azon állásfoglalása, mely alkalmat adott br. Bánffy Dezső főgondnokunknak ismeretes beszéde elmondására s amelynek jelentősége ma egész egyházi közéletünket uralja: kötelességünké teszi, hogy e kérdést, főleg egyházkerületünk szempontjából közelebbről megvilágítsuk s így alaposabb tájékozást nyujtsunk ezekre vonatkozólag azoknak, kik a közgyűlésen jelen nem lehetvén, kellő tájékozódást nem szerezhettek, vagy talán épen egyoldalú és felületes értesülésekre vannak utalva.

Hogy vetődött fel e kérdés? Mi volt története? Mit tett az Igazgatótanács és mit a ker. közgyűlés? S hogy állunk e kérdésben most? E kérdésekre kívánunk lehető objektív feleleteket adni, hogy kimutathassuk, miszerint mostani ker. közgyűlésünk e kérdésben elfoglalt álláspontjával s az Igazgatótanács javaslatának visszautasításával épen nem szolgálta egyházunk érdekeit.

Érvényben levő Egyházi Törvényeink az egyházi alkalmazottak (tanítók, tanárok, lelkészek) nem hivatali foglalkozásairól különbözőképen intézkednek.

1. A *tanítókra* nézve a 439. §. ezt mondja:

„A tanító vármegyei, városi, községi és egyházi képviselő, valamint esküdtszéki tag is lehet, a kántori és orgonista teendőket teljesítheti, temetéseken segédkezhetik; de a tanítóság mellett semminemű hivatalt nem viselhet egyházi hatóságainak engedélye nélkül.“

2. A *tanárokról* a „Gimnáziumok“ feliratu részben — s így talán csak gimnáziumi tanárookra értendőleg — a 469. §. utolsó bekezdése következőleg intézkedik.

„A tanárok, az iskola felsőbbségének engedélye nélkül sem más intézetben nem taníthatnak, sem az intézet növendékeinek magánórákat nem adhatnak és hivatásuk betöltésében akadályul szolgáló tisztséget, vagy megbízást el nem fogadhatnak.“

3. A *lelkészekről* a 141. §. szól így:

„A lelkészek az olyan foglalkozásoktól, melyek a tanulmányozásban, hivatalos teendők végzésében akadályul szolgálhatnak, hallgatóikkal való viszonyukat megzavarhatják, szorosan óvakodjanak.“

A nélkül, hogy a törvényt magyarázat utvesztőjébe bővebben belemennénk, csak azt kívánjuk megállapítani, hogy egyházkerületünk Igazgatótanácsa, mint az egyházkerület „közigazgatási felelős ívhatósága“, mely „kormányozza az egyházkerületet egyik közgyűléstől a másikig“ és „örkődik a fő-, közép- és népiskolák mindennemű vagyona és ügyei felett“, több oldalú tapasztalattól irdittatva, pár évvel ezelőtt számba vette az egyházi alkalmazottak mellékfoglal-

kozásait, hogy összevethesse a törvény idevonatkozó rendelkezéseivel.

E számbavétel során kitűnt, hogy a mellékfoglalkozások egy része olyan, hogy azoknak tudomásulvételét, illetőleg engedélyezését az Igazgatótanács saját felelősségére nem vállalhatja.

Az 1904. évi kerületi közgyűléshez azért olyan előterjesztéssel élt, hogy a kerület, élvén az E. T. ben neki biztosított „Szabályrendelet“-alkotási jogával, hozzon a mellékfoglalkozások tekintetében egy oly szabályrendeletet, a mihez a tudomásulvétel, illetőleg engedélyezés tekintetében az Igazgatótanács tarthassa magát. Utasítást, direktívát kért tehát a ker. közgyűléstől a törvény alkalmazására nézve s egyben előterjesztett és elfogadásra ajánlott egy ily Szabályrendelet-tervezetet.

A kerületi közgyűlés azonban akkor Pokoly József th. tanár indítványára 23. jksz. alatt kimondotta, hogy:

„az Igazgató-Tanácsnak a lelkészi, tanári és tanítói mellékfoglalkozások szabályozása tárgyában beadott javaslata felett napirendre tér, mert az Egyh. Törv. 141., 439. és 469. §§.-aiban egyházunk érdekeit kellőleg biztosítva és ugyancsak az Egyh. Törv. 301. §-ban megvédelmezve látja. Ennélfogva elegendőnek tartja, hogy az Igazgató-Tanács amennyiben a lelkészek, tanárok, tanítók az Egyh. Törv. 141., 439., 469. §.-ával ellenkező eljárást, viselkedést tanusítanak, avagy foglalkozást folytatnának, ezek ellen a 301. §. alapján a fegyelmi bíraskodás rendes útján járjon el.“

Kerületi közgyűlésünk e határozata épen nem szolgált előnyére a felelősség tudata élénkítésének. Nem a kerületi közgyűlésének, mely ilyen módon kitért ez ügy célszerű rendezésének felelőssége elől s a valamelyes rendezésnek odiumát, vagy a rendezetlenségéből folyó hátrányokért, károkért, mulasztásokért való felelősséget az alsóbb fokú köz-igazgatási hatóságok, illetőleg ezek fejeinek nyakába varrta. És nem szolgált az érdekelt felelőssége emelésére sem; sőt alkalmat adott némelyeknek arra, hogy e határozatra való hivatkozással most már — mint maguk mondják: „jóhiszemű tévedéssel“ — a törvényt szabta kötelesség alól is emancipálják magukat. A fegyelmi eljárás egyedül fennmaradó útjának hátrányairól később szólnunk.

Az Igazgató-Tanács 1½ év alatt bőségesen tapasztalván e határozat hátrányait, most már, bár a legkirívóbb bajok forrásának: az *üzleti* mellékfoglalkozásoknak szabályozását kérte a mostani 1906-iki ker. közgyűléstől. Kérte pedig egy oly indokolt, körültekintő és egyházunk szociál-ethikai magasrendű hivatással szem előtt tartó előterjesztésben, amely valósággal mintája lehet az e fajta munkálatoknak.

Miután még ezzel az előterjesztéssel szemben is oly rideg, elutasító álláspontra helyezkedett a ker.

közgyűlés többsége s miután többfelől nem helyes világításban tüntetik fel azt: közöljük egész terjedelmében az alábbiakban:

3130—1906. szám.

Főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlés!

Fontosságánál fogva évi általános jelentésünk keretéből ki kell emelnünk, s külön előterjesztés tárgyává kell tennünk egy kérdést, amely több tekintetből napról-napra gyarapszik jelentőségében.

Ez a lelkészek, tanárok, tanítók üzleti mellékfoglalkozásainak, s ezek szociális vonatkozásainak kérdése.

Időnként fölmerült nagyon válságos esetek, legutóbb egyik kollégiumunk szempontjából több, mint három éven át súlyos aggodalmat okozott, s befejezésre most a székeludvarhelyi kir. törvényszék 1767—1906. sz. Végzésével jutott büntetőbírói ügy, mely igazgatótanácsunkat is, valamint fegyelmi törvényszékünk elnökét, a büntető bírósági megkeresésekkel szemben felelősségteljes helyzetekbe hozta, azt követelik, hogy belőlük két főirányban levonjuk a tanulságos következtetéseket.

Egyik következtetés az, hogy az üzleti mellékfoglalkozások a valóságban sokkal terheesebbek, mint a milyenneknek a bejelentési rovatok szerint szoktak feltűnni. Sőt néha nagyon súlyosak is. Pénzintézeti, illetőleg kereskedelmi mellékfoglalkozások az illető egyházi tisztviselőknek munkaerejét nem csupán a bejelentett napokon és órákban kötik le, hanem általában olyan felelősséggel terhelik őket, amelynek viseléséhez szükséges jogi és kereskedelmi szakértettséget sok idő és gond ráfordításával, végkép tehát hivatalos egyházi szolgálatuk számlája terhére szerezhetik meg: sőt ha azt megszerezniük így sem eléggé sikerült, igyekezeteik jóhiszeműsége sem menti meg őket a hátrányos következményektől, izgalmaktól és zaklatásoktól, a melyek aztán hivatalos szolgálatukra is károsan hatnak vissza.

A másik következtetés az, hogy az üzleti intézmények nem mind egyaránt méltók azon erkölcsi támogatásra, a melyet egyházunk szolgálati kötelességébe tartozó munkások közreműködése által nyernek. A tisztán üzleti nyereségekre és osztalékok emelésére törekvő pénzintézetek, még ha jótékony célokra alamizsnát nyújtanak is, de ha a kis existenciák és a munkás néposztályok javát rendszeresen elősegítő, biztosító üzletágakat és műveleteket nem folytatnak: egyházunk erkölcsi feladatai és társadalomépítő földi hivatása szempontjából nem méltathatók arra, hogy egyházi szolgálataink munkaerejét, gondját bérbevéve, megfizetve, részben maguknak köthessék le.

Bizonyos azonban, hogy bármely fennálló, régibb és újabb üzleti intézmény, korunk uralkodó törekvéseire figyelvén, ezekhez lényegesen alkalmazkodhatik s könnyen tehet a feltétlenül előtérbe került szociális érdekeknek becsületes nagy szolgálatokat.

A szociális fejlődés eszméjét ma már a hazafias felekezetek egyházi, mondhatni versenyezve karolják fel, s ezzel földi hivatásuk nemes betöltésén sem helytelenül munkálkodnak. Egyházkerületünkhöz nem méltatlan, ha inkább cselekedve, mint beszélve és beszéltetve, lendíteni igyekeznek az eszme fejlődésén s ezt az üzleti mellékfoglalkozások kérdésének kapcsán nem mulasztja el.

Szakembereknek széles körben ismeretes tanulmányai alapján azt a véleményt alkothattuk, hogy a gyámolítást igénylő néprétegek, a köznépi anyagi és erkölcsi javának, nemzeti társadalomnak komolyan számbavehető jó szolgálatokat leginkább az olyan akár fennálló, akár át-, vagy újan alakulandó üzleti intézmény tehet,

1. amelynek a jelzáloghitel kielégítésére záloglevél üzletága van, vagy ezen üzletág létesítésére más pénzintézetekkel már szövetkezett;

2. amelynek üzlet- és műveletkörébe az ingatlan birtokszerzés, parcellázás és telepítés beletartozik és folyamatosan van;

3. amelynél a személyi hitel átlagos kamatlába nem haladja meg a takarékbetétek átlagos kamatlábjának másfélszeresét;

4. amellyel valamely más pénzintézet kölcsönben szavatosságot vállalt a takarékbetéteknek legalább fele összegükig való biztonságáért;

5. amely ipari vállalatot tart fenn, vagy ipari közműhelyt létesített, avagy munkások-építési szövetkezetet segített létre;

6. amely a tagok hiteligenyeinek kielégítésére, szövetkezeti alapon áll fenn;

7. amely iparosoknak, vagy —

8. amely kisgazdáknak termelő és értékesítő szövetkezetül létesült;

9. szövetkezet, amely a tagok fogyasztásának előnyös kielégítésére alakult.

Csak amely intézmény ezen, avagy szociális érdekek szempontjából ezekhez hasonló föltételek valamelyikének. vagy többnek is megfelel: tekintendő erkölcsi alapon arra jogosultnak, hogy egyházi tisztviselőknek munkáerejét, mint mellékfoglalkozást, egyházi hatóságaink jóváhagyásával, illetőleg engedélyével igénybe vehesse.

Ezek előrebocsátása után a következő javaslatokat tesszük:

1. Mondja ki a főtiszteletű Közgyűlés, hogy egyházkerületünk a szociális fejlődés eszméjét és társadalomszervezés munkáját a rendelkezésére álló erkölcsi, egyházkormányzati és anyagi eszközökkel általában és rendszeresen támogatni kész.

2. Mondja ki, hogy a szociális érdekeknek protestáns erkölcsi alapon való beható megértését az egyházi értekezletek fokozott mértékben lesznek hivatva minden lehető alkalommal terjeszteni.

3. Mondja ki, s az egyházi hatóságoknak adja utasítást, hogy hatáskörükben egyházunk szolgálataink csak olyan üzleti intézményeknél vállalandó mellékfoglalkozásait méltányolják, amely üzleti intézmények működése a köznépi anyagi és erkölcsi javának előmozdítására irányul, vagy sorsának könnyítéséhez lényegesen hozzájárul.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgatótanácsának Kolozsvárt, 1906. okt. hó 18-án tartott üléséből.

Br. Bánffy Dezső,
elnök.

Váró Ferencz,
előadó-tanácsos.

Sorsát tudjuk. A közgyűlés Pokoly tanár indítványára ezt is visszautasította s felújította 1904. évi határozatát, főleg — mint az indítványozó indokolásából kitetszik — azért, mert „nem akart az egyházi rendőrködés”-nek tért nyitani. Dr. Bartók püspök ugyan e vonatkozásban rejltó diffamáló invektívát élesen visszautasította, figyelmeztetve arra a köteles tiszteletre, melylyel éppen egy lelkészképző tanár a fennálló hatóságok iránt viselkedni tartozik.

A javaslat azonban — a sok oldalról érdekelt szavazataival is — visszautasított s alkalmat adott br. Bánffy Dezső főgondnoknak már ismertetett és méltatott beszéde elmondására.

S most immár számba vehetjük, hogy mit is tett a ker. közgyűlés e javaslat visszautasításával?

1. Mindenekelőtt — s ez a legnagyobb, a morális veszteség — megfosztotta kerületünket attól, hogy egyházunk szociál-ethikai hivatásának tudatát s azt a készségét, hogy ezt minden rendelkezésére álló eszközzel szolgálni kívánja, erőteljesen kifejezze és hangsúlyozza. Amely tekintetben való elmaradottságunkért, nap-nap után élesebb szemrehányást kell elszenvednünk a társadalom minden osztálya részéről, hogy a szociális bajok orvoslásában nem veszünk részt, mint egyház azzal a tudatossággal, melyet éppen tőlünk joggal várhatni: ezt mostantól kezdve még több igazsággal vágthatják szemünkbe. Hogy a pénznek, üzletnek uzorává való elfajulása ellen nemcsak nem küzdünk, de magunk is beállunk azok sorába, kiknek elve: pecunia non olet. Ezt szereztük meg magunknak e határozattal. Kiszámíthatatlan morális veszteséget!

2. Teremtettünk vele oly helyzetet, melynek anyagilag és erkölcsileg nemcsak a köz-, hanem az egyesek is nagyon megadhatják az árát. Mert ne feledjük, hogy az üzleti mellékfoglalkozások szabályozása nemcsak a felülről való „rendőrködés”, hanem a kifelé és lefelé való „védelem” szempontjából is szükséges lett volna.

A rendőrködés ugyanis, ha e szót diffamáló mellékjelentésétől megtisztítjuk, egyenesen komoly és nemes kötelesség, melyet a különböző egyházi

hatóságoknak maga a törvény előír. Nem más ez lényegében, mint a rend fentartása és a bajok preventív megelőzése. Ugy tudjuk pedig, hogy a jó közigazgatásnak ez épen egyik főfeladata és mérhetetlenül több áldás van rajta, mint az utólagos „megtörölő” büntetéseken, melyekkel már a kárt orvosolni a legtöbb esetben nem lehet. A szociális élet rendje érdekében az egyéni korlátlan szabadságból — ez ál-liberalizmusból — mindig áldozatot kell hozni, melynek áldásai különben magára az egyénre is visszahatnak. Ezt a bölcs „önkorlátozás“-t kérte az Igazgatótanács a kerület autonóm határozatától. A törvényt megvető egyéni szabadság nevében e kérés visszautasított és a hatóságok a „fegyelmi megtorlásra” utaltattak. Nos, mi lesz már most azokkal az egyházi alkalmazottakkal, akik ellen akár nemes, akár nemtelen indokokból származó panasszal élnek, hogy hivatali köteleességeiket a mellékfoglalkozás miatt elhanyagolják? S mi főleg akkor, ha az emberek tudatában igen helyesen mindinkább tért hódít az az igazság, hogy a pap, tanár, tanító nem végezte el még hivatalos köteleességét a templokozás, a tanóra kitartásával? Mi ha a pap hivatali köteleességei közé számlálják a betegek meglátogatását, szegények gondozását stb. s mindezt rendszeresen? Ugy-e folyton nőni fog a fegyelmi panaszok száma? Ugy-e, hogy minden panaszt legalább is fegyelmi elővizsgálat tárgyává kell tenni? S mit gondolunk, hány ilyenre lesz szükség akár csak azon a címen is, hogy olyan mellékfoglalkozásokat üz az illető, a melyek „hallgatóival való viszonyát *megsavarhatják*?” Mert a törvény lám, nem arról szól, hogy „*megsavarják*”, hanem arról, hogy „*megsavarhatják*”. Még eddig hivatkozni lehetett — nem a mulasztás jogára, — de ilyennek hiányában a panasz jogosulatlanságára a felsőbb hatóság engedélyére jövőre minden panaszt vizsgálat tárgyává kell tenni. Mi időbe, mi pénzbe, minő herce-hurezába s minő erkölcsi károkba fog ez kerülni: ki tudja ezt előre megmondani?!

3. Végre — a mi az egyházi béke, kollegiálitás, és hatósági tisztelet rövására megy, ez a határozat a közérdek védelméért vagy ennek bármi okon való elmulasztásával járó károkért a felelősség egész terhét a felsőbb közigazgatási hatóságokra, illetőleg ezek hivatali fejeire, végeredményében az esperekre, Igazgató-tanácsra, illetőleg a püspök és főgondnok személyére hárítja. Ha valakinek az lett volna a célja, hogy ezeket tegye ki az uton-utfélen való jogosult vagy jogosulatlan, de mindig ellenőrizhetetlen birálatoknak s ezek folytán tekintélyüket ássa alá: jobb eszközt nem választthatott volna, mint e határozatot. Mert ha lelkiismeretes az illető és a köz érdekét nézi: egymásután halomszámra indulnak a fegyelmi vizsgálatok és a levegő megtelik vádlópanasszal: „soha annyi fegyelmi vizsgálat, mint mostanság!” „Minő lelketlen kezelése a törvénynek és rublikáknak!” Ha pedig gyengébb személyes felelősségérzettel őrködnek: ott hangzik a másik: „züllik az egyházi közélet, mert gyenge kézben van az egyházkormányzat gyeplőszára!” Az intézkedésekben való felelősség alól kibujni, hogy azt egészen az egyének nyakába varrjuk, hogy azután mint „független közvélemény” magunk ülünk felettük birói széket: ez a taktika eddig ismeretlen volt a mi egyházkerületünkben. Hatása meg is fog látszani. S ha az elmúlt évben 25 pap, tanár és tanító ellen folyt fegyelmi vizsgálat s keletkezett gyűlölködés, visszavonás, vád és gyanúsítás, anyagi és erkölcsi romlás: ez bizonyára csak növekedni fog a jövőben az új határozat következtében. Pedig a legtöbb „intés”, „feddés” büntetésével végződik, mikor már sokszor helyrehozhatatlan károk fakadtak az eljárások nyomán. Hát ha ezeket megtudtuk volna előzni egy kis „rendőrködés”-sel, atyai gondoskodással, önkorlátozással,

autonom törvény-adással: nem érdemelte volna meg?!

De tul vagyunk most rajta. Am bizunk két dologban. Résztint abban, hogy maguk az érdekelt egyházi alkalmazottak fognak mellékfoglalkozásaik megválasztásában több kritikával járni el; részint abban, mit Püspökünk fejezett ki, hogy majd maga a kerület bölcsessége fogja megtalálni a célra nem vezető határozatok reparációját.

Addig azonban a következményekért azok tartoznak viselni a felelősséget, kik e határozatot meghozták s főleg a kik a meghozatalban vezető szerepet vittek szóval és agitációval.

Szemléelő.

Részletek dr. Bartók György püspök ur évi jelentéséből.

(Folytatás és vége.)

1. Kerületünk egyházközségeinek gyülekezeti életét nézve, főleg azon jelentésekre irányítom a figyelmet, melyek a vallás-erkölcsi élet megítélésénél is alapul tekinthetők; a gyülekezetek anyagi erőgyűjtésére, adományokra, szorgalmi jövedelmekre, egyesek által tett alapítványokra, építkezésekre és szegények segélyezésére.

Örömmel kell ebben az évben is idejegyezmem, hogy egyházközségeinkben a lefolyt esztendőben is kellő buzgósággal és sok helyt nagy odaadással és áldozó kedvvel folyt a munka. A protestantizmus el nem engedhető létfeltétele minden időben, bármiként változó körülmények között: az áldozatkészség. A protestáns egyház csak akkor szabad, ha anyagilag is független. Az anyagi függés kisebb-nagyobb mértékben mindig lenyűgözi a szellemet. Anyagi megerősödésünk: szellemi haladásunk, sőt fenmaradásunk főfeltétele. Olyan egyház, amely önmagából nem képes a kellő anyagi erőt kifejteni s kénytelen magát kívül eső vagy felette álló hatalom kegyeire bízni, sohasem lesz képes átalakítani az életet, sőt ő maga alakul át a világ ábrázatjára.

A keresztyénség nem kegyes elmerülés a láthatatlan, az örökkévaló szemléletébe, hanem ethikai erő, akarat, tett, élet; mi magunk munkatársai Istennek és munkásai az ő örökkévaló országának itt ezen a földön. E földön is az örökkévalókat keressük; a szellemi célok küzdelmében anyagi erőkre támaszkodunk, a melyek csak akkor biztos eszközök, ha önmagunkból fejtettük ki azokat.

Hol a gyülekezet tagjainak lelkét élő hit hatja át és szeretet kötözi egybe a közös hit és a közös szeretet által a gyengék is erősökké lesznek az isten országa építésében. Ennek a közös hitnek, mely a szeretet által munkálkodik az emberekben, nincsen dicséretesebb és ékesebben szóló bizonyágtétele, mint azok a kegyes adományok, melyeket az elmúlt esztendőben is, az élőhit rakott le, vagy a kik magukra gyengék valának, azoknak egyesült erejéből — mint szorgalmi jövedelmet — hordott össze a hitbuzgóság az urnak oltárára, a melyen az áldozat lángja mindig magasra csap, ha jönnek a nagy áldozók, kik alapítványokat tesznek, templomokat, iskolákat, papi lakásokat építenek, sőt egész egyházközségeket teremtenek.

Az elmúlt esztendőben begyűlt kegyadományok, szorgalmi jövedelmek és alapítványok, valamint építkezések és az egyházközségek által a szegények részére adott segélyezések a következő eredményeket mutatják.

Az összes gyülekezetekben befolyt:

1. Kegyadomány	89,053
2. Szorgalmi jövedelem	47,072
3. Alapítvány	70,354

Összesen:.... 406,479 K.

Az összes gyülekezetben építkezésekre és szegények segélyezésére kiadatott:

1. Templomok építésére.....	101,413
2. Iskolák, tanítói lakokra.....	43,118
3. Papi és kántori lakokra.....	118,484
4. Vegyesekre	75,135
5. Szegények segélyezésére....	2,011

Összesen:.... 340.161 K.

Egyesek kegyadományaival legelől áll a szilágy-szolnoki egyházmegye, a hol e címen 10,000 korona gyűlt össze, a szorgalmi jövedelem is itt a legnagyobb 9,077 korona. A marosi egyházmegyében, a mely népesség tekintetében a szilágy-szolnokival együtt legelől áll, a kegyadományok összege csak 5,000; kevesebb, mint a görgényi egyházmegyében; a szorgalmi jövedelem pedig 8,000. Nagyon kevés szorgalmi jövedelmet mutatott fel a kolozsvári egyházmegye: 310 koronát.

Templomépítésre legtöbbet költött a szilágy-szolnoki egyházmegye 29,529 koronát és küllői egyházmegye 14,943 koronával. Iskolaépítésre legtöbbet adott ki a dézsi egyházmegye: 24,874 koronát, míg a kolozsvári egyházmegye csak 10 koronát. A vegyes építkezésekkel a marosi egyházmegye áll legelől 16,001 koronával.

A segély, mit egyházközségeink a saját szegényeiknek a múlt évben nyújtott, alig haladta meg a 2000 koronát.

Ismerem a szegénységet, melylyel egyházközségeinknek kell küzdeni. És mégis kérni kell lelkipásztortársaimat, hogy a szegények ügyére kiváló gondot fordítsanak. „Szegények mindig lesznek közöttetek“, mondotta az Ildvezítő. Tehát a könyörülő, a másik terhét hordozni segítő szeretetnek sem szabad meglankadnia. A keresztyénség a szeretet vallása és a hol a szeretet nyomait meg nem találjuk: ott nincs keresztyénség.

Az első századok keresztyénsége ezen a téren felemelő példát adott; nekünk ezt a példát követnünk kellene. — Kezdje meg minden egyházközség a munkát s erős hiszem, hogy rövid idő alatt fényes eredményekkel dicsekedhetünk. A szeretet sebeket kötöz, könyveket töröl, hogy ne legyen jajszó és némuljon a panasz.

Az adományozók közt legelől álló özvegy gróf Degenfeld Gusztávné, Karacsay Melania grófnő egy urvacsora osztó készletet (egy aranyozott ezüst kanna, pohár és két tányér) ajándékozott még az 1905. évi január 30-án a kolozsvári egyházközségnek. Ez adományt, amelynek értéke 20.000 koronára tehető, a kolozsvári lelkészi hivatal még nem jelentette be ugyan s így e jelentés mellékletében sem foglal helyet, de tudomásom lévén róla, eljöttnek láttam az időt, jelentésemet e helyen is megtenni róla. Az adomány a farkas-utcai templomnak szól. A Grófnő egyenesen hozzám küldte ezen nagyértékű adományt egy levél kíséretében, kifejezván, hogy az anyaszentegyházhoz való igaz ragaszkodás és szép szülei, B. Bánffy László s neje gr. Bethlen Borbála és az adományozó Grófnő édes anyja, báró Wesselényi Johanna, férjzett gróf Karacsay Sándorné emléki iránti kegyelet érzésétől vezetve küldi a kolozsvári egyházközség farkas-utcai temploma részére e kegyeszerket, amelyeket elidegeníthetetlennek kíván tekinteni.

Ezzel a kegyadománynyal, mely újabb fényes bizonyítéka főrangú hölgyeink vallásos buzgóságának, hithűségének és az atyák egyháza iránti erős ragaszkodásnak, jelentékeny gyarapodást nyertek a kolozsvári farkas-utcai templom kegyeszei, melyek közt szép számmal vannak értékes, meg nem becsülhető kannák, kelyhek, poharak (Rákóczi-pohár, keresztelő medence), terítők, takarók, (Lorántfy Zsuzsanna, gr. Bethlen Károlina). Az egésznek értéke meghaladja a kétszázezer koronát.

A lelkipásztorok személyi változásai a fegyelmi ügyekre, a hívek teherkönnyítésére, az állami segélyezésekre vonatkozó részletes jelentés után így folytatja:

Ezen szükségletek mind sürgősen igénylik a segélyt, de kétségtelenül a teherkönnyítés, a közigazgatás és a lelkészi korpótlék állanak legelől.

A lelkészek kongruával kiegészített, mai fizetése csak létminimum, a mely okvetlenül emelendő, ha azt akarjuk, hogy lelkipásztoraink magukat egészen és egyedül a szolgálatnak szenteljék, melyre őket a Krisztus elhívta.

Egyházmegyei közigazgatásunkat erőteljesebbé, összhangzóbbá tennünk magas rangú és egyetemes érdek.

Egész egyházi belső és külső közéletünk a lelkipásztorok tevékenységén, erkölcsi életén és az egyházmegyei adminisztráción, az esperesek, jegyzők, tanügyi előadók lelkiismeretes tevékenységén fordul meg. A jó adminisztrációhoz pedig az első kellék a közigazgatási tisztviselők, (esperesek, jegyzők, egyházmegyei tanügyi előadók) munkájának tisztességes honorálása.

De épen ilyen fontosnak, sőt még elsőbb rangúnak kell tekintenem, a lelkipásztori képzést, tehát theologiai akadémiáinknak, ha már minden áron fenn akarják tartani, újból szervezését, kellő számú, képzettségű és megfelelő fizetéssel ellátott tanárokkal való ellátását és a debreczeni egyetemen, helyesebben egyelőre philosophiai fakultás beállítását, hogy legyen legalább egy intézete felekezetünknek, a hol a magasabbra törő theologus ifjaink előtt az akadémiánál szélesebb látókörről nyílik meg, élet- és világnézetüket a tudomány ítélőszéke előtt is vizsgálat alá vethetik. A tudomány hatalom, melylyel a hitnek szövetségében kell élni. Nélküle a hit babonává vagy üres kegyességé süllyed.

A két protestáns egyház fedezetlen szükséglete mintegy 5 millió koronában lévén megállapítva a közös bizottság által: a magyar királyi kormány nem zárkózik el a dotáció elől. Erről győz meg az 1907. évi állami költségvetés. A miniszter maga is elismeri, hogy a két protestáns egyházban aránytalanul magas az egyházi adózás s általán az egyházi közteher s hogy egyházunk korlátolt anyagi helyzetében is a nemzeti kultúra tényezőivel egy vonalban halad. Hajlandó tehát az 1848. 20. t.-c. végrehajtását a törvény szellemében állandó rendezéssel kezdeményezni s első sorban „az egyházi adózás rendezésére, az egyház közigazgatás költségeire, az országos lelkészi nyugdíjintézet segélyezésére“ a költségvetésbe az eddigi javadalmazásokon felül 3.000.000 K segélyt előirányozni oly formán, hogy az 1907-ik évi költségvetésbe egy millió, azután két millió, az 1909. évi költségvetésbe pedig mind a három millió felvételük és ezen három millió segélyt külön törvényben fogja intézményesen biztosítani; a törvény magában foglalja azt a biztosítást is, hogy ezen három millió korona megadásával a nevezett egyházak számára 1905. évi költségvetésbe „Egyházak segélyezése“ czímen felvett rendes kiadási tételek a törvényhozás által a jövőben leszállítani nem fognak.

A magyar királyi kormány az elismerésre méltó kezdeményezését, melynek gyökérszállai a gr. Tisza István kormányelnöksége idejére nyulnak vissza, egész egyetemes egyházunk örömmel üdvözölheti. Örömmünk még fokozódik, ha eszünkben vesszük, hogy a közoktatási miniszter ugyancsak az 1907. évi költségvetésbe 150.000 koronát vesz fel új állami népiskolák felállítására. Nem nagy összeg, de mégis jelentékeny lépés a cél felé. A hol a községek vagy felekezetek képesek a nemzet és a népmívelődési érdekeknek megfelelő iskolákat létesíteni,

ott a kormány községeket és a felekezeteket a hazafias és kulturális feladatok teljesítésében ezután is kész anyagilag is támogatni; de a hol a hitfelekezetek és községek akár az anyagi erők elégtelensége akár egyéb okok miatt az állam érdekeinek megfelelő iskolát létesíteni vagy nem képesek, vagy nem akarnak: olyan helyeken a kormány az 1893. 26. t.-cz.-ben adott jogánál fogva maga állít népiskolát, még pedig a hol szükséges: „tiszán állami költségen.“ A központi statisztikai hivatal gondos tanulmányokkal készíti immár 32 vármegye népoktatás-ügyének rendezésére vonatkozó tervezetét. Nincsen kétségem az iránt, hogy a 32 vármegye között az erdélyrészi nemzetiségi területre eső vármegyék legelől fognak állani, annyival inkább, mert igazgatótanácsunk a nemzetiségi területen élő magyar ajku tankötelesek oktatására és nevelésére már évekkal ezelőtt nyomtatékosan felhívta a magyar kormány figyelmét s kérte a veszélyeztetett nemzeti érdek sürgős felkarolását. Ha a dicséretes kezdetet kisérni fogja megfellelő folytatás: akkor egygyel kevesebb lesz a mi aggodalmaink száma is, akik őrt állván gyötörő fájdalommal látjuk a veszélyt, de nincs erőnk: újabb bástyákkal erősíteni a várat, mely évszázadokon át az üldözött szabadság, a jog és az igazság, az igaz hit és a hazaszeretet menedékhelye vala. — Adja Isten, hogy sebünk gyógyulván, a Sionban új élet támadjon!

Egyházkerületi közgyűlésünk lefolyása.

(Folyt. és vége.)

Nov. 12-én, hétfőn a tárgysorozat a Theol. fakultás „Törvényei és Rendtartási Szabályzata“ 170. §-ának azon módosításával kezdődött, mely szerint az intézet jövőre növendékei után az Orsz. kórházi ápolás díjait nem fogja fizetni. Ez alkalomból kimondatott, hogy az intézetbe való felvételt orvosi vizsgálat előzendi meg és csak olyanok vehetők fel, kik testileg-lelkileg teljesen egészségesek. — *Kilyén* Sándor és *Mody* Elek igazg.-tanácsi kezelési hivatalnokok fizetése évi 1600—1600 kor-ra emeltettek s ez után fog számíttatni nyugdíj igényük is. — Megállapított továbbá a hivatalos kiküldöttek napdíj- és utiköltség-szabályzata, általánossá tétetvén azon szabályzat, mely eddig az Igazgató-tanács részére volt érvényben; egyben a vita során tisztázott az is, hogy az esperesi vizsgálaton résztvevők nem esnek a szabályzat rendelkezései alá.

Egyik legnagyobb jelentőségű határozata volt a közgyűlésnek az, hogy a közigazgatási bíraskodást újolag szabályozta s megszüntetve azt az anomáliát, hogy közigazgatási hatóságaink egyben közigazgatási bíraskodást is teljesítettek, ez utóbbi funkció teljesítését is bíróságra bizta és pedig mindenik fokon a most működő fegyelmi bíróságokra. Nagy jelentőségű dolog ez, mely egyfelől a közigazgatási ügyekben való jogorvoslat bírói kézbe való tétele folytán emeli a közigazgatásunk iránti bizalmat, másfelől levezető csatornává lesz sok olyan személyi vonatkozású ügyre nézve, melyek eddig a közigazgatási hatóságaink tanácskozásait annyira, s rendszerint nem előnyösen, igénybe vették. Azonban már itt ki kell fejeznünk, hogy az eljárásra vonatkozólag valami életbeléptetési tájékoztatásra és utasításra szükség lesz, mert a dolog új és az eljárás egyöntetűsége most biztosítható leginkább. — Az üzleti mellékfoglalkozások kérdéséről lapunk más helyén részletesen tárgyaltunk, itt csak annyit említve meg, hogy a kérdés igazi objektív szempontból nem is mérlegeltetett s inkább személyes motívumok s az Ig.-tanács elleni ellenzékeskedés nyilvánult a határozatban. Ha az Ig.-tanács előre közzé tette volna a mel-

lékfoglalkozások kimutatását s az érdekeltek tartózkodtak volna a szavazástól: bizony más eredménye lett volna. — Jáni Lajos kézdimártonfalvi két rendbeli sérelmi panasza, mint alaptalan, visszautasított. — Hosszuaszó Balázsfalvától Mikeszászához, Szilágykövesd Hadadnástól Sarmasághoz csatoltatott. — A gimn. tanárok állami fizetéskiegészítésére vonatkozó miniszteri szabályzatra tett Ig.-tanácsi felterjesztés tudomásul vétetett. — A Szeretetházi járulékok évi 10 kor-ban egyenlősítettek.

Az iskolai ügyek során tudomásul vétetett a konvent határozata a délelőtti lekerendszer tárgyában; de azért egy két órás nagy vitát kellett végig hallgatni a szászvárosi csak délelőtti tanítás ügyében, bőséges „szakértekezések“-kel. A vége, — hogy nem engedélyeztetett. — Az enyedi kollégium tanárai tavalyi fizetésrendezésének epilógusaként személyi pótlékok engedélyeztettek a tanárok egy részének, be nem számított segédtanári éveik szerint. — Simon Ferenc és dr. Nagy Sándor sérelmi panaszai elutasítottak; de a Kun-kollégium előljáróságának tanárai mellékfoglalkozásai tekintetében kimondatott, hogy a lapszerkesztői mellékfoglalkozás a nemzetiségi viszonyokra való tekintettel, különlegesen méltányolható. Kovács Sándor v.-hunyadi lelkes kérvénye a dévai papválasztás ügyében — nem teljesített. — A kolozsvári theol. fakultás gyakorl. theol. tanszékének rendes tanárral való betöltése elhatározatott. — Szabályzat alkottatott a theol. fakultás növendékei közti ösztöndíjak kiosztása ügyében, melynek érdekes pontja, hogy minden itt végzett theológus, ha a kerületben legalább hét évig rendes lelkesi szolgálatot nem teljesít: kedvezményei értékét visszafizetni tartozik. — Az 1848. XX. t.-c. végrehajtása tárgyában a szilágyi és orbai egyh. megyék feliratai tudomásul vétettek azzal, hogy a két prot. bizottság ily irányban tárgyal a kormányval.

A bizottsági jelentések során: az Igazgató-tanács ügykezelése példás rendben találtatott, az ügyek gyors elintézését nyertek. A tordosi eset — az egyház vagyonának elidegenítése — ügyében *Zeyk* Dániel főgondnok elnöklete alatt egy egyh. ker. vizsgáló-bizottság küldetett ki. — A tanügyi jelentés során a referensnek — Imreh Sándor javaslata elvetésével — elismerő köszönet szavaztatott. — A testvéregyházkerületek jegyzőkönyveiről való jelentéstétel kapcsán tett javaslatok egyrésze elfogadtatott. — Végre az indítványok során *Szádeczky* Lajos gondnok indítványa az egyházi műkincsek kezelése tárgyában az Igazgató-tanácsnak javaslattételre kiadatott.

A gyűlés az elnökség éltetésével kedden délután ért véget.

Referens.

Magyarbikal ünnepe.

Október 31-én a magyarbikali református egyh.-község kettős ünnepet ült meg. Reggel a reformáció emlékünnepét tartották meg, délfelé pedig Lészay Ferencz és felesége diszes szószék takaróját adták át az egyházközségnek *Deésy* Gyula esperes és *Biró* András főjegyző egyházm. ért. elnök. Ott voltak még *Ravasz* László, *Régeni* István s. lelkészek, *Berde* Sándor theologus az egyházközség előljárósága s a hivek szép számban. *Deésy* esperes szép, tartalmas beszéd kíséretében adta át a szószéktakarót, intve hivatkozva, hogy a megkezdett uton haladjanak, építsék az Isten országát. Meghatva köszönte meg *Régeni* Ferenc lelkész egyházközsége nevében az ajándékot s ígérte, hogy igyekezni fognak, hogy azt megérdemeljék. Ugy szintén az egyházközség gondnoka is megköszönte. A szószéktakaró bordószínű plüs, ne-

héz arany rojttal és gazdag arany himzéssel, értéke 300—400 korona körülbelől. A kedves ajándékról a presbiteri jegyzőkönyvbe a következő bejegyzés tétetett: „Nagyságos Lészay Ferenc magyargorbói nagybirtokos, kalotaszegi ev. ref. egyházmegyei gondnok ur és neje szül. Bokros Ilona urnő őnagysága által készített és a magyarbikali evangyélium szerint reformált egyháznak ajándékozott templomi szószéktakaró okmánya. A kalotaszegi ev. ref. egyházmegyei értekezletnek 1905. év június hó 28-ik napján Nagyalmászon tartott összejövetelén Nagyságos Lészay Ferenc egyházmegyei gondnok ur az értekezlet tagjait magyar református népünk egyik nagy bűnének, erkölcsi betegségének, a káromkodásnak kiirtására, orvoslására hívta fel. Forrón szeretett nemzete és anyaszentegyháza érdekében áldozatkészégének külső jelét is adta, mikor annak az egyháznak, melyiknek kebelében a káromkodás bűne ellen való harc ez év leforgása alatt a legtöbb eseményt mutatná fel: értékes egyházi vonatkozású emléktárgyat ajánlottak fel. Az emléktárgy odaitélésének jogát az egyházmegyei értekezletre ruházta. A kalotaszegi ev. ref. egyházmegyei értekezlet 1906. évi június 23-án Kalotaszentkirályon tartott gyűlésében a Nagyságos Lészay Ferenc egyházmegyei gondnok ur által felajánlott diszes szószéktakarót e felirással ellátva: „Az Urnak nevét hiába fel ne vrdá!“ a magyarbikali evangyélium szerint reformált egyháznak ítélte oda, mint a melynek kebelében lelkész és énekvezértanító atyafiak odaadó, buzgó munkássága erős harcot indított meg a káromkodás bűne ellen. Isten neve nem elröppenő hang, nem pusztia szó csupán, hanem templom, melyet az emberi nyelv épített neki és a melyben ő maga lakozik. Ez a név a legnagyobb és legszentebb hatalmat, segedelmünket és üdvösségünket, életben és halálban reménységünket, vigaszainkat rejti magában. Fel ne vedd hát keresztyén lélek az Urnak nevét hiában, hanem áldjad, dicséredj, imádjad most és midörökké, hogy téged is megáldjon az Ur, életedben, halálodban, a földön és a mennyben. Amen. Kelt Magyarbikalon, 1906. okt. 31-én. Deésy Gyula e. m. ért. elnök. Biró András, ért. alelnök. Csürös József, e. m. ért. titkár.“

Az egyházközség a következő sorokkal köszönte meg a drága ajándékot a kegyes adományozóknak. Nagyságos Gondnok Ur! Nagyságos jó Asszonyunk!

Ez év október hó 31-én érte egyházunkat ama kitüntető szerencse, hogy egyházmegyénk Nt. esperese és főjegyzője egyházunkban megjelenvén, elhozták nekünk ama drága ajándékot, melyet Nagyságtok istenországáért lángoló szive tett le az Ur oltárára azzal a szándékkal, hogy a kalotaszegi református magyar egyházközségek lakói szívöket és szájukat megtisztítván, Istennek szent nevével csak imádságra nyiljanak ajkaik. Az egyházmegyei értekezlet nem az eredményt, de jóindulatu törekvéseinket nézve csupán, egyházközségünk templomának szószékét ékesítette a drága ajándékkal. A mai napon megfelelő beszéddel papunk, — fogadalommal a mi részünkről tétetett fel a valóban értékes ajándék — mostantól kezdve mindig fülünkbe csendülő felírásának intelmével V. Móz. V, 11. kathedránkra.

Ki nem fejezhető hálával és köszönettel vesszük a meg nem érdemlett ajándékot méltatlanságunk eleven érzetében. De boldogok vagyunk annak biztos tudatában, hogy jóindulatu szent törekvésünkben erőnk elégtelenségének támogatására jött Nagyságtok szerető szívének ajándéka. Mert ha a mi szavunk erőtelen is, lehetetlen, hogy szószéktakarónk aranyhímzésü betűiben az intelem meg ne illetné a most már szent munkára elkötelezett sziveket, mert Nagyságtoknak egyházunkért szeretettel munkálni akaró parancsából himeztettek azok. Az ilyen szeretetnek cselekedete pedig: Istennek beszéde.

Legyenek azért Nagyságtok házokban s egész életökben Istentől áldottak! s örvendezve láthassák hova-tovább; hogy magyar kálvinista népünk Istennek szent nevét csak imádkozni vagy áldást mondani veszi ajkára!

A magyarbikali ref. egyházközség, 1906. nov. 4-én tartott presbyteri üléséből

alázatos szolgáljuk:

Régeni Ferenc,
ref. pap, elnök.

Bene Lajos,
jegyző.

EGYHÁZMEGYEI ÉLET.

Az erdővidéki egyházmegye Egyházi Értekezlete.

Nov. 1-én Bardóc egyházközségben tartotta ez évi rendes közgyűlését az erdővidéki egyházmegye Egyházi Értekezlete. A gyűlés megnyitása előtt istenitisztelet volt, melyen buzgó alkalmi imát mondott Borsay László bíbarcfalvi lelkész; reformációi ünnepi beszédet tartott Ersek Elek szárazajtai lelkész, Csel. 17. 15—20. alapján, melyben igen sikerülten festette meg s állította egymás mellé Pál apostol és a reformáció korának s végül korunknak képét, kiemelve a reformáció nagy jelentőségét, átalakító hatását, hangoztatva annak szükségességét, folytonosságát. Az istenitiszteleten közreműködtek az erdővidéki papok és tanítók dalkara, összhangzatos szép énekléssel s Hegedüs Lajos magyarhermányi áll, tanító, ref. énekvezér egy solo éneknek mély hatást keltett előadásával. Balázs Ignác egyh. ügyvivő-elnök megnyitó beszéde s a mult gyűlés jegyzőkönyvének hitelesítése után Ersek Elekné, szárazajtai paptársunk neje lépett a felolvasó asztalhoz, hogy néhány kedves percet szerezzen a nagyszámu ünneplő közönségnek „Asszonyok az egyházban és társadalomban“ című tartalmas és közérdekű felolvasásával. Ezután Kovács Sándor baróti lelkész értekezett a gyermekek vallásos neveléséről és oktatásáról, a családban és az iskolában. Rámutatott arra, miként kell a szülőnek előkészítenie gyermekét az iskolára s miként kell a vallástanítónak az iskolában megkezdeni és folytatni a vallástanítást, hogy kellő eredményt lehessen elérni. Molnár Imre bardóci lelkész: „Mit köszönhet a prot. anyaszentegyház II. Rákóczi Ferencnek“ című alkalmi felolvasásában felmutatja a prot. egyház állapotát Rákóczi előtt és a szabadságharc ideje alatt, kiemelve Rákóczi küzdelmeinek hatását a szatmári békekötésnek a prot. egyházakat érdeklő pontjaira. Indítványok során felmerült az 1848. évi XX. t.-c. megvalósításának még mindig elődázott ügye s Lőrincz Gyula kisbaconi lelkész, egyházmegyei főjegyző indítványára az értekezlet az egyházmegye nt. elnökságét felkéri: szólaljon fel a legközelebbi egyh. kerületi közgyűlésen abból a célból, hogy az említett t.-c. végrehajtása érdekében tétessék sürgető lépés a kormánynál. Még csak az értekezlet tisztikarában megüresedett helyeket betöltése maradt hátra s ezzel a tárgysorozat végét is ért. Egyházi alelnök és pénztáros lett Molnár Imre, világi titkár Hegedüs Lajos. Miután a jövő évi ért. közgyűlés helyéül Füle egyházközség lett kijelölve, ügyvivő-elnökünk a gyűlést bezárta, sok köszöntéssel és jókívánatokkal bocsátva el az értekezlet tagjait s az egész ünneplő, hallgató közönséget, mi pedig szétoszlottunk azzal a jóleső tudattal, hogy szűkebb mederben folyó munkálkodásunk, ha nem is mutathat fel oly országraszóló eredményeket, milyenekkel másutt igen gyakran kérkednek, mégis nem volt hiában való; szétoszlottunk azzal a meggyőződéssel, hogy az egyh. értekezletekre szükség van, azokat mindenáron fenn kell tartani, mert bármily csekély munkát

végeznek is, azoknak áldásos hatása meglátszik, meg fog még jobban látszani egyházainkon s azoknak népén.

— Tudósító.

A dési konfirmáltak egyesülete október hó 28-án a Rákóczi-estélyt megelőzőleg, tagjainak és a nagy, diszes közönségnek élénk érdeklődése mellett tartotta közgyűlését a vármegyeház nagytermében. A közgyűlés imával kezdődött. *Vásárhelyi* Boldizsár lelkész buzgó imát mondott s kérte istentől a szeretet munkáira a kegyelmet és áldást. Aztán *Nik* Ferencné elnök megnyitotta az ülést s indítványára a közgyűlés elhatározta, hogy dicső emlékü Rákóczi Ferenc vezérlő fejedelmünk és törhetetlenül hű övéinek hamvai idegenből hazahozatala s itthon fejedelmi pompával örök nyugalomra tétele alkalmából örömeinek jegyzőkönyvileg ad kifejezést azzal, hogy a későbbi nemzedéknél a nőknek nagyszonyunk Zrinyi Ilona, a férfiaknak pedig a bujdosó fejedelem, II. Rákóczi Ferenc lesz mindig az igaz vallásosságban és hazaszeretben példányképe. Majd *Holstein* Mari titkár terjesztette elő nagy gondal, egyszerűen egybeállított terjedelmes jelentését. A jelentésből kiemeljük, hogy az egyesület nagy gondot fordított egyfelől a protestáns öntudat erősítésére, vegyeskar alakítása, énekgyakorlatok tartása s újabban kezdett felolvasások rendezése által, másfelől pedig a szeretett munkáira. Naponta 14 szegény gimn. és elemi iskolai tanulót lát el ebédrel olyformán, hogy 35 családhoz öt felsőbb osztályos tanuló jár ebédelni, a többinek 38 családtól küldik a ref. elemi iskola egyik tanítójához az ebédet, hol *Veress* Dániel tanító felügyelete alatt étkeznek. A tanulók közül 1 izr., 3 kath. vallású, a többi protestáns. Inségben levőknek kisebb-nagyobb összegekben 182 kor. segítséget juttatott. Ezenkívül most télire felruház 14 árva iskolás leánygyermeket olyformán, hogy egyesület beszerzi a ruhákhoz valót, az egyesületi tagok pedig minden csütörtökön d. u. 5—7 óra között tartott, énekléssel, felolvasással, szavalattal összekötött munka-estélyeken elkészítik a ruhákat. A titkári jelentés után *Díószeghy* Lajos pénztárnok mutatta be *Gombár* Ferenc ellenőr által felülvizsgált számadását. A számadásból felemlítjük, hogy 600 korona alapítványi tőkéje s mintegy 240 kor. segélyekre fordítható vagyona van az egyesületnek. *Debreczeni* István indítványát, hogy az elnökségnek és tisztikarnak fáradhatatlan munkásságáért elismerés szavattassék, örömmel fogadta el a közgyűlés. A jegyzőkönyv hitelesítésére *Tüzes* Károcsónné és *Vékony* Ferencet kérte fel az elnök, aztán a közgyűlést berekesztette s kezdetét vette a Rákóczi-estély. Valóban szép emberbaráti működést fejt ki az egyesület, érdemes a támogatásra. Az egyesület által rendezett Rákóczi-estély is minden pontjával lebilincselte a közönség figyelmét. A *Szabó* György ref. fiúiskolai igazgató által ez alkalomra egybeállított kurucdalok gyűjteményét *Nagy* Kálmán tanító harmonium kíséretével nagy hatással énekelte a konfirmáltak hatalmas vegyeskara. Aztán dr. *Lukinich* Imre történettudósunk „Rákóczi Rodostóban” című festői rajza bilincselte le a közönség figyelmét. Majd *Némethy* Anna kisasszony solo éneke gyönyörködtetett s készítette elő a közönség hangulatát *Szabó* Gizella k. a. szavalatára. Számai Gyulának alkalmi költeményét: „Vitézi ének Rákóczi Ferencről”, szavalta el művésziessé. Az estélyt *Liszt* Ferenc — magyar rapsodia — Rákóczi indulója zárta be. A nehéz zenei művet *Hann* Vilmos és *Szentesy* Gizella k. a. játszták kiváló képzettséggel, tudással. Örömmel jelenthetjük, hogy a diszes, nagy közönségben a dési társadalmi életnek minden rétege képviselve volt s egészen együtt érzett és örült a szépen sikerült, családias estélyen.

TÁRCZA.

Schopenhauer személye. *)

Irta: *Ravasz* László.

Schopenhauer a nagy meghasonlottak sorába tartozik, kiknek belső világuk örökös harctér szembenálló küzdelmes erők számára. Az ellentétek em-

*) Mutatvány a szerzőnek „Schopenhauer aesthetikája” címmel karácsonyra szánt könyvéből.

bere ő, kinek élete folyása látszólag nyugodt, de az élesebb szemű látja, hogy „mélyén lüktet forradalmas árja”. Intellektusa és cselekvése, philosophiája és életfolytatása között ugyanaz a szakadék ásit, mint rendszerében a képzet és akarat világa között. Mintha művében lelkének nemcsak ereje, de ábrázata is tükröződnék. De nemcsak önmagával: környezetével, életének történelmi viszonyaival is örökös szemben állott. Élete könyvében a „követel” és „tartozik” lap sohasem fedezte egymást.

1819-ben azt írja róla Goethe naplójában: „nagyobbára félreismert, de nehezen is megismerhető érdemes fiatal ember”. (Gwinner Schopenhauer's Leben Leipzig 1878. p. 154.) 1853-ban, mikor még hire alig derengett, a Westminster Review áprilisi számában John Oxenford, egyike első apostolainak, Schopenhauer-t a Frankfurtban élő „titokzatos lénynek” nevezi. Élete vége felé azt kérdezte tőle valaki: kicsoda ő, mire Sch. így felelt: ha *ön* azt nekem megtudná mondani! (Kuno Fischer Schopenhauer's Leben, Werke u. Lehre Heidelberg 1898. p. 127.) Végül, ha vesszük azt, hogy különböző életúrói mily ellentétes képet rajzolnak róla, tisztában lehetünk feladatunk nehézségével, melynek célja: Schopenhauer személyét pár vonással megrajzolni.

Főművének II. kötetében (Die Welt als Wille und Vorstellung, Grisebach,**) Reclam II. 607—623. l.) azt fejtegeti, hogy a tulajdonságok átöröklésénél erkölcsi természetünket, mint az akarat területét, atyai részről kapjuk, míg intellektuális képességünk anyai örökség. Ez az elmélet ugyan módfelett önkényes és metaphysikai priusból következő, azonban itt nagy hasznát vesszük, mert ha nem is általános igazság, de — vallomás. Schopenhauer ezt a szabályt legelső sorban önmagáról mintázta.

Atyja Sch. Henrik Flóris holland származású, danzigi nagykereskedő. Büszke arisztokratikus, hajthatatlan ember, ki a szabadságot mindenek fölött becsülte s miveltsége, meg pénze révén kinőtt a patriotizmus szűk keretéből s világpolgárnak érezte magát. Széles látkörű, rajongóan liberális és mint ahogy felesége írta róla: der vorurteilfreieste Mann, den ich je gekannt habe. (Gw. 10.) Családjában sokszor előfordultak örökletesnek látszó lelki betegség esetei, amelyre maga is, hirtelen haragu, nehéz természete mellett nem kis mértékben hajlandó vala. Igazi férfias jellem, vasakaratu, kérlelhetetlen, szinte diktatori, aki ahhoz van szokva, hogy az élet és a sors engedjen szavának. Keménysége és ridegsége mellett is gyöngéd, udvarias; egyaránt kényezteti feleségét és gyermekeit, bár ha egyszer elöntötte a harag, nem tudott magán uralkodni. „Ilyenkor a háznép kutyástól, macskástól pusztult előle”. Gwinner Schopenhauer's Leben, Leipzig 1878. p. 8.

Felesége, Trosiener Johanna írónő, 20 évvel fiatalabb nála. Nem szerelemből ment a csunya, rideg, komoly emberhez, ő, a gyermekleány, kinek a lelke csupa játék és képzelet, hanem azért, mert könyvelőmű, élni vágyó lelke szórakozásnak látta az életet és e célt a gazdag, udvarias tőzsér oldalán vélte legkönnyebben elérhetőnek. Testestől-lelkestől bohém temperamentum: fantáziájának színes képeit tartja az élet legfőbb értékének, amelyért mindent feláldoz, vagy mindent — elfogad.

Ime az ellentétek kiinduló pontja: a vasból faragott pénzfejedelem, a tetőtől-talpig reális akaratember, a gyakorlati cselekvésnek, az üzletnek mestere — és felesége, a könnyűvérű, lírai önzéssel teljes teli bohémasszony, az „intellectualis hedonizmus”-ban egészen elmerült művészlélek. Mikor Scho-

**) Akinek mintaszerű Schopenhauer kiadását (Schopenhauer's Werke I—VI. Bände és Schopenhauer's Nachlass I—IV. Bde Reclam, Leipzig) idézem, az előbbinél csupán római számmal, az utóbbinál H. és római számmal jelezve a köteteket.

penhauer Arthur 1788 február 22-én, péntek napon, Danzig városában megszületett: utlevélbe két ellentétes irányt irt be a Nemesis; egyik az akaratnak érzéki javak közt kigyózó útja, másik az intellektuális pálya, mely az idea világ fénylő birodalmán sugaras ivként száll tova.

Az atyja határozottságát, aktiv erejét meggyöngyöztette benne az anyja lirai természete, művészi érzékenysége. Anyja érzéki temperamentumát annak könnyelműsége nélkül örökölte, sőt atyjának szigorú felelősségérzete és mély morálitása súlyosbították ezt a nehéz örökrészt, mely miatt annyit szenvedett. Az apa akaratának férfias lendülete, mely alkotott és uralkodott: a fiában tehetetlen akarássá lett. Híres volt határozatlanságáról az az ember, kinek indulatai mindegyre vulkanikus erővel törtek ki. És ezt a belső háborgást sohasem hagyta elpihenni rendkívüli fogékonysága az inger iránt, sőt az örökös izgatás miatt megkeserítette, epével itatta át.

(Folyt. köv.)

GYÁSZROVAT.

Kaáli Nagy Sándor az 1848—49-iki szabadságharc bajnoka, sokáig üldözöttje, nagyidők tanúja, ki egykor „karddal a harcmezőn”, majdnem három évtizeden „szóval a szószéken” szolgálta hazáját, nemzetét, küzdelmekben gazdag, tevékeny életének 78-ik s második házasságának 55-ik évében tartós, hosszas szenvedés után megszűnt élni. Temetése 1906. évi nov. 9-én délután volt Kaálban. *Kaáli Nagy Elek* bogdándi pap, szilágyi egyh. m. főjegyző édes atyját gyászolja az elhunytban, kinek emléke legyen áldott!

Bogdán József Olánfalusi ref. lelkész leánya *Emma*, a család egyedüli gondozója, vezetőszeleme, élte virágkorában váratlanul elhunyt. Isten magához szőlította egy jobb hazába, az angyalok közé. Legyen nyugalma csendes édes anyja hamvai mellett. Együtt álmodják örök álmukat! Szomorú családnak pedig adjon a jó Isten vigasztalást!

KÜLÖNFÉLÉK.

Zsinati ülés. Főtiszteletű és méltóságos *Kun Bertalan* püspök és nagyméltóságú br. *Bánffy Dezső* egyházkerületi főgondnok urak, mint a második budapesti országos református zsinat elnökei, a zsinat hatodik ülészakát, amelynek semmi egyéb tárgya nem lesz, mint a legfelsőbb jóváhagyás és megerősítés alá fölterjesztett egyházi törvényeinkre leérkezett miniszteri megjegyzéseknek, illetőleg ezek kapcsában, néhány törvényszakasznak (ujabb) tárgyalása, Budapesten, az ügyvédi kamara szemere-utcai épületében, *folyó évi dec. hó 4-én (kedden)* d. e. 3/4 10 órakor fogják megnyitni.

50 éves szolgálati jubileum és aranylakodalom. *Tóth Tamás* a kolozsvári ref. egyházközség érdemes kántora ülte ezt a szép évfordulót f. hó 18-án. Az egyházközség ez alkalomból szeretett szolgáját igazán bensőséggel tele ünneplésben részesítette. A földész dalkar szombaton estve szerenáddal tisztelte meg megalapítóját és maig vezető karnagyát. Másnap pedig ünnepi istentisztelet volt a magyar-utcai templomban, melynek kántora. *Imát Veszprémi Ferenc* h. lelkész, egyházi beszédet *Herpei Gergely* esperes tartottak, mindkettőben szép vonatkozásokkal az ünnepeltre. Ezután dr. *Bartók György* püspök áldotta meg szép beszéd kíséretében a galambósz pár 50 éves frigyét. A gyönyörű ünnepély, melyen a földészek is szép számmal vettek részt, az ünnepelték házában való tisztelgéssel ért véget, hol az egyház részéről *Incze Gerő* főgondnok, a Hitelszövetkezet részéről *Pokoly József* elnök tolmácsolta a jókívánatokat. Isten áldja meg hosszú élettel, jó egészséggel az ő hűséges szolgáját!

Theol. fakultásunk ének- és zene-egylete 1906. november 25-én, vasárnap d. u. 5 órakor az intézet dísztermében jótékony célú *hangversenyt* rendez a következő műsorral: 1. Nicolai: Nyitány Windsori vignők dal-

műhöz, előadja a kolozsvári VI. honvédkerületi zenekar; vezetési Borsai Samu. 2. Mendelssohn: Madarak búcsuja. Ószi dal, zenekar kísérettel előadja a prot. női énekkar. 3. Szaval: Aczél Ilona k. a. a kol. orsz. Nemzeti Színház művésznője. 4. Király Béla: Rákóczi-emlék, Petőfi ábránd, hegedűn játsza Király Béla ev. ref. pap, zongorán kíséri Sült József jogszigorló. 5. Felolvas: Erdélyi Pál dr. e. m. tanár. 6. Erkel: Bánk Bán-ból a Tiszaparti jelenet, zenekar kísérettel éneklő Biró Lili k. a. a kol. orsz. Nemz. Szinh. művésznője. 7. Farkas Imre — Farkas Lajos: A vén cigány, melódráma, előadja Kacsó Lajos theologus, zongorán kíséri Sült József jogszigorló. 8. Borsay Samu: Barcarolla, zenekarkísérettel, előadja a prot. vegyes énekkar, a solo résztétel éneklő Biró Lili k. a. 9. Vigszavalat: tartja Gebédy Lajos theolog. 10. Taksonyi J. Hoppe R.: Magyar dalegyveleg, előadja az ev. ref. theol. fakultás énekkara. 11. Linka: Rákóczi emlék, induló, előadja a kol. VI. honvédkerületi zenekar, vezetési Borsay Samu. A 2. 6. 8. pontoknál a zenekarkísérettel a kol. VI. honv.-kerületi zenekar szolgáltatja; vezetési Borsay Samu.

Kántorválasztás. Még most sincs a Bánffy-hunyadi református egyházközségének kántora. Október 31-ére volt kitűzve a választás, de nem választottak. Időközben a pályázók közül visszaléptek. Ezért a hívek a jelenlevő esperest arra kérték, hogy a választást ne ejtsék meg, hanem hirdessenek ismét pályázatot és ne csak az egyházkerület hivatalos lapjában, hanem más lapokban is, hogy mentől többen jussanak tudomására s pályázhassanak. Az esperes hozzájárult a hívek kéréséhez s a választást nem ejtették meg, hanem újból pályázatot hirdetnek, minél előbb gondoskodnak, hogy szélesebb rétegekben vehessenek arról tudomást.

HIVATALOS RÉSZ.

Sz. 1249—906. püsp. hiv.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben a *szilágyszolnoki* egyházmegyébe kebelezett *borzási* papi állásra pályázat hirdettetik.

Javadalom egyházióhatóságilag megerősített díjlevél szerint: 1. Lakás gazdasági épületekkel és 965 □ öl kerttel. Az épületek és kerítések fentartásáról az egyházközség köteles gondoskodni. 2. Földhasznélvezet: 6 hold 1440 □ öl szántó, melynek bérértéke 119.06 kor. 3. Kézpénz az egyházközség pénztárából 794 kor. 4. Stóla 6 kor. átlagos értékben. Összes jövedelem 919.06 korona, melyből leütve 35.97 kor. kiadást, az állami fizetéskiegészítési összeg 1600 koronáig 716.91 korona.

Köteleességek: a borzási anyaegyházban a rendes lelkész teendőik ellátása és az iskola állammosításának keresztülvitele után a ref. vallásu, mindennapos és ismétlő tan-köteleseknek vallásos oktatása az állam által meghatározandó tiszteletdíj mellett.

Pályázati határidő december 20.

A szolgálati bizonyítvánnyal és minősítvényvel felszerelt pályázati kérelmek nt. Bartha Dezső esperes aához küldendőek Tasnádra (u. p. helyben, Szilágymegye).

Kolozsvárt, 1906. nov. 19.

Dr. Bartók, püspök.

Sz. 152—1906.

FELHIVÁS.

A szilágyszolnoki egzházmegye tiszteletes lelkész urait felhivom, hogy az 1907. év első felére szükséges hivatalos nyomtatványok megrendelését nálam 10 nap lefolyása alatt megtenni sziveskedjenek.

Megjegyzem itt, hogy a ki- és áttértek anyakönyvi nyomtatványaiból mindenik lelkész aa. *föltétlenül 10—10 ívet* köteles megrendelni, valamint azt is, hogy ez ivenk ára nem tiz, de *tizenkét* fillér.

Sarmaság, 1906. nov. 18.

Farkas Sándor.

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Báró Bánffy Dezső újabb nyilatkozata a mellékfoglalkozások kérdésében.

Egyházkerületi közgyűlésünk állásfoglalása, az egyházi alkalmazottak üzleti mellékfoglalkozásai kérdésében, tudvalevőleg országos hirre vergődött. Nem annyira a dolog belső fontossága miatt, mint a szenzáció-éhes és Bánffy-ellenes lapok azon hiradása folytán, hogy „Bánffy könyvezett.”

Ez indította arra a „Budapesti Hírlap” egyik munkatársát is, hogy személyesen megtudakolja a kiváló férfiutól azt, hogy mi indította meg annyira a dologban? Bánffy báró azonban alkalmat vett magának arra, hogy az éretlen szenzációt megcáfolva, elmondja a dolgot abban az elvi jelentőségében, amely e kérdésnek fontosságát képezi s így általános érdeklődés tárgyává teszi.

A nagyjelentőségű nyilatkozat egész terjedelmében így hangzik:

— Röviden, a valódi tényállásnak megfelelően, azt kellene mondanom, hogy nem könyveztem. Nem könyveztem, mert ez nem szokásom, pedig bizony azt a kérdést, amely fölött az erdélyi református egyházkerület 1904-ben hozott határozatát föntartva, napirendre tért, elég komolynak kell tartanom és az egyszerű napirendre térést elég elsomorítótnak arra, hogy lelkem egész keserűségével érezsem lehangoló voltát ama fölfogásnak, mely a nagy és fontos kérdés mérlegelése nélkül, talán legnagyobb részben nem is ismerve a kérdés lényegét: az igazgatótanács határozati javaslatát az egyházi alkalmazottak mellékfoglalkozása tárgyában, elvetette.

Mit javasolt az igazgató-tanács:

1. Mondja ki a főtiszteletű közgyűlés, hogy egyházkerületünk a szociális fejlődés eszméjét és társadalomszervezés munkáját a rendelkezésére álló erkölcsi-, egyházkormányzati- és anyagi eszközökkel általában és rendszeresen támogatni kész.

2. Mondja ki, hogy a szociális érdekeknek, protestáns erkölcsi alapon való beható megértését az egyházi értekezletek fokozott mértékben lesznek hivatva, minden lehető alkalommal, terjeszteni.

3. Mondja ki s az egyházi hatóságoknak adja utasításul, hogy hatáskörükben egyházunk szolgálainak csak olyan üzleti intézményeknél vállalandó mellékfoglalkozásait méltányolják, amely üzleti intézmények működése a köznép anyagi és erkölcsi javának előmozdítására irányul, vagy sorsának könnyítéséhez lényegesen hozzájárul.

Ime, ezt a javaslatot mellőzte az egyházkerületi közgyűlés, habár nem is nagy többséggel; jónak látta e fölött napirendre térni. Pokoly József tanár indítványára föntartotta az 1904-ben hozott határo-

zatoit, amelylyel már akkor is kijelentette, hogy a mellékfoglalkozások kérdését szabályokkal rendezni nem kívánja. Pokoly József tanár indítványa alapján, mellőztetett az igazgató-tanács javaslata, annak a Pokoly Józsefnek indítványa alapján, aki az erdélyi egyházkerület alkalmazottjai között egyike a legérdemesebbeknek, aki tanári teendőinek szorgalmas és kötelességtudó elvégzése után nem keres mellékfoglalkozást a politikai sajtó kétes sikerei körében, aki nagy tudását, rendkívüli munkaerejét, fáradhatatlan szorgalmát íróasztala mellett szakmája s általában a tudomány fejlesztésének, régi okmányok kutatásával a református egyház régi története, hitbéli küzdelmei és a nemzeti állam kiépítése érdekében elszenvedett fájdalmai megismertetésére és beigazolására szenteli. Az indítványtevő kétségtelenül csakis a talán általa nem helyeselt *tulkormányzás* törekvése ellen akarta szavát fölemelni, és alig hiszem, hogy a hozott határozattal abban az értelmezésben egyet tudna érteni azokkal akik mellékfoglalkozások korlátozása tekintetében maguknak teljesen szabadkezet óhajtanak biztosítani.

Mert hát sajnós, e dolognak hosszú időre visszaható előzményei vannak. Szinte aggódom, vajjon a *Budapesti Hírlap* szives előzékenységével nem élek-e vissza, ha e kérdést, illetőleg a részletekbe is belemegyek, de azon jóakaratu és az ügy érdemével igen alaposan és tárgyilagosan foglalkozó hozzászólás, mely a lap vasárnapi számában jelent meg, talán följogosít engem arra, hogy e csak részben s csak némely vonatkozásaiban református ügyszó én is hozzászóljak és érintsem a kérdésnek egy szociálpolitikai, mint a nemzeti állam szempontjából is fontos részleteit is, amelyek kétségtelenül általánosan országos érdekűek.

Az 1848. évet megelőzőleg, egészen más volt a papok helyzete különösen más az erdélyi református papoké. Az akkori patriárkális viszony, mely a földesur és a pap, a pap és a hivek között fönnállott, tekintetbe véve az akkori megélhetési viszonyok és igények teljesen másfajta voltát, de általában a közigazdasági és szociális kérdések primitív jelentőségét, mindezek szinte kizárták, hogy a pap egyéb lehessen, mint a földesur udvari lelkésze s a jobbágy lelkiekbeni gondozója. Az 1849-re következő gyászos korszak ezt a patriárkális viszonyt gyökerében alakította át; a földesur és a volt jobbágyok közötti viszony meglazult, az általános elszegényedés és az igények növekedése a nép és a pap, a pap és a földesur közé nem egy helyt éles ellentétet vetett, — az akkori nemzetellenes kormányzat a minden vonatkozásában magyar református egyháznak nem kedvezett, sőt az 1867-ben helyreállott alkotmányos élet sem javított a helyzeten sokat; az igények mind

növekedtek, a javadalmak inkább apadó irányzatot mutattak s ekkor természetes volt, hogy az erdélyi református egyházkerület akkori főhatósága lelkészeivel, tanáraival s tanítóival szemben elnéző volt, ha megélhetésük érdekében mellékfoglalkozásokat vállaltak. A felekezetek közötti ellentétek sem parancsolták a mellékfoglalkozások mérsékelt korlátozását, hisz a felekezetek sem egymással versenyben, hanem együtt és egyértelműen, vállvetetten a jogtörő alkotmányellenes kormánynyal szemben látták szükségét a védekezésnek. Azóta a viszonyok sokképen megváltoztak. A liberális, ultramontán, vagy klerikális jelszavak az újabb idők jelentkezései, — a szabadgondolkodók, a hazátlan és vallást sem ismerni akaró nemzetközi hangok és az új szekták vakbuzgó mozgalmak ma már a történelmi egyházak régi és sok tekintetben avuló bástyáit is támadják. De változott a helyzet anyagiakban is. A belső szervezkedés és az állam segítő keze lehetővé tette, (és e tekintetben a legújabb idők nem kedvezőtlen, sőt előzékeny tüneteit is volt már alkalmam észlelni), hogy a megélhetési viszonyok javultak és habár még az ideális és joggal követett állapot be nem is következett, még sincsenek már 300 forinttal javadalmazott papjaink, 800 forinttal javadalmazott tanáraink és 100 forinton nyomorgó tanítóink — és ezért joggal követelheti meg az egyház a maga alkalmazottjaitól, hogy mint egész ember álljanak meg azon a helyen, a melyre vállalkoztak és mint egész ember kezdjék meg a harcot, a melyet a mai nehéz napokban meg kell küzdeniök. A mai időkben, a mikor társadalmi ellentétek élesen állanak egymással szemben, a mikor felekezetek közötti régi bizalom sok kívánni valót hagy fönn, a mikor szociális szervezkedések és nemzetközi szabadgondolkodás szárnypróbálgatásai épen a vallásfelekezetek belső élete, hitelvei, sőt talán a haza és a nemzet érdekei ellen vezetnek félre sokakat, a kik vagy nem látnak, vagy nem értenek tisztán, vagy tisztán látni és érteni nem akarnak, — egész emberre van ma szükség minden állomáson, egész papra, egész tanárra, egész tanítóra, a ki hivatásának él, ki midőn kötelességszerűen elvégezte időhöz kötött kötelességét, továbbra is hivatásának él, a pap hiveinek minden órájában, mint hivi lelki apja, buzgón gyakorolván a cura pastoralist, a tanár s tanító tanítványainak és szaktudományainak tanulva magát képezve tovább, hogy többet s jobban taníthasson.

Az erdélyi református egyházkerület igazgatótanácsa, midőn a mellékfoglalkozások kérdésében kerületi közgyűlés elé javaslatát megszerkesztette, kétségtelenül az általam főnnebb elmondottak eszmeköréből indult ki. A változott viszonyokra, tekintettel az Egyház alkalmazottjait, az Egyház számára akarta megtartani és korlátozni kívánta a beteges állapotokat, a melyek az utóbbi években elharapódtak. Papok és tanárok politikai lapok szerkesztői, főmunkatársai s kiadóiként vállalkoztak, elmenve addig, hogy a politikai lap biztosítékát is közpénzből tették le; nem a szakmájoknak megfelelő tudomány fejlesztésére használták szabad idejüket, de alig várva a hivatalos órából való szabadulást, országos politikát akartak csinálni, mint vezető tényezők, nem egyszer hivelikkel jöve ellentétbe, vagy feszélyezve a tanár és tanítónak a tanítvány s a tanítványok szülői között elengedhetetlenül szükséges békés összhangot. És hogy állunk a pénzügyekkel?... A régi időkben a vidéken — mert hiszen majdnem kivétel nélkül vidéki esetekről van szó, — kisebb pénzügyzetek alakultak, könnyen lehetett elnézni, hogy a pap, a tanár, a tanító valamelyes állást vállaljon azok keretében; azok a kis pénzügyzetek hetenkint egy-két hivatalos napot tartva, pár órai mellékfoglalkozásról volt csak szó, — ma a közgazdasági viszonyok ala-

kulása folytán, a vidéki pénzügyzet is már tényező s hivatalos ügykörére oly fág, hogy alkalmazottjait a hét minden napján, s állandóan veszi igénybe. Lehetséges-e ily körülmények közt elnézni, — a mint csakugyan ilyen a helyzet nem egy esetben, — hogy a tiszteletes, tanár s a tanító állandó alkalmazottja legyen a pénzügyzetnek és akárhányszor nagyobb javadalmazással, mint a mekkora hivatalos állásával járó fizetése?... Nem egy esetben postamesterségről van szó. Mi volt ez régebben? A hét két-három napján egy kis órai munka, — ma állandó irodához kötött hivatal. Ha a hivatalban van lekötve a pap, a tanító, miként folyhat a tanítás, mi lesz a cura pastoralissal? Egész állami életünk, társadalmi viszonyaink, az életről való felfogásaink alapjukban változtak meg, a mi lehető s megengedhető volt a múltban, az lehetetlen, meg nem engedhető volt a jelenben, halad az idő, az idő más, mások az emberek, a felfogások is változtak. A mi anyagiakban gyöngé református egyházunk, ha visszamaradni nem akar, ha változott viszonyokat figyelembe kell vennie, akkor birnia kell azzal a bátorsággal, hogy szembeszálljon a rövidlátók, vagy önzők áramlatával. Így állhat meg az ellentétes küzdelmek harcában, így teljesítheti nagy hivatását Krisztus evangéliuma és a szerető hit hirdetésében és ama nemzeti érdekek szolgálatában, a melyeknek előharcosa volt múlt századok nagy küzdelmei korszakában.

Midőn mindezeket elmondottam, távolról sincs célomban a papot, a tanárt, a tanítót általában eltiltani a közéletben való résztvevéstől. Mint a Budapesti Hírlap helyesen írta vasárnap — én is azt akarom, azt kívánom, hogy a pap első sorban csak pap s a tanító csak tanító akarjon maradni. Első legyen a templom és az iskola s csak azután következzen az Egyesület, a Szövetkezet, vagy a helyi társadalmi, vagy gazdasági élet középpontját alkotó gyülekezeti helyiség. Természetesen a papnak, tanítónak, ha a templomban s iskolában becsületesen elvégezte dolgát, hazafias kötelessége résztvenni a maga községének és vidékének társadalmi, erkölcsi, közművelődési, sőt gazdasági mozgalmában is. Nem egy helyt erre föltétlenül szükség van, csak arra kell vigyázni és pedig becsületesen, hogy a papból, tanítóból és tanárból kizárólagos társadalmi szereplő, vagy üzletember ne legyen. Hiszen egyebet nem akart az igazgatótanács sem; midőn előterjesztését megtette, szeme előtt lebegett az udvarhelyi gyászos takarékpénztári eset, mely három éven át az ottani református középiskola nem egy tanáranak feje fölött lebegtette a büntetőtörvénykönyv szakaszainak Demoklesz-kardját. Meggondolta az igazgató-tanács előterjesztése szerkesztésénél a görényi egyházmegye esperesének gyászos öngyilkossággal végződő szomorú pénzügyi működését. És ezekből s hasonló esetekből két következtetést vont le az igazgató-tanács:

Egyik következtetés az, hogy az üzleti mellékfoglalkozások a valóságban sokkal terhesebbek, mint a milyeneknek a bejelentési rovatok szerint szoktak föltűnni. Sőt néha nagyon súlyosak is. Pénzügyzeti, illetőleg kereskedelmi mellékfoglalkozások az illető egyházi tisztviselőknak munkaerejét nem csupán a bejelentett napokon és órákon kötik le, hanem általában olyan felelősséggel terhelik őket, a melynek viseléséhez szükséges jogi és kereskedelmi szakképzettséget sok idő és gond ráfordításával, végképp, tehát hivatalos egyházi szolgálatuk számlája terhére szerethetik meg; sőt ha azt megszerezniök így sem eléggé sikerült, igyekezetük jóhizműsége sem menti meg őket a hátrányos következményektől, izgalmaktól és zaklatásoktól, a melyek aztán hivatalos szolgálatukra is károsan hatnak vissza.

A másik következtetés az, hogy az üzleti intézmények nem mind egyaránt méltók azon erkölcsi támo-

gatásra, a melyet egyházunk szolgálati kötelékébe tartozó munkaerők közreműködése által nyernek. A tisztán üzleti nyereségekre és osztalékok emelésére törekvő pénzüzetek, még ha jótékony célokra alamizsnákat nyújtanak is, de ha a kis existenciák és a munkás néposztályok javát rendszeresen elősegítő biztosító üzletágakat és műveleteket nem folytatnak: egyházunk erkölcsi föladatai és társadalomépítő földi hivatása szempontjából nem méltathatók arra, hogy egyházi szolgálaink munkaerejét, gondját bérbevéve, megfizetve, részben maguknak köthessék le.

Bizonyos azonban, hogy bármely fönnálló, régibb és újabb üzleti intézmény, korunk uralkodó törekvéseire figyelvén, ezekhez lényegesen alkalmazkodhatik s könnyen tehet a föltétlenül előtérbe került szociális érdekeknek becsületes, nagy szolgálatokat.

A szociális fejlődés eszméjét ma már a hazafias felekezetek egyházai, mondhatni versenyezve karolják föl s ezzel földi hivatásuk nemes betöltésén nem helytelenül munkálkodnak. Egyházkerületünkhöz sem méltatlan, ha inkább cselekedve, mint beszélve és beszélgetve, lendíteni igyekeznek az eszme fejlődésén s ezt az üzleti mellékfoglalkozások kérdésének kapcsán sem mulasztja el.

Szakembereknek széles körben ismeretes tanulmányai alapján azt a véleményt alkothattuk, hogy a gyámolítást igénylő néprétegek, a köznép anyagi és erkölcsi javának, nemzeti társadalomnak komolyan számbavehető jó szolgálatokat leginkább az olyan akár fönnálló, akár át-, vagy ujonnan alakulandó üzleti intézmény tehet:

1. a melynek a jeizáloghitel kielégítésére záloglevél üzletága van, vagy ezen üzletág létesítésére más pénzüzeteknél már szövetkezett;
2. a melynek üzlet- és műveletkörébe az ingatlan birtokszerezés, parcellázás és telepítés beletartozik és folyamatban van;
3. a melynél a személyi hitel átlagos kamatlába nem haladja meg a takarékbetétek átlagos kamatlábjának másfélszeresét;
4. a melylyel valamely más pénzüzetet kölcsönben szavatosságot vállalt a takarékbetéteknek legalább fele összegükig való biztonságáért;
5. a mely ipari vállalatot tart fönn, vagy ipari közmühelyt létesített, avagy munkáslak-építési szövetkezetet segített létre;
6. a mely a tagok hitel-igényeinek kielégítésére, szövetkezeti alapon áll fönn;
7. a mely iparosoknak, vagy 8. a mely kisgazdáknak termelő és értékesítő szövetkezetéül létesült;
9. szövetkezet, a mely a tagok fogyasztásának előnyös kielégítésére alakult.

Csak a mely üzleti intézmény ennek, avagy szociális érdekek szempontjából ezekhez hasonló föltételek valamelyikének, vagy többnek is megfelel: tekintendő erkölcsi alapon arra jogosultnak, hogy egyházi tisztviselőknak munkaerejét, mint mellékfoglalkozást, egyházi hatóságának jóváhagyásával, illetőleg engedélyével igénybe vehesse.

Lehet, hogy az igazgató-tanács itt fölsorolt korlátozó intézkedései részben talán kifogásolhatók. Lehet, hogy még több korlátot is lehetne fölláttani. Lehet, hogy e korlátozások igen messzemenők. De kétségtelen, hogy korlátozásra szükség van, s tullépés vádjá az igazgató-tanácsot nem érheti akkor, midőn nem kívánt jogot, hogy minden egyes mellékfoglalkozás esetében önkényesen döntsön, hanem az illetékes legfőbb hatósággal, a kerületi közgyűléssel kívánta a dolgot szabályoztatni.

Apáthy István dr., a szabadelvűen, hazafiasan és fenköltén gondolkozó kolozsvári egyetemi tanár mondja: „Kár, hogy a református egyházkerületi közgyűlés a vita hevében s a félreértések keserűségében nem találta meg az igazgató-tanács javaslatához azt a formát, mely eloszlatna némelyek jogos aggodalmait, s mely lehetetlenné tette volna, hogy a javaslat egyesek ellen a méltatlan üldözésnek és a

rendőri felügyeletnek eszközévé váljék.“ Az igazgató-tanács a maga javaslatával éppen azt kereste, hogy a mellékfoglalkozások tekintetében az elvek megállapítatván, a kérdések eldöntésével egyesek ellen a méltatlan üldözés lehetősége kizárassék. Sajnos, éppen a hozott határozat hagyta a kérdést a maga elvi vonatkozásában eldöntetlenül és így nem találta meg azt a formát, amely az egyházi alkalmazottak mellékfoglalkozásának ellenőrzésében az én komoly aggodalmaimat eloszlatna volna. Bármily megtisztelő reám nézve az, hogy általam nagybecsült tanár úr szerint „a magyar nemzeti politikában mindnyájuk vezére és mintaképe“, talán érdemetlenül, én vagyok, — azért mégis sajnálom, hogy különben majdnem minden vonatkozásában az Erdélyi Híradó november tizenegyedik számában megjelent, általam helyeselt cikkében, nem találtam meg azt a közéletet, a melyet a mellékfoglalkozások tekintetében ő is keresendőnek ismert el, a nélkül, hogy azt megjelölte volna...

Az igen tisztelt munkatárs úr rövid kérdésére talán tulságos hosszan is feleltem. De ki kellett e részletekre terjeszkednem, a midőn igazolni akarom, hogy ha nem is sirtam, de bizony könyezhettem volna.

Az Egyházkerületi Egyházi Értekezlet közgyűlése.

Az idei egyházkerületi közgyűlés alkalmával tartotta közgyűlését az Egyházkerületi Egyházi Értekezlet is. A közgyűlés Kolozsvárt s a kerületi közgyűléssel kapcsolatban tartásával az volt a cél, hogy biztosítva legyen a vezetők és tagok részvétele s legyen kellő idő a jelentéseken kívül a gyűlés egyetlen tárgya, az értekezleti munkásság belterjesébbé tételére vonatkozó javaslatok megvitatására. Az Értekezlet közgyűlése 11-én d. u. kezdődött elég tekintélyes számu részvételével a közgyűlési tagoknak. Elnökölt Gróf Bethlen Pál vil. elnök. Jelen voltak: dr. Bartók György védnök, Lészay Ferenc, Sándor József, Nagy Károly alelnökök, Tárkányi György titkár, Tóthfalusi József a Vasárnap szerkesztője, Bodor Géza jegyző, Müller Béla pénztárnok; továbbá a tagok közül Incze Gerő, Somogyi István, Bedőházi János, dr. Sárkány Lajos, Vásárhelyi Boldizsár, Biró Andás, Nagy Domos esperes, Egerházi Lajos, Péter Mór, dr. László Ferenc, dr. Elekes Viktor esperes, Szilágyi Farkas, Nagy József esperes, Gyárfás Albert, Tóth László, Lécfi Ferenc, Kovács Dezső, dr. Kálmán János, Kovács László, Sámuel Aladár stb.

Bethlen Pál elnök meleg szavakkal üdvözlö a megjelent tagokat, kifejté az okokat, amelyek a közgyűlés ilyen módon tartását szükségessé tették s kifejezést ad azon reményének, hogy a közgyűlés bölcsessége megfogja találni azokat a módokat, a melyekkel Értekezletünk munkássága ügye előbbre vihető lesz. A lelkes éljenzéssel fogadott elnöki megnyitó beszéd után Bodor Géza olvasta fel a múlt közgyűlés jegyzőkönyvét.

Majd Tárkányi György titkár olvasta fel jelentését az Értekezlet múlt évi munkásságáról. A titkári jelentés amíg egyfelől nem egy elkedvetlenítő momentumán mutatott rá az Értekezlet állapotának, mint pld. az anyagi erő, az érdeklődés, támogatás, munkakedv hiánya, addig másfelől több megnyugtató, biztató jelenséget is konstatált. Így örvendetes jelenség, hogy a periferiákon lankadatlan, sőt több helyen fokozott buzgósággal foly a megkezdetett egyháztársadalmi munkásság. Egyik-másik helyen már tul vannak a kísérletezés, tapogatódzás stádiumán s öntudatos, határozott irányban foly a munka. Különösen dicséretre méltó munkásságot fejt ki az udvarhelyi küküllői, marosi és kalotaszegi egyházmege s élénk,

eleven élet foly a nagyobb városok közül Brassóban, Udvarhelyen, Marosvásárhelyt, Nagyenyeden. Titkár azon jelentését, hogy az idei Évkönyv többféle akadályozó okokból nem volt kiadható, közgyűlés tudomásul vette s utasította a titkárt, hogy az 1905—1906. évi Évkönyvet egy füzetben adja ki. A titkár jelentése különben tudomásul vétetett s egész terjedelmében az Évkönyvben kiadni határozottatott.

Tóthfalusi József a Vasárnap szerkesztője terjesztette elő jelentését a lapról. Az előfizetők száma 800-ra tehető e jelentés szerint s így mindig kívánni valót hagy fenn lelkesztársaink buzgótsága a lap terjesztése körül. Tudatja továbbá a szerkesztő, hogy az év deficit nélkül fog zárulni, kívánatosnak tartaná s ajánlja is, hogy az Értekezlet több példányra fizessen elő s több példányban küldje szét ingyen. A közgyűlés szerkesztő jelentését tudomásul veszi s az Értekezlet pénztárából 50 példány megrendelését határozza el az eddigi 40 példány helyett. Egyszermind a közgyűlés tudomásul veszi annak a bejelentését, hogy a Vasárnap régebbi kiadója Becsek D. nyomdánál fennálló hátralékok fejében 824 koronát az Értekezlet pénztára kifizetett. Általában óriási teher volt eddig a Vasárnap kiadása az Értekezleten s vagyona tekintélyes részét a Vasárnap állandó nagy deficitjének kiegyenlítése emésztette fel, épen azért szükségesnek látta a közgyűlés, hogy hivassanak fel az egyházmegyei Értekezletek is, hogy hajtsák végre az 1904. évi közgyűlés azon határozatát, hogy a tagdíjak náluk marad 25%-ából 2—3 példányban rendeljék meg a Vasárnapot. Továbbá hivassanak fel ismét a lelkészek, hogy terjesszék nagyobb mértékben. A Vasárnap szerkesztőinek, Tóthfalusi Józsefnek és Paál Gusztávnak lelkiismeretes, buzgó fáradozásaikért köszönetet mondott a közgyűlés. A Vasárnapról szóló jelentés után Nagy Károly alelnök bejelentette, hogy lépéseket tett az Értekezlet megbízásából Rauwenhoff Egyháztörténetének a parochiális könyvtárak számára megszerezendő könyvek sorába való felvétele iránt s ha sikerül a bevétele, hozzáfogunk a nyomásához. A fordítás revídiálására Csűrös József vagy Zayzon János fognak felkérteni.

A jelentések elvégzése után rátért a közgyűlés az Értekezlet működésének intenzívebbé tétele kérdésének megvitatásához. Bár az elnökség felhívta az egyházmegyei Értekezletet, hogy erre vonatkozólag küldjék be javaslatukat, azonban egy sem érkezett. Annál szélesebb mederben indult meg azóta, amelynek során több figyelemreméltó dolgot hallottunk, de nagyon sok elmaradhatott volna, mert nem volt benne semmi a dolog érdemére vonatkozó. Három indítványt fogadott el a közgyűlés; az egyik, amely szerint megbízatik az igazgató-választmány, hogy a központi ügyek intézése elősegítése céljából tegyen kezdeményező lépést megfelelő iroda szervezése iránt, továbbá, hogy kéressék fel az egyházkerület, illetőleg az ig. tanács, hogy a szegény egyházak és hívek részére rendeljen évenként 50 példány Vasárnapot, végül hajtassék végre sürgősen a vallásos költemények összegyűjtése iránt hozott határozata a közgyűlésnek.

A discussióval eltelvén az idő, az elnök a gyűlés folytatását másnap d. e. 1/29 órára tűzte ki, amelyen meghallgatták a pénztárnok jelentését s megállapította a közgyűlés a jövő évi költségvetést. A közgyűlés pontjainak letárgyalása után a tisztújításra került a sor. Tóthfalusi József indítványára közfelkiáltással egyhangulag megválasztották a régi tisztikar azzal a módosítással, hogy a titkár mellé segédtitkár választott Fosztó Dénes kolozsvári hitoktató személyében és világi titkárral megválasztott dr. Kádár János, világi jegyzőül dr. Kálmán János. Adja az Ur az ő megsegítő erejét a megújított tisztikarnak és egyházkerületünk e nagy misszió betöltésére hivatott egyesületének.

Igazgatótanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1906. nov. 22.

Elnökölt br. Bánffy Dezső egyházker. főgondnok. Jelen voltak: dr. Bartók György püspök, Kenessey Béla ehker. főjegyző, br. Bánffy Ernő, Lészay Ferenc, Becsek Lajos, Incze Gerő, Váró Ferenc, dr. Sárkány Lajos, Deési Gyula, Sándor János igazgatótanácsosok és a tisztviselők.

I.

Az ülés megnyitása után elsősorban tárgyalás alá vétettek a lelkészek, tanítók mellékfoglalkozásáról egyházmegyéinkből beérkezett jelentések és kérelmek. A beteresztett kimutatások érdekes statisztikai adatot nyújtanak, mely szerint 178 mellékfoglalkozási kérdés került tárgyalás alá, csak a 16 egyházmegyből; miután a sepsi és orbai egyházmegyékből — bár a határidő szept. 15-én lejárt — jelentés még nem érkezett be. E 178 esetből 85 hitelszövetkezeti, 28 takarékpénztári és zálogházi, 16 fogyasztási szövetkezeti, 7 postakezelői stb. mellékfoglalkozás.

Az egyes kérések elbírálásánál főszólyt helyezett az ig.-tanács arra, vajjon az esperesi vizitációi jelentések szerint kifogástalan rendben vannak-e az illető egyházközségek, iskolák ügyei? A hitelszövetkezetnél való közreműködés elvileg nem kifogástaltott, illetve az Egyh. Törv. 141. §-ának megfelelően jóváhagyó tudomásul vétetett az 1907. évre; a takarékpénztári mellékfoglalkozások azonban oly föltétellel, hogy az illető takarékpénztárakról felvilágosítás kívánatik be az irányban, hogy melyik minő nyilvánvaló szolgálatot teszen a közsorsu néposztály jóllétének, anyagi és erkölcsi emelkedésének?

Egyik körlelkész aának mellékfoglalkozás iránti kérésére kijelentette az ig.-tanács, hogy — miután az 1887. évi kerületi közgyűlés 81. jkvi sz. határozatával a körlelkészekre vonatkozólag megállapított szabályzat 4. pontjában foglaltak szerint, abból az intencióból kiindulva, hogy saját körlelkészi teendőik amugy is sokoldaluk, még adminisztráns lelkészül sem rendelkezhet ki — pénzüntézetit mellékfoglalkozása elvileg ez alapon is összeférhetetlen s jövőre nem hagyatik jóvá.

Nem engedélyezett továbbá az ig.-tanács semmi nemű mellékfoglalkozást azoknak, kiknek még véglegesen le nem járt fegyelmi ügyük van.

A közoktatási miniszter értesítése a folyó tanévre kollégiumainkhoz miniszteri megbízottak kiküldéséről, tudomásul vétetett.

Boér Jenő theologusnak a zsidó- és a görögnyelv tanulása aluli fölmentés nem engedélyeztetett, nincs kizárva azonban az, hogy mint rendkívüli hallgatónak engedélyt adjon a theol. előljáróság arra, hogy csakis a saját tanulmányi igényeinek megfelelő előadásokat hallgathassa.

Sepsiszentgyörgyi kollégiumunknak 1905—6. évi tápintézetit számadása jóváhagyatott azon figyelmeztetéssel, hogy jövőre a számadási füzeteket átfűző zsinór végei lepecsételendők, miután ez a hitelesség szempontjából multhatatlanul megkívánt formai kellék.

Nagy Béla sárospataki r. kívüli theol. tanárnak megengedtetett, hogy a dogmatikából és dogmatörténelemből theologiai magántanári vizsgálatot állhasson.

A szentferencrendiek nagyszebeni tanítónőképzőjében tanult Baranyai Margit IV. éves ref. vallásu növendék a róm. kath. vallásra tanított, mely válássérelmi ügy még a mult év elején a közoktatási miniszteriumhoz bejelentetett s dacára azóta hat izben tett s az ügy elintézését sürgető fölterjesztésekre még csak válasz sem érkezett; miért is most az ig.-tanács a miniszterium eljárását panasz tárgyává tette, közvetlen a közoktatási miniszter előtt.

II.

Nagyenyedii kollégium henningfalvi birtokának bérleti szerződése jóváhagyatott.

Marosvásárhelyi egyházközségünknek megengedett, hogy országos közalapi adóját kivételesen még ez évre 400 kor. átlagban fizesse.

Botka Károly nagydobai lelkész aának méltánylást érdemlő indokai alapján megengedett, hogy a vallástanítást az ottani elemi iskolában egyik buzgó tanítóval végeztesse, a konfirmációra való előkészítés és ellenőrzés kötelességének fentartásával.

Antal Barnabás kérése magánvizsgálatának rendkívüli időben való engedélyezése iránt nem volt teljesíthető.

A magyarósi papi állás betöltésénél szabálytalanságok követettek el: az összes választási iratok bekértek.

A theol. fakultás disztermének használatára egy szabályzat készítését elrendelte az ig.-tanács.

Kiskapusi szörványnak Mihályfalvától Medgyesház csatolása engedélyeztetett.

Theol. fakultásunk előjáróságának előterjesztésére négy theologusnak megengedett, hogy lelkész-képesítő vizsgáikat december hóban letegyék, az ötödik folyamodó kérése indokolatlannak találtván, elutasított.

III.

A Gecse-alap 1907. évi költségvetése visszautasított, a szabályoknak megfelelően leendő újbóli összeállítás végett.

Az enyedi, erdővidéki, dési ehmegegyék 1907. évi költségvetései jóváhagyatottak; ellenben a szebeni ehmegegye költségvetése visszautasított, miután a még nem is folyósított közigazgatási államsegély terhére egyes tételeket állított be és pedig oly magas összeg erejéig, amilyen fedezetet még akkor sem nyerhet, ha a közige. államsegély most kilátásba helyezett teljes összege is folyósítva lesz.

Marosi, gyulafehérvári, erdővidéki, dési és széki ehmegegyék 1905. évi számadása, küküllői ehmegegye 1904. és 1905. évi számadása, az előadó által javasolt észrevételekkel jóváhagyatott, ugyancsak a Pataky Agota-alap 1905. évi számadása is azzal a figyelmeztetéssel, hogy a haszonbér hátrálékok felhajtása iránt intézkedések teendők.

Csekme Ferenc görgényi esperes aia a megírandó közigazgatási kézikönyv vázlatához adatokat mutatván be, köszönettel tudomásul vétetett.

Felvinci ehknek nem engedte meg az ig.-tanács, hogy az egyik vidéki pénzügyi részvényeiből vásároljon, miután azok nem befektetési papirok.

Nagy Elek theologus 60 korona kórházi költsége kiutaltatott, miután ez még a Rendszabály módosítása előtti időből származik.

Dési ehmegegye közgyűlésének határozata, melyben Nagy József ehmegegyei buzgó számvevő aa. részére rendkívüli munkálataiért 500 kor. honoráriumot állapított meg s arra a fedezetet is kijelölte, jóváhagyatott.

A csombord—bagói papi állásnak egy évig üresen hagyása engedélyeztetett.

Kézdivásárhelyi egyházközségünknek telekredezésre 9000 koronát meghaladó póthitel; s a papikántori lak és bérház építés költségeire 20.000 kor. újabb kölcsön felvétele engedélyeztetett.

Fölmerült eset alkalmából kimondotta az igazgatótanács, hogy azok az ifjú lelkészek, kik rendes lelkészekké minősítvényük teljességének hiánya miatt csak püspöki engedéllyel választattak meg, illetve a pályázat eredménytelensége miatt hivattak meg valamely papi állásra, innen — addig mig a különben is kötelező egy évi szolgálatot le nem töltik — el nem

távoznak, egy év után is azonban csak újabb engedély alapján hívhatók meg más egyházba.

Bonyhai ehkzség bemutatta a Décsey Károly-féle 2000 koronás alapítványról szóló alapító-levelet; jóváhagyatott.

Végül határozott az ig.-tanács Füleháza és Mező-Gereben népes szörványok hovatarozása felett s felhívni határozta a kolozsvári esperest Kardosfalva szörványnak valamelyik anyaegyházhoz csatolására s beosztására.

Ezzel az ülés véget ért.

M . . y.

TÁRCZA.

Schopenhauer személye.

Irta: Ravasz László.

(Folytatás.)

Azonkívül atyai részről bizonyos hajlandóságot örökölt a rögeszmék iránt. Egész életén át súlyos hypochondriában szenvedett, nem csak a betegség és halál rémei kísértették, de kellemetlen emlékek hazajáró lelkei is kintzták, úgy, hogy sokszor felkiáltott az utcán és sarkon fordulva másirányt vett, csak hogy kiverje agyából a sötét vendéget. Gwinner i. m. p. 530. Pedig ezek az emlékek nem morális bűntudat, hanem csak hiúságát sértő, megnagyított képek volnának, vagy meg nem érdemelt szemrehányások, mellyel önmagát illette. (III. 580. s köv. V. 623.) Babonás volt, hitt a spiritusmusban, ágya mellett töltött revolverek állottak, legjobb embereire is gyanakodott, hogy meglöpjék, s élete vége felé szentül meg volt győződve róla, hogy a philosophia professzorok titkos ligába léptek ellene s egy nagy összeesküvés hálójával nyögözik le. A zaj iránt betegesen érzékeny volt: deresre akarta huzatni a kocsisokat, kik ostorukkal cserditenek s egyenest ostoba embernek tartotta, aki a lármát ki tudja állani. Rejtegető ösztöne szinte lelki betegséggé fajult; költségjegyzékét angolul vezette, értékpapirjait vagy íróasztalának hasadékaiban, vagy könyvei között tartogatta.

Volt két elem Schopenhauer lelkében, egyik apai, másik anyai örökrész, melyek nem állottak egymással szemben, sőt egymást éppen fokozva, megdöbentő és végzetszerű erővel bírták a lelkét. Az apa uralkodó ereje, parancsoló akarata, párosult benne az anyja művészi önzésével, s támadt Schopenhauerben az a beteges önértzet, mely egyfelől a legszertelenebb hiúságig, másfelől pedig a legkövetelőbb kényuri döllyig fokozódott. Azonban ezzel a szenvedélyes önértzettel egész életsorsa kegyetlen ellentétben állott; ő a világtól hódolatot, tömjént, bálványozást várt — s egy hosszú éven át tökéletes mellőzés volt a része. Hányszor álmodta magát a világbölc s főpapi palástjában, s évtizedeken át viselnie kellett a semmibe vevés tüzes Nessus-ingét.

A gyöngéd, méltányos, jóindulatu apának és a rendkívül fogékony, sensitiv anyának gyermeke érzékeny, résztvevő lélekkel volt megáldva. Mások fájdalma szive mélyéig megrendítte s a szenvedést úgy tudta érteni, úgy tudta méltányolni. Szegénysorsu tanuló társai előtt (Bunsen előtt a többek közt) szive, háza, tárcája mindig nyitva állott. Az állatvédelem philosophiáját ő írta meg először, s fogékony lelke mély részvétellel osztozott minden létező fájalmában, mely a levés örök kinját szenvedti.

Ezek az alapszínek a Schopenhauer arcképéhez. De mutassuk ki életének mozzanataiban, hogyan helyezkedtek el e fény- és árnypontok, hogy az egész kép elevenné váljék előttünk.

Gyermekségének első éveit napsugarasok, de hideg. Szülőinek villája búbajos szépségű helyen van; egyfelől az örökzaju tenger távolbavesző hullámve-

rése, melyen a végtelenség rhythmusa két, másfelől a mély csöndü fenyvesek, melyeknek titkos árnyában lakozik a magány. A kastély parkja minden pompával tele van, a kastély taván uszó archangeli gondolat hófehér hatyuk uszályként követik s a viz ezüst barázdáiból aranyhalak pikkelye csillog elő. A zöld pázsiton takaros angol báránycsok selymes gyapja fehérlik s a nyakukba kötött ezüst csengő tiszta oktávban csilingeli föl a bokrok árnyas csöndjét. Kivilágított termekben vendégsereg zajong s észak fehér éjszakáit, melyeken csak tréfiából buvik el pár órára a nap, hangos jókedvvel mulatják végig.

S mégis, e színes képből hiányzik valami: a tűzhely áldott melege. Az apa keveset van otthon: csak minden vasárnap, s akkor is vendégséget lagnak. Az anya művésznői ábrándjainak él; a falakról rá néző festmények s a megszólaló márványképek egy csodálatos, titkos világról beszélnek neki s benne az írónői sejtelmek, a belesprit álmai egyre mélyebb gyökeret vernek. A bölcső, a tűzhely, a növekvő gyermek nem töltik be egész lelki világát: anya és fiu szíve nem forrott össze.

Schopenhauer memoriája a gyermekemlékek szép világát megtartotta ugyan, mint valami csillogó csecebecséket, de lelkét sohasem szőtték át erkölcsi értékek és jelentések képen.

Kilenc éves korában elviszik Havreba egy francia kereskedő családhoz, s a gyermek lelke annyira nem fáj haza, hogy az idegenben töltött 2 évet *longe iucundissimam partem pueritiae* nevezi (VI. 249.), s dicsekedve teszi hozzá: *vemaculam autem adeo dediticem, ut, quae mihi dicebantur, non nisi maxima difficultate intelligerem.* E fölött aztán: *mirum in modo lactebatur bonus pater.* (U. o.)

Azután magánintézetekben tanul, rendszertelenül olvas össze-vissza német, francia és angol költőket. Mindenáron tovább akar tanulni, de atyja, ki kereskedőnek szánta, egy hosszú utazás ígéretével rábirja, hogy mondjon le tervéről. A gyermek egy tál lencséért eladta *intellectualis örökségét*, s *ők utra kelnek.*

Végre olvashatott a világ nagy könyvéből, a melyben őt csak a szomorú jelenetek, sötét lapok érdekelték. A Westminster templomában megüli lelkét a mulandóság ígérete, komor, egy nagy halott-hamvasztó ez a boltozat, mely alatt hatalmas királyok hű dicsőségét emésztik porrá az örök idő; a siketnémák párisi intézetében meglepetten nézi, mily szelid az arcuk ezeknek a szegény gyermekeknek; — igen, ők csak látnak, de a hallás, melyen át az emberi lelkek egymáshoz érnek, nem adatott meg nekik, tehát nincs, ami megégesse őket. A touloni bagnoban a világ ősképét látja: lelánczolva kínos munkához, s mi több: olyan szomszéd mellé, kit nem szeretünk: ez az emberi sors. Legmélyebb benyomást rá mégis az Alpok tették s a hegyek gigásza, a Mont-blanc. Felhőbe vesző büszke homlokáról néha lehull a fátyol s a nap szerelmes csókjától fehér hava kigyul, földöntuli sugarak özönében izzva, symbolumaképen a lángész mosolygó bánatának: *in tristitia, in hilaritate tristis.* (II. 451.)

Már itt látszik Schopenhauer jellemző vonása: a közvetlen és folytonos szemlélés. Nem elvont fogalmakból és ítéletekből, a logikai miveletek állványain építi rendszerét, hanem a fájdalmas látás sötéte omló adataiból. Hasonlatos a fekete fjordok fehér madarához, mely saját kebeléből tépi a tollat, hogy a sziklafalra lakást építhessek. (Ibsen.)

Mikor hazaérnek, szavának keli állania s belépni egy hamburgi nagy kereskedő üzletébe. Az első ellenmondás, amelybe úgy beleütközött, hogy szinte összetörte magát. Lelke egyre komorabbá, zordonnabbá válik; ifjúi dorbézolásokban keres enyhülést, de a kiivott serlegnek annál inkább érzi keserű alját. Édesatyja hirtelen meghal; valószínűleg elméje

pillanatnyi elborultában öngyilkossá lőn. „*Et hoc luctu moestitia mea jamades crevit, ut a vera melancholia jam parum abesset.*“ (VI. 253.) Sophokles egyik tragediája alapján megvillan agyában, hogy minden időileg nyilvánuló rosznak oka valami őszösroszban kell hogy legyen. (Gwinner 74.) „Teljes pesszimista valék minden tudós iskola nélkül, szemlélet utján, mint Buddha.“ (H. IV. 350.)

Heves zokogásban tör ki, mikor édesanyja Weimarból azt írja, hogy még semmi sem késő, jőjjön haza, mert a góthai gimnáziumba fogja adni. — Bámulatos szorgalommal és eredménnyel tanul: 2 év alatt érettségi bizonyítványt szerez. Majd a göttingai egyetemre iratkozik orvos hallgatónak (1809.), de Schulze tanácsára Plátót és Kantot alaposan áttanulja. Ez idő alatt mindenféle kellemetlenségek érték özszeférhetetlen modora miatt. Gothában mint tanuló egyik professzorára gunyverseket ír s e miatt pusztulnia kell, Weimarban anyja fél tőle s idegen helyt fogad neki lakást. Az egyetemen „*die Manie, Recht zu haben*“ (Gw. 85) sok kellemetlen órájába és elvezített palack borába kerül. Később Berlinbe kerül, ahol már annyira önálló, hogy fogcsikorgatva hallgatja Fichte szofistáskodásait, a *Wissenschaftsleer*, *Schleiermacher* vénasszonyos tereferejét, sőt egyszer vitába is bocsátkozik velük. Mikor kiűt 1813. szabadságharc, ő ugyan föllegyverez egy-két szegény fiút a barátai közül, de maga be nem áll a sorba. „Nem arra hivatott, hogy ökölrel szolgálja az emberiséget, hanem hogy fejjel.“ E harcokban egy hatalmas személy ragadta meg figyelmét: Napoleon, ki megtestesülése az élethez való akaratra. (*Frauenstädt Memorabilien* p. 304.) Majd 1814-ben a jeni egyetemen in absentia doktorrá promovealtatja magát „Az elégséges ok elvének négyágu gyökeréről“ szóló élelméjü dolgozatával, mely a schopenhaueri filozófia nagy zenedrámájának szerényhangu, de sokatigéző *praeludiuma*.

Itt álljunk meg addig, míg elbeszélem anyjával való szakadását és Goethével való viszonyát.

„Mi ketten kétfélék vagyunk“ mondogatta Schopenhauer anyjának, s igaza volt. A felületes, optimista asszony, kinek legfőbb érték az, amit a társaság nyújt: vele szemben az élesszemű pesszimista, ki átlát a társadalmi kendőzésen s a dolgokat a maguk sivár meztelenségében szemléli. Hosszu leveleket írogatnak egymáshoz: pedig csak egy fal válassza el őket — nő meg egy egész világ. Az anya ezt írja fiának: „Nem vagy rossz ember, szellemesség és műveltség sem hibázik nálad, mindened van, ami a társaság diszervé tehetne, amellet ismerem kedélyedet, és tudom, hogy alig van jobb fiu nálad s mégis kiállhatatlan, nehéz természetű vagy; sulyos próbának tartom veled együtt élni. Fő-fő okosságod minden jó tulajdonságodat elhomályosítja s téged a világ számára haszonvehetetlenné tesz, csupán azért, mert te nem tudsz uralkodni abbeli szenvedélyeden, hogy mindent *jobban tudj*“. „Senkisem türi el neked, kinek annyi hibád van s ki még oly jelentéktelen személyecske vagy, hogy folyvást ócsárolj, s még hozzá a te lenéző módorodban, mely mint egy orákulum, nyilatkoztatja ki: ez így és így van, s a további ellenvetésnek még gondolata is kizárandó, „Egy olyanforma lábön járó irodalmi szemle, mint amilyen te akarsz lenni, unalmas és csunya valami.“ (Gwinner 67—69.)

(Folyt. köv.)

GYÁSZROVAT.

Herepei Károly, a nagyenyedi Bethlen-kollégium nyugalomba vonult derék tanára, 90 éves korában, házassága 44-ik, tanársága 52-ik, nyugalmaztatása 11-ik évében, f. hó 18-án elhunyt. A boldogult egyike volt azoknak a nagyemlékü embereknek, a kik az

1849-diki romlásból új életre keltették a híres főiskolát. Selymeczen erdész- és bányászakadémiát végzett. A szabadságharcban mint hadnagy szolgált. A zújdosás éveit nevelőségben töltve, 1854-ben került Enyedre tanárnak. A fejedelmi iskola szomorú romokban állott akkor. A Benkő-féle gyűjtemény kincseit vandál kezek hordták szét; az égett falak kopáran, reménytelenül meredtek a legyilkolt város üres utcáinak. Itt kezdődött Herepey teremtő munkája, életének legdicőségesebb korszaka. Tanártársaival ösztöngyűjtötte az elszéledt diákcsapatot és új munkát kezdtek a romok között. Herepey vegytant, mennyiségtant és természetrajzot tanított. Demonstráló eszközöket és tárgyakat maga gyűjtött. Tanítványai vagy egyedül bejárta Erdély minden zugát, ösztöngyűjtötte minden ásványát, kőzetét, kőületét. Nyolcezer darabból álló gyűjtemény hirdeti ma is az ő szorgalmát. Mind rendszeresen feldolgozva, tudományosan meghatározva és felállítva saját kezeirésével. A geologiai kutatások közben a felbukkanó régiségek is megragadták figyelmét és ásatásai a legnagyobb szerencsével jártak. Ezeknek eredménye lett a kollégium régiség-gyűjteménye, a mely értékében vetekedik a geologiaival és megbecsülhetetlen unikumai nem egy külföldi buvárt vonzottak már Nagyenyedre. Irodalmi munkásságából csak egyetlen kötetet bocsátott sajtó alá: Alsófehér vármegye geologiai leírását, a megyének saját kiadása monografiájában. Folytonosan fordított, tanult és olvasgatott utolsó napjáig. Kedves tudománya legújabb felfedezéseit is lázas érdeklődéssel figyelte mindvégig. Erdemei külső elismertetését a jó öreg nem érte meg soha; de ő nem is vágyódott erre. Az a sok száz meg száz tanítvány, a kik az ő lelkes előadásából ismerték meg a természet titkait és szépségeit s a kiket az ő atyai szeretete ölelt körül, hálásan őrzik lelkükben az ő emlékezetét.

Rétyi Antos János, a kecskeméti reform. egyházmegye gondnoka, 1848—49-diki honvéd vezérkari alezredes, élete 88-ik évében, folyó hó 20-án, hosszas szenvedés után elhunyt Abonyban. A boldogult rétyi egyházközségünket, hol született és birtokos volt állandó támogatásban részesítette, felesége br. Radák leány volt s így a derék családot egészen Erdély adta a dunamelléki egyházkerületnek.

Nyugodjanak békén! Legyen áldott emlékezetük!

KÜLÖNFÉLÉK.

„A magyarországi ev. ref. lelkészegyesület előkészítő értekezlete“: ezt a címet adta magának az a Budapesti 1906. nov. 22-én összegyűlt körülbelül 50 pap, akik a „Magyar Szó“ agitációjára az „orsz. ref. papi kongresszusra“ összegyűltek. Ugy látszik, maguk is meggyőződtek arról, hogy egy „kongresszus“ kiállással nem lehet a dolgok rendjét egyszerre megváltoztatni s így rátértek a hosszabb utra: a közvélemény előkészítésének útjára egy országos ref. papi egyesület megalkotása útján. Az értekezlet dr. Székely József szentmárton-káti lelkész indítványára kimondta, hogy „egy országos református lelkészi egyesület megalakítását szükségesnek tartja, evégből egy 12 tagu bizottságot küld ki az egyesület alapszabályainak s majdan az alakuló gyűlésnek előkészítésére. E bizottságnak az irányelveket a következőkben szabja meg: 1. az egyesület célja a lelkészeknek egy szerves testületté egyesítése által az egyháznak vallás erkölcsi és anyagi felvirágozását munkálni az egyháztársadalmi munka felkarolásával; 2. a lelkészek különös érdekei védelmezése s ezzel kapcsolatosan az 1848: XX. t.-c. alkalmas módon való végrehajtására törekedni; 3. az egyesület céljainak munkálásában az egyházi hatóságok támogatását tartja szem előtt s azokkal karöltve halad; 4. a lelkész-egyesület évenként összejövetelt, kongresszust tart s karöltve fontosabb esetekben együtt halad a többi lelkészegyesületekkel.“ Majd a 2. ponthoz közelebbi utasításul adta Birtha József lévai lelkész indítványára a következőket: „a lelkészek korpótlékára, vallásoktatásra, valamint kulturális

és humanitárius célokra kért 1 millió 533 ezer 100, 250 ezer; illetve 620 ezer koronát kitevő fedezetlen szükségleteinek kielégítése ugyancsak elsőrangú szükségét képezi közegyházainknak a lelkész- és tanárképzéssel s a lelkészek alapfizetéseinek és 40 évi szolgálatidő után teljes nyugdíjuknak 2400 koronára történő fölemelésével, illetve megállapításával egyetemben: hogy továbbá egyházainknak alapítványszerű dotációja, a törvényesen bevett többi történelmi egyházaknak nagyrészt a magyar állam bőkezűségéből nyert fejedelmi alapítványai- és alapjaival szemben az állam jól felfogott érdekében is felettebb kívánatos „egyensúly“ által is indokolt más egyházakat érdeklő feladatoknak megvalósításától teljesen független, és az állam mai pénzügyi viszonyaihoz mérten is kellő jóakarat mellett a hozzávetőlegesen szükségelt 12 milliót véve alapul, 12 év folyamán succesive nyilván megvalósítható jogos követelése; tekintve végül, hogy autonomiánk csorbitatlan fentartása a legutóbbi állami költségvetésben egyházak segélyezése címén felvett tételeknek a külön törvény által biztosítandó alapítványszerű állami dotációba leendő befoglalását feltétlenül igényli evangélikus egyházaink autonómiájának sértetlen fentartása, mely pedig a történelem bizonyossága szerint oly kiváló nemzeti és állami érdek, melynek elismerése, fentartása, sőt ha kell, megóvása is kétség tárgyát nem képezheti: Mindezek alapján az értekezlet a következő kívánalmát fejezi ki: A magyar kormány által az állami dotációkra vonatkozólag a protestáns egyházaknak megígért törvényjavaslat az 1848. évi XX. t.-c. 2-ik szakaszában lefektetett alapelvekből folyó „tökéletes egyenlőség és viszonyosságnak“ kiemelése mellett, az anyagi kérdéseket illetően a fentebb kifejtettek értelmében szerkesztések; — és már a legközelebbi ülésszak elején az országgyűlés elé terjesztessék.“ A 12 tagu végrehajtó bizottság tagjai a következők lettek: (Tiszáninnen): Kazai Sándor, Kerekes János; (Dunamellék): Hamar István, Morvay Ferenc, dr. Székely József; (Dunántul): Seregély Dezső, Birtha József, Barsi Sándor; (Tiszántul): Juhász László, Nagy Lajos; (Erdély): Csia Kálmán, Benedek Pál. Az értekezlet még kimondta, hogy a megválasztott bizottság önmagát rögtön megválasztása után alakítsa meg. Ezt a bizottságot megbizta az értekezlet azzal, hogy az alapszabálytervezet elkészítése után hívja össze a lelkészi kongresszust és pedig Budapestre. — Erdélyből más nem volt jelen, mint Csia Kálmán etédi lelkész, ki a ref. és luth. egyházak 1917-re való egyesítése szószólója volt és Benedek Pál küküllő-széplaki lelkész, ki azonnal tárgyalni szeretett volna a miniszteriummal a 48. XX. végrehajtásáról.

Szilágysági hírek. *Zilahon* e hó 18-án az új ref. templom hatalmas orgonáján 40 filléres belépti díjjal gyönyörű *orgonahangversenyt* tartottak, melyen közreműködtek *Lukácsy L. Mátyás*, *Balázs Árpád*, dr. *K. Tompa Arthur*, *Varga József* (nagykőrösi zenetanár) és *Dobai Sándorné*. Az orgona remek, a közreműködők művészi dolgokat nyújtottak, a meglepődés általános volt. — Csakugyan *Zilahon* a napokban temették el *Hochsingerné Faragó Laurát*, ki az ottani egyháznak 1000, a kollégiumnak 1000, a nőegyletnek is 1000 koronát hagyományozott. („Szilágy.“)

Egy szép ajándék. Kellemesen örvendeztette meg a kutyfalvi ev. ref. egyházat tekint. Bedőházi Pál ur a gróf Dégenfeld Lajos uradalom kezelője, midőn ezelőtt pár héttel egy 170 korona értékű, dusan aranyozott ezüst urasztali poharat ajándékozott az urvacsorázó nők számára. E szép adományért fogadja a jó lelkű adakozó egyházközségünk hálás köszönetét és jótettének jutalmául: az Urnak kegyelme aranyozza meg életének napjait lelki és testi áldásainak sokaságával. Kutyfalva, 1906. nov. 26-án. *Nagy Domokos* ref. pap és esperes.

HIVATALOS RÉSZ.

655—1906.

Az 1907. év folyamán tartandó alap- és lelkész-képesítő vizsgák írásbeli dolgozatainak tételei.

I. alapiszagra.

1. *Bibliái bevezetéstől.* A pásztor-levelek (I. és II. Tim. és Tit.) egymáshoz és a páli négy nagy levélhez való viszonya.

2. *Egyháztörténetből.* A kolduló szerzet-rendek keletkezésének okai s működésének jelentősége.

3. *Vallásbölcsetből.* A vallásos hit; ennek jogosultsága és nyilvánulásai.

II. Első lelkészképesítő vizsgára.

Biblica theologiaiból. Az u. n. katolikus levelek tartalma.

2. *Hittanból.* Az üdvország rendje, illusztrálva a Jézus Krisztus nyilatkozataival, főleg paraboláival.

3. *Erkölcstanból.* A feminizmus törekvései és jogosultságának határai.

4. *Egyh. beszéd alapigéi.* Ésaías 48:17—18; Máté 9:36—38; Rom. 6:3—6.

III. Második lelkészképesítő vizsgára.

Magyar prot. egyháztörténetből. A budai zsinat (1791) története.

2. *Magyar prot. egyházjogból.* Az interconfessionális állam s annak egyházpolitikai elvei.

3. *Bibliamagyarázati textusok.* És. 58:1—10; Jerem. 9:23—24; Zsolt. 95:6—11; Példab. 30:8—9; Jerem. 17:5—13; 5. Móz. 6:12—19; Zsolt. 34:12—23; Példab. 1:8—16; Dán. 7:13—18; Jerem. Siralm. 3:37—44; Zsolt. 1; I. Móz. 32:24—31; I. Ján. 4:16—21; I. Pét. 5:6—11; Rom. 8:18—23; I. Kor. 10:6—13; Gal. 3:15—22; Lukács 6:20—31; Mát. 13:44—50; Mát. 10:16—22; Lukács 17:11—19; Ap. Csel. 19:1—11; Jak. 1:9—12; II. Kor. 13:5—13; Ján. 9:1—12.

Minden egyes vizsgára a jelölt a kitűzött 3—3 tétol közül egyet szabadon választ és azt írásban kidolgozza; az első és második lelkészképesítő vizsgára azonban az értekezésem kívül minden jelöltnek egyházi beszédet, illetőleg gyakorlati bibliamagyarázatot is kell készítenie a megjelölt alapigék valamelyike alapján.

A dolgozatok 1907 május 15-ig adandók be a fakultás igazgatójánál. E határidőnél később dolgozatok csak abban az esetben fogadtatnak el, ha a késedelmet orvosilag is bizonyított és igazolt betegség okozta.

Kiadatott a tanári karnak 1906 nov. 21-én tartott üléséből.

Jóváhagyom:

Dr. Bartók György,
püspök.

Kenessey Béla,
theol. igazgató.

Sz. 4804—906.

KÖRLEVEL

a kollegiumok méltóságos t. Előljáróságaihoz.

A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter ur f. é. 94467. sz. intézkedésével tudatja főhatóságunkkal, hogy a kolozsvári, marosvásárhelyi, nagyenyedi, székelyudvarhelyi és zilahi főgimnáziumokhoz *Kuncz Elek* kolozsvári tanker. kir. főigazgatót, a sepsiszentgyörgyi főgimnáziumhoz dr. *Schneller István* kolozsvári egyetemi ny. rend. tanárt, a szászvárosi főgimnáziumhoz pedig dr. *Kiss Áron* budapesti paedagogiumi igazgatót küldötte ki miniszteri megbízottakul, azzal a hozzáadással, hogy a nevezett középiskolákat az 1906—7. tanév folyamán látogassák meg, nevében az állami főfelügyeletet gyakorolják, s a fennálló utasítások szerint járjanak el.

Erről a méltóságos t. előljáróságokat tudomás és alkalmazkodás végett van szerencsénk ezennel értesíteni.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgatótanácsának Kolozsvárt, 1906. nov. hó 22-én tartott üléséből.

Br. Bánffy Dezső,
elnök.

Váró Ferencz,
előadó-tanácsos.

Sz. 4530—1906.

KÖRLEVÉL

valamennyi nagytiszteletű esperesi hivatalnak és valamennyi ref. egyházközség tiszteletes t. Presbiteriumának.

Néhai Bartha Lajos hunnyadmegyei esperes és zsinati képviselő aa elhalálózásával egy zsinati egyházi rendes tag helye megüresedvén, a zsinati elnökség ezen hely betöltését elrendelte.

Ez alapon felhívjuk a nagytiszteletű esperes urakat és az egyházközségek tiszteletes t. presbiteriumait, hogy a folyamatban levő zsinattartás hátralevő idejére terjedő megbízatással egy rendes zsinati egyházi képviselő megválasztása iránt az 1904. évi 2675. sz. a. kelt körlevélben és ahhoz csatolt szabályzatban foglaltak szigorú szem előtt tartásával úgy intézkedjenek, hogy a választás f. évi december 15—25. napjai közti időben föltétlenül végrehajtsanak és a választási jegyzőkönyvek december hó 31-ig igazgatótanácsunkhoz okvetlenül felterjesztessenek.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgatótanácsának Kolozsvárt, 1906. nov. hó 9-én tartott üléséből.

Br. Bánffy Dezső,
elnök.

Maksay János,
számvevő.

Sz. 808—1906.

KÖRLEVÉL

a görgényi egyházmegyéhez.

Egyházmegyei világi és tanító képviselőink 3 éves mandátuma lejárván, az egyháztörvényekhez kiadott „Utasítás” 5. §. e) pontja, illetve a 16. §. alapján felkérem összes egyházakat és tanító atyafiakat, hogy az 1907—1909. ciklusra képviselőiket, az idézett törvények szerint, jeien év december 30-adján válasszák meg s a választási jegyzőkönyv másolatát pecsét alatt, 8 nap alatt a választás megajtése után, hozzám küldjék he.

Tanító atyafiak egy listán 5 képviselőre szavaznak, s lezárt szavazatukat szintén december 30-tól számított 8 nap alatt küldik be hivatalomhoz. (Lásd „Utasítás” 34. §.).

Gernyeszeg, 1906 november 26.

Csekme Ferencz,
görgényi esperes.

Sz. 654—1906. theol. igazg.

ÉRTESÍTÉS.

Az egyházkerületi lelkészképesítő vizsgáló bizottság elnöke, főtiszt. és méltóságos püspök ur a *rendkívüli vizsgák* idejéül f. é. december hó 18. és 19. napjait tűzte ki, a miről azzal értesitem az érdekelteket, hogy 17-én d. u. 3 órakor már alulirotnál leckekönyveikkel és szolgálati, illetőleg első lelkészképesítési és szolgálati bizonyítványaikkal jelentkezzenek, a vizsgadíjat — személyenként 60 (hatvan) korona — és esetleges egyéb intézeti tartozásaikat fizessék be, mert a mélt. igazgatótanács 4589—1906. sz. rendelete a vizsgára állhatást csakis a tartozások előleges befizetésének feltétele alatt engedte meg a kérvényezőknak.

A méltóságos igazgatótanácstól a rendkívüli vizsgákra engedélyt nyertek: *Grazda János, Konecz Ferenc, Kovács Sándor, Deák Gábor, Istók Sándor, Székely János, Gáman Sándor, Jakab Lajos, Kovács Gyula, Rácz Gábor, Csulak Károly* (alapvizsgára), *Pálffy Endre, Serester Tamás, Sebestyén Kálmán, Benkő Viktor* (a mennyiben a debreceni theol. akadémiától elbocsátást nyer) és *Magyari Domokos* (alapvizsgára).

Kolozsvárt, 1906. nov. 27.

Kenessey Béla,
a theol. fakultás igazgatója.

Sz. 207—1906.

SZIVES KÉRELEM.

Fölkérem mindazokat a nagy. esperes és tiszteletes lelkész urakat, kik a magyar-fodorházi ev. ref. leányegyházközség templomépítési gyűjtőívét kapták, hogy azokat a legcsekélyebb adománnyal vagy a nélkül is, felsőbb helyen leendő észámolás és hivatalos nyugtázás végett, hozzám legkésőbb 1906 dec. 31-ig visszajuttatni kegyeskedjenek.

Ördög-Keresztur, 1906 nov. 20.

Máthé Sándor,
ev. ref. s.-lelkész.